

ZANÎNGEHA BÎNGOLÊ
ENSTÎTUYA ZIMANÊN ZINDÎ
BEŞA ZIMAN Û EDEBIYATA KURDÎ

Teza Lîsansa Bilind

**Mela Mehmûdê Tîruwayî û Ferhenga
Wî Ya Menzûm
(Metn û Lêkolîn)**

Seyfettin AYKAÇ

132302107

ŞÊWIRMENDÊ TEZÊ

Alk. Doç. M. Zahir ERTEKÎN

Çewlik – 2016

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ
KÜRT DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Mela Mehmûdê Tîruwayî ve
Manzum Sözlüğü
(Metin ve İnceleme)

Seyfettin AYKAÇ

132302107

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. M. Zahir ERTEKİN

Bingöl – 2016

JI BO RÊVEBIRIYA ENSTÎTÛYA ZIMANÊN ZINDÎ YÊN LI TIRKIYEYÊ

Ev xebat ji aliyê juriya me ve di Şaxa Makezanista Ziman û Edebiyata Kurdî de wekî Teza Lîsansa Bilind hatiye pejirandin.

(îmze)

Serok : .....

(Nasnavê Akademîk, Nav-Paşnav)

(îmze)

Endam : .....

(Nasnavê Akademîk, Nav-Paşnav)

(îmze)

Endam : .....

(Nasnavê Akademîk, Nav-Paşnav)

(îmze)

Endam : .....

(Nasnavê Akademîk, Nav-Paşnav)

(îmze)

Endam : .....

(Nasnavê Akademîk, Nav-Paşnav)

Pesendkirin

Ez pesend dikim ku îmzeyên jorîn ên endamên hîndekariyê yên navborî ne.

Îmze

.....

Nasnavê Akademîk, Nav-Paşnav

Rêvebirê Enstîtûyê

(Mor)

NAVEROK

NAVEROK	II
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
PÊŞGOTIN.....	VII
LÎSTEYA TABLO Û PÊVEKAN:	VIII
KURTEBÊJE.....	IX
1. BEŞA YEKEM.....	1
1.1. DESTPÊK	1
1.2. FERHENG Û PÊNASEYA WÊ.....	1
1.2.1. Dîroka Ferhengê	2
1.2.2. Cureyên Ferhengan.....	3
1.2.3. Dîroka Ferhenga Kurdî.....	4
1.2.4. Taybetiyên Ferhengên Menzûm	5
1.2.5. Di Ferhengên Menzûm de Peyvên Qur'anê	6
1.2.6. Kurtedîroka Ferhengên Menzum ên Kurdî/Kurmancî.....	7
1.2.6.1. Nûbihara Biçûkan.....	7
1.2.6.2. Gulzar	8
1.2.6.3. Luxetnameyê Ehmedî.....	8
1.2.6.4. Mîrsad'ul Etfal	8
1.2.6.5. Nûbihara Mezinan	9
1.2.6.6. Duruşteyê Mirwarî.....	9
1.2.6.7. Nûbehara Mizgefta Sîriyê.....	9
1.2.6.8. Nûbihara Qur'anê	9
1.3. Girîngiya Mijarê	9
1.4. Armanc	10
1.5. Rêbaz.....	10
1.6. Çavkanî.....	11
2. BEŞA DUWEM	11
2.1. JIYANA MELA MEHMÛD BERHEMÊN WÎ Û KESAYETIYA WÎ YA EDEBÎ	11
2.1.1. JIYANA WÎ	11
2.1.1.2. Malbata Wî.....	11
2.1.1.3. Salbûn û Cihê Jidayîkbûna Mela Mehmûd.....	11

2.1.1.4. Perwerdehiya Wî ya Fermî.....	12
2.1.1.5. Perwerdehiya Wî ya ‘İlmî	12
2.1.1.6. Melatiya Wî.....	12
2.1.2. BERHEMÊN WÎ.....	13
2.1.2.1. Sal bi Sal Heyata Pêxember	13
2.1.2.2. Tercuma Qesîdeya Mudarî	13
2.1.2.3. Ferhenga Quranê	13
2.1.3. KESEYATIYA WÎ YA EDEBÎ	13
3. BEŞA SÊYEM	14
3.1. FERHENG A MENZÛM A MELA MEHMÛD TÎRUWAYÎ	14
3.1.1. Navê Wê.....	14
3.1.2. Dîroka Nivîsîna Wê.....	14
3.1.3. Sedemê Nivîsîna Wê	14
3.1.4. Hêjmara Malikên Wê	14
3.1.5. Taybetiyên Teşeyî	14
3.1.5.1. Şiklê Tertîbê	15
3.1.5.2. Teşeyên Nezmê	18
3.1.5.2.1. Mesnewî	18
3.1.6 Taybetiyên Ruxsarî.....	19
3.1.6.1. Wezn.....	19
3.1.6.2. Kêşeya Kîteyî	19
3.1.6.3. Serwa.....	20
3.1.6.4. Paşserwa	22
3.1.6.5. Malikên bê Serwa û Paşserwa	23
3.2. Taybetiyên Wergera Ferhengê	24
3.2.1. Wergera Bêje ji Bêjeyê.....	24
3.2.2. Wergera Hevok Ji Hevokê.....	25
3.2.3. Wergera bi Şiklê “Ravekirina Bêje yan jî Îfadeyekê” de	25
3.2.4. Pêşxistina Kurdî ser Erebî	26
3.2.5. Wergera ‘Erebî ji Kurdî.....	26
3.2.6. Wergera Erebî ji Erebî.....	27
ENCAM	29
METNÊ FERHENG A NÛBIHARA QUR’ANÊ	31
ÇAVKANÎ	143
PÊVEK:	146

KURTE

Di van salên dawî de li ser ferhengên kurdî û di nav wan de jî bi taybetî li ser ferhengên menzûm ên kurdî/kurmancî lêkolîn tên kirin. Wekî tê zanîn ferhengên menzûm bêtir ji bo zarokan û piranî ji bo fêrbûna erebî û farîsî hatine nivîsîn. Lewra bi vê teherê jiberkirina bêjeyan hêsantir dibe. Di kurdî de bi dehan ferhengên mensûr hene lêbelê ferhengên menzûm hê jî cihên xwe yên taybet diparêzin.

Di kurdî de heta niha heşt ferhengên menzûm hatine tesbîtkirin. Heft heb ji wan hatine çapkirin, yek nehatiye çapkirin. Teza me jî li ser vê ferhenga neçapbûyî ye ku nave wê *Ferhenga Quranê* ye. Yekem ferhenga menzûm a kurdî di sedsala XVIIan de ji aliyê Ehmedê Xanî ve hatiye nivîsîn û navê wê *Nûbehara Biçûkan* e. Ya duwem ferhenga menzûm a Îsmailê Bazîdî ye û navê wê *Gulzar* e. Ya sêyem ferhenga Şêx Marûfê Nodeyî ye û navê wê *Lûxetnameyê Ehmedî* ye. Ya çarem ferhenga Şêx Mihemed Kerbelayî ye û navê wê *Mîrsad'ul Etfal* e. Ya pêncem ferhenga Mamoste Mela 'Ebdulkerîm Muderris e û navê wê *Duruştayê Mirwarî* ye. Ya şeşem ferhenga menzûm a Dilbikulê Cizîrî ye û navê wê *Nûbihara Mezinan* e. Ya heftem ferhenga 'Ebdusettar Rêkanî ye û navê wê *Nûbehara Mizgefta Sîriyê* ye. Heştam ferheng a Mela Mehmud Tîruwayî ye û navê wê *Ferhenga Quranê* ye.

Me di vê xebatê de ji aliyê edebî ve ev *Ferhenga Quranê* vekola. Herwiha ji ber ku heta niha nehatiye çapkirin, me transkripsiyona wê û deqa wê ya resen jî di pêvekê de bi cih kir.

Peyvên Sereke: Ferhengên Menzûm, Ferhenga Quranê, Mela Mehmûd Tirûwayî

ÖZET

Son yıllarda Kürtçe sözlükler üzerinde, daha özel anlamda ise Kürtçe (Kurmanca) manzum sözlükler üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Bilindiği gibi manzum sözlükler daha çok çocuklar için ve genel olarak da Farsça ve Arapça öğrenmek için yazılmışlardır. Çünkü bu yöntemle kelimelerin ezberlenmesi daha kolay olmuştur. Kürtçe’de onlarca mansur sözlük olmasına rağmen manzum sözlükler hala özel yerlerini korumaktadırlar.

Kürtçe’de şimdiye kadar sekiz manzum sözlük tespit edilmiştir. Bunlardan yedi tanesi basılmış ancak bir tanesi basılmamıştır. Tezimizin konusu basımı yapılmamış olan *Ferhenga Quranê* (Kur’an Sözlüğü)’dür. İlk manzum sözlük XVII. yy.da Ehmedê Xanî tarafından yazılmış olan *Nûbehara Biçûkan*’dır. İkincisi İsmail Bazidi’nin *Gulzar* adlı manzum sözlüğüdür. Üçüncüsü Şêx Marûfê Nodeyî’nin *Lûxetnameyî Ehmedî*’sidir. Dördüncüsü Şêx Mihemed Kerbelayî’nin *Mîrsad’ul Etfal* adlı eseridir. Beşincisi Mamoste Mela ‘Ebdulkerîm Muderris’in *Duruştayê Mirwarî* adlı eseridir. Altıncısı Dilbikulê Cizîrî’nin *Nûbihara Mezinan* sözlüğüdür. Yedincisi ‘Ebdussettar Rêkanî’nin *Nûbehara Mizgefta Sîriyê* adlı sözlüğüdür. Bunlardan sekizincisi ise Mela Mehmûd Tîruwayî’ye ait olan *Ferhenga Quranê* adlı manzum sözlüğüdür.

Bu çalışmamızda *Ferhenga Quranê* adlı eseri edebi açıdan inceledik, bunun yanında bugüne kadar basılmamış olmasından dolayı da transkripsiyonunu ve original metnini ekte verdik.

Anahtar Kelimeler: Manzum Sözlükler, Ferhenga Quranê(Kur’an Sözlüğü), Mela Mehmûd Tîruwayî

ABSTRACT

In recent years, many studies have been made on Kurdish dictionaries, especially on poetical Kurmanji dictionaries. As is known, poetical dictionaries have been written for education of children and to learn Arabic and Persian. The reason of using this method is that it is easier to memorize words. Although there are dozens of prose dictionaries in Kurdish, poetical dictionaries still remain their special place.

Until today, eight poetical dictionaries written in Kurdish have been determined. Seven of these dictionaries were published, but one of them remained unpublished. In this study I will examine *Ferhenga Quranê* which remained unpublished. The first poetical dictionary, written by Ehmedê Xanî in XVII. century, is *Nûbehara Biçûkan*. The second is İsmail Bazîdî's poetical dictionary named *Gulzar*. Third is *Lûxetnameyî Ehmedî*, written by sheikh Marûfê Nodeyî. Fourth is Sheikh Mihemed Kerbelayî's work which is called as *Mîrsad'ul Etfal*. Fifth is Mamoste Mela 'Ebdulkerîm Muderrîs's *Duruştayê Mirwarî*. Sixth is Nûbihara Mezinan written by Dilbikulê Cizîrî. Seventh is *Nûbehara Mizgefta Sîriyê* written by Ebdusettar Rêkanî's Dictionary. The Eighth is unpublished *Ferhenga Quranê* which was written Mela Mehmûd Tîruwayî.

In this study, the work named *Ferhenga Quranê* was examined in a literary sense. On the other hand as it has been unpublished up to today, its transcription and original text is presented in the appendix.

Keywords: The Poetical Dictionary, *Ferhenga Quranê*(Qoran Dictionary), Mela Mehmûd Tîruwayî

PÊŞGOTIN

Ferhengên menzûm kereseşyên perwerdehiyê ne. Xasma ji bo zarokan rêbazeke nûwazeye û herwiha ji bo jiberkirinê jî rêbazeke kevnare û giranbiha ye. Çawa ku di ‘erebî, tirkî û farisî de, tiradîsyona ferhengên menzûm di edebiyata klasîk de ciyekî taybet heye, wisa jî di edebiyata kurdî de jî ev kevneşopî rengê xwerû û cihê dide/daye edebiyata kurdî ya klasîk.

Xebata me li ser ferhengeke menzûm ya kurdî/kurmancî ye ku heta niha nehatiye çapkirin û latînzê kirin. Berhem a Mela Mehmûd Tîruwayî ye û navê wê *Ferhenga Quranêye*.

Xebata me li ser sê beşên bingehîn û encamekî hate avakirin. Me di beşa yekem de cî da ferheng, pênaseya ferhengê, dîroka wê, ferhengên menzûm û 8 ferhengên menzûm ên kurdî. Herwiha me di vê beşê de digel giringiya mijarê; armanc, rêbaz û çavkaniyên xebata xwe jî diyar kirin.

Di beşa duwem de me jiyana Mela Mehmûd, berhemên wî, kesayetiya wî ya edebî nirxand û raxist ber çavan. Divê em bêjin cara yekem e ku ev kesayet bi berhem û jînameya xwe ve dibe mijarê lêkolînekê. Ev beş jî di bin banê sê binbeşan de hate nirxandin ku yek jiyana Mela Mehmûd, ya duwem berhemên wî û ya sêyem jî kesayetiya wî ya edebî ye.

Di binbeşa sêyem de jî em bi kûrahî li ser ferhenga Mela Mehmûd Tîruwayî *Ferhenga Quranê* sekinîn. Berhema wî ji aliyê naverok, ziman, teşe, vegotin, bêjesazî, wezn, kêş û helbestê ve hate nirxandin.

Di dawiyê de metnê latînzekirî û metnê destxet hate dayîn. Di encamê de jî taybetiyên ku ji aliye ziman û edebiyatê ve -yên vê berhemê – derketin hemberî me hatin ravekirin.

Di amadekirina vê tezê de alîkariya gelek hevalan gihişte min. Di serî de spasiyên xwe ji seyda Mela Mehmûd Tîruwayî re pêşkêş dikim ku wî deriyê mala xwe û dilê xwe ji me re vekir û ferhenga xwe ji bo vê xabatê bê tereddut da me. Herwiha ji şewirmendê xwe Alk. Doç. Dr. M. Zahir ERTEKİN re jî sipasiyên xwe pêşkêş dikim. Û divê navê du hevalên xwe yên hêja; Zafer AÇAR û Yakup AYKAÇ jî bi bîr bînim û spasiyên xwe ji wan re pêşkêş bikim ku wan gelekî alîkarî dane min.

Seyfettin AYKAÇ- Çewlig/2015

LÎSTEYA TABLO Û PÊVEKAN:

Tablo 1: Lîsteya Beşên Ferhenga Quranê

Tablo 2: Lîsteya Sureyên ku di Ferhenga Quranê de Cî Nagirin

Pêvek: Destxeta Ferhenga Quranê

KURTEBÊJE

amd.: Amadekar

b. : beş

b.n.: binêrin

c.: Cild

h.b.: Heman Berhem

m.: Malik

M.: Mîladî

MM.: Mela Mehmûd

r.: Rûpel

1. BEŞA YEKEM

1.1. DESTPÊK

Di edebiyata Kurdî ya Klasîk de gelek çeşnên menzûm hene. Di nav wan cûreyan de ferhengên menzûm jî ciyekî taybet digirin. Weke ku têtê zanîn edebiyata klasîk li ser bingeha wezn û qafiyeyê hatiye avakirin. Ferhengên menzûmênkurdîjî li gorîvêbabetêhewl dane kuvêkevneşopiyêbişopînin. Xayeya van berheman rêbazeke perwerdehiyê ye ku ji berkirinê hêsantir dike û ji bo zarokan te'limê rewneqtir dike.

Ferhengên menzûm yekem car ji alyê gramer nûsênereb ve hatine nivîsîn û ji bo perwerdehiya zimanê erebî hatine tercîhkirin. Di vî warî de yekem berhem a Îsmâil b. Îbrahîm b. Muhemmed er-Rib'î(w. 1087) ye kunavêwê *Qeydu'l – Ewabîd* e. Teshîlu'l-Fewaîd û Tekmîletu'l- Meqasidkudu ferhengên menzûmên erebî ne jilayê Cemaleddîn Ebî Ebdullah Muhemmed b. Malîk b. Muhemmed et-Taî (w. 1274) ve hatine nivîsîndi edebiyata erebî ya klasîk de ciyên xwe yên girîng hê jî diparêzin. Ev herdu behrem jî ji bo fêrkirina gramera erebî hatine nivîsîn. Edîp Natanazzî (w. 1106) ji bo ku erebî fêrî farisan bike bi navê *Dustûru'l-Luxa* ferhengokeke erebî-farisî amade kiriye. Ev kevneşop li Îranê û li Enedolê jî bi xurtî berdewam kiriye. Heta dewra Ehmedê Xanî berhemeke bi vîrengî ya kurdî li berdestê me tûne ye. Lomajî li gorî lêkolerên kurdî yekem ferhenga menzûm a kurdî *Nûbehara Biçûkan* a Ehmedê Xanî ye. Berhema Ehmedê Xanî duzimanî ye û kurdî-erebî ye. Piştî berhema wî berhemên bi sêzimanî jî hatine nivîsîn û bi zaravayê soranî jî bivîrengî berhem hatine çapkirin.

Ew kesên ku nû dest bi medreseyê dikan, bi rêya/saya van ferhengan peyvên zimanê 'erebî jiber dikan. Divan ferhengan de him têra xwe bêjeyên zimanê biyanî him jî qaîde û usûlên rê zimanî ciyê xwe girtine. Çand, edebiyat, pend, ilme arûzê jî di nava rûpelên van berheman de cih girtine. Divan berheman de curbicur weznên arûzê aliye helbestvaniyê yên xwendevên jî derxistiye meydanê. Bi vî rengîyên ku îstîdata wan bi helbestê hebûne, bi xwe hisiyane. Jixwe yek ji sedemên terza helbestê ya van berheman jî ev bûye. Bi gelemperî berhemên bi vî rengî bihemdele û selweleyê destpê dikan. Paşê sedemê telîfê têtê diyarkirin. Em dikarin bêjin ku *Nûbehara Biçûkan* li hemû Kurdistanê û *Luxetnameyê Ehmedî* li Başûr di hafizeya bi hezaran xwendevanan de heta roja me hatine. Ev jî nîşan dide ku berhemên bi vî rengî armancên xwe pêkanîne û têtê ji wan sûd hatiye wergirtin.

1.2. FERHENG Û PÊNASEYA WÊ

Ji bo hebûn û domkirina zimên tişta herî lazim ferheng in. Ew dewlemendiya raman û çanda gelane. Çavkaniya herî girîng e ji bo veguhestina zimên ji nesla pêşerojê re. Ferheng ji

bo hîmbûna zimên jî lazim in. Ji bo ku ferheng evqas biqiymetin li ser ferhengan gelek xebat hatine kirin. Ji wê zanista ku ser xebatên ferhangan hatiye kirin re tê gotin leksîkografi.¹ Ev peyva hanê ji yewnanî ji peyva “lexikographos” hatiye û tê wateya ‘xeberdan, peyv û gotin’ û di sala 1860an de derbasî zimanê Îngîlîzî bûye.² Em dikarin ji vî ‘ilmî re bi kurdî “ferhengzanî” bêjin. Ferhengzanî çawa ku di hemî zimanan de heye û serî xebat hatine kirin di zimanê me de jî heye û serî xebat hatiye kirin. Di nava berhemên alîkar de jî yên herî girîng ferhengên duzimanî ne. Ferhengên yek zimanî wekî yên du zimanî ne girîng in. Çavkaniyên dinê hema hema ji bo zimanê biyanî nayê xebitandin.³

Hema di berê de zimanê gelên din ji bo însanan pêwist û girîng bûn. Ev pêwistî carna ji bo ‘ilmê carna ji bo bazirganiyê û carnê ji bo siyaseta gelan bû. Ji çend sedsalan vir de ye ji bo ku dinya guherî, seyahetên ser dinyayê rihettir û zûtir bûn, zimanekî gelekî din girîngtir û elzemtir bû. Ji bo wan sedeman lawê insan hewcedarê bi ferhengên duzimanî bûn û ji ber vê hewcedariyê destpêkirin û ferhengên duzimanî çêkirin. Ev ferheng ji bo zimanê biyanî bûne çavkanî. Hatiye tesbîtkirin ku di cerbekî de çar kesan 87 çarçûn li ferhengê lê belê hema tenê carekê li çavkaniyên dinê nihêrine.⁴ Ev cerba hanê jî gotina me dide rastandin.

Ji bo ku mijara teza me li ser ferhengekî ye divê em pêşiya her tiştî te’rîfa peyva ferhengê bikin. “Ferheng: berhema ku di zimanekî de hemî deman di çaxekî diyar de, ew peyv û biwêjên ku hatine bikaranîn gorî rêza elfabeyê bigre, binav bike, rave bike û gorî zimanekî din hevpeyvê wê nîşan bikeye kujêre “luxat” jî têgotin.”⁵

1.2.1. Dîroka Ferhengê

Ji bo ku Hz. Adem hêj ku ser rûyê dinyayê re nehatibû şandinê Xwedê teala, ew hînî xebardanê kiribû û navê hemî tiştan bi wî dabû zanîn.⁶ Lê insan cara pêşîn bi kîjan zimanî xeberdaye an bi çend zimanan xeberdaye nayê zanîn. Kengê ziman zêde bûne û kengê zimanê biyanî hatiye hînkirinê nayê zanîn. Di derheqê ferhenga yekem de jî tu agahiyeke teqez nîne ka kî çêkiriye û di kîjan sedsalê de hatiye.

Di çavkaniyan de, ferhenga ku dişibihe ferhengên me yên îro ku em bêjin ferhenga yekem e kutê gotin; kargerê Mûzeyaya Îskenderiyê **Arîstophanesê** Bîzansî kêmzêde P.Z. di sedsala 2. de amade kirye. Wî peyvên ku famkirina wan zor û zehmetin berhev kirine û xistiye

¹ Gökhan Ölker, *Sözlük Türleri ve Kelime Sıklığı Sözlüğü Üzerine*, www.dilarastirmalari.com/files/Dil_Arastirmalari_9_Olker_45_60. Pdf.- 20.07. 2015.

² <https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6zl%C3%BCk> BCk bilim

³ Zekeriya Bingöl, *Sözlük ve Sözlük Üzerine Bir Araştırma*, r.200, www.cu.edu.tr/DILBILIM/zekeriya_bingol_sozlukculukuzerine. Pdf.-15.07.2015

⁴ h.b., r. 200

⁵ TDK, “Türk Dil Kurumu” *Türkçe Sözlük* r. 1338. c. 2

⁶ Beqere:31

kitêb. Di wê ferhengê de salixên peyvan jî hatiye kirin. Di çaxên dinê de jî ku ev jî ji yên ewil têne hesibandin birek bi latînî û yewnanî ferheng hene. P.Z.sedsala 1. de **Pamphîlus** aniye ji 95 kitêban ferhenga yewnanî çêkirye. Yekî din jî **Marcus Verrîus Flaccuse** ku ferhenga wî ya latînî meriv dikare bi nimûnekî bêje.⁷ Piştî sedsala 9an çî rojavayê çî rojhilatê be birek ferheng û ferhengên ansîklopedîk hatine amadekirin. Di dinyayê de cara yekem ê ku peyva “ferheng”ê bikar aniye, di sala 1225an de, **John Garland** e. Di rojhilatê de ji mêj ve ser ferhengan karekî baş hatiye kirin û ev kar gelek pêşve çûne, lêbelêli rojava piştî salên dereng ev xebat destpê kirine û pêşketiye.⁸

Destpêka di pêşketina ferhengan de rojhilat ji rojava pêştir e. Di rojhilatê de ferhengên ku hatine nivîsîn yên ku herî girîng, Ebû Nasir Îsmailê Farabê (M: 1010) ku **Tacul-Luxat we Sahîhu’l ‘Erebîye** ye. Yekî dinê jî ferhenga Ebû Tahir Muhammed bîn Yeqûp Fîrûzabadî (1329-1414) ye ku 60 cild e û navê wê jî **el-Qamîsû’l Muhît** e⁹.

Li rojavayê ferhenga yekem a herî girîng, bi fermana Çarîçeya Êris **Katerînaya 2.** gerokê Elman **P.S. Palas** çêkiriye. Bi rastî ji bo naskirin û danberheva zimanên dinyayê ye, lê belê zefir ew zimanên ku di nava sînorên Êris de tê bikaranîn; rêzik, qaîde û kişandina fê’lan nîşan kiriye û bi van 285 teginên ku zimanê Asya û Ewropayê de hene li hemberî wan nîşan kiriye. Bi wê xebata xwe ve di dinyayê de cara yekem ferhengeke bi pirzimanî derxistiye holê. Di sala 1787an de hatiye weşandin.¹⁰

1.2.2. Cureyên Ferhengan

Ji aliyê nivîsandinê ve ferheng bi du curan in. Yek; yên ku bi wezn û bi qayde ango helbestkî hatine nivîsandin. Du; yên ku bi şeklekî pexşankî hatibe nivîsandin in ku; ew ferhengên ku îro di dema me de tên bikaranîn in.

a. Ferhengên mensûr: Ferhengên mensur di sedsala 18. di sala 1787an de dest pê kiriye heta îro.

b. Ferhengên menzûm: Di nav Edebîyata Klasîk a Kurdî de ferhengan jî di gel celebên dinê cihê xwe girtiye. Bi rastî bingeha Edebîyata Klasîk wezn û qefiye ye. Ji bo ku bi wê şeklê bi rehetî ziman dihate hînkirin, bi xwendineke kêf û zewq peyv di wextekî dirêj de di hişê kesan de bi wî şiklê pêk dihat ji bona wê ferheng jî ji bo hînkirinê bûye perçek ji wê kevneşopê.

⁷ Bingöl, r. 200

⁸ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, Türk Dil Kurumları Yayınları, 1990 Ankara, r. 72

⁹ Bingöl, r. 201

¹⁰ Aksan, h.b., r. 72.

Ji bo ku ‘Erebî zimanê Qur’anê bû, ferhengên me yên menzûm hatine nivîsîn; du heb na, lê yê din hemî Kurdî-‘Erebî hatine nivîsandin. Heta îro ev ferhengên bi şeklekî menzûm hatine nivîsîn yên ku em rast hatine digel ferhenga me 8 heb in. Em ê înzallah hemiyên hebo hebo gorî nivîsandina dîroka wan bidin naskirin. Piraniya ferhengên menzûm bi nezma mesnewî hatine nivîsandin. Bi muqeddîmeyê destpê dike, piştî ferheng, di dawiyê de jî bi xafîmeyê diqede. Di destpêka van ferhengan de pêşîya her tiştî besmele piştî hemdele û selwele heye. Piştî van nivîskar; çima wê berhemê çêkiriye dibêje, navê berhemê dibêje, di derheqê fêydeyên hînbûna zimên de ramanên xwe dibêje. Di nav piraniyên ferhengên menzûm de di beşa “muqeddîmeyê” de behsa ‘ilmê luxatê dike ku ew çawa dîne mirovan fêris dike, heta zefên muellîfan dibêjin me di zaroktiya xwe de qe nebe yek ferhengeke menzûm jîberkiriye.¹¹

1.2.3. Dîroka Ferhenga Kurdî

Ji bo ku kurd bi sedsalan bê welat bûne sazîyeke wan a ku bûne berhemên wan biparêze tunebûye. Ji bo wê qasê berhemên ku kurdan nivîsîne an winda bûne an jî ew gelên bi welat, xweyî lê derketine û hem berhem hem jî nivîskarê wê ji milletê xwe hesibandine. Ji ber van pêkerên dîrokî, civakî û sîyasî di kurdî de xebatên ser zimên û ferhengan ne bi destê saziyên fermî, bi takekesî çêbûne.¹² Piştî van rasteqînan em êdî dikarin behsa dîroka ferhenga kurdî bikin.

Ferhenga kurdî ya yekemîn Nûbihara Biçûkan e ku Şêx Ehmedê Xanî di sedsala 17. de nivîsiye û piştî hatiye çapkirin. Ji bo biçûkê kurmancan hîmî zimanê ‘Erebî bin hatiye nivîsîn. Derheqê wê ferhengê de înzallah em ê di cihê wê de agahiyên zêdetir bidin.

Ji bo ku xezîneya peyvên kurdî û rêzimana wan şayeser bikin şehîşahê Romayê di sedsala 18. de rahîbê katolîk **Maurîzio Garzonî** şandiye aliyê Behdînan ve. Garzonî jî li navçe û bajarên Kurdistanê geriyaye û 20 sal li bajarê Amêdiye maye û ferhenga ku bi navê **Grammatica e Vocabolario Della LînguaKurda** ye amadekiriye. Ev berhem ji 288 rûpelan pêk tê. Kêmezêde tede 6700 peyvên Îtalyanî- Kurdî hene. Di sala 1787an de hatiye weşandin.

Di sala 1879an de **August Jaba** yê Polonyayî ku rojhilatnas bûye li bajarê Ūris Saînt-Petersburgê **Dictionnaire Kurde-Français** (Ferhenga Kurdî-Fransewî) diweşîne. Ev ferheng 463 rûpel e û ji 15.000 peyvên pêkhatiye. Di ferhengê de du nivîs hatiye bikaranîn. Peyvên

¹¹ Atabey Kılıç, “Klasik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Yazma Geleneği ve Türkçe-Arapça Sözlüklerimizden Sübha-i Sıbyan”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi sayı: 20 Yıl: 2006/1 r.65-77.

¹² Salih Akın, “Kürtçe Sözlük Yazarlığı”, ed. Vecdî Erbay, İnatçı Bir Bahar (Kürtçe ve Kürtçe Edebiyat), Ayrıntı, 2012, İstanbul, Salih Akın, r.185.

kurdî pêşiyê bi erebî hatiye nivîsîn piştê bi herfên latînî û hatiye vegerandin bal fransewî ve.¹³

Di sala 1894an de **Yusûf Dîyauddîn Paşa**, dema ku Qeymaqamê Motkiyê bûye bi navê “**El-Hedîyyetu’l-Hamîdiyye**” Kurdî-Erebî ferhengê amade dîke. Ev ferheng di sala 1894an de li Stenbolê tê çapkirin.¹⁴ Ev ferheng zefîr bi devoka Sêrt û Bilîsê hatiye derpêşkirin. Di hin cihan de me’na peyvên gotiyê û rave kiriye. Navê cihan gotiyê û behsa sînorên wan kiriye. Navê jin û mêran jî gotiyê. Piştê di sala 1987an de Mehmet Emîn Bozarşan qismê erebî latînîze kirye û bi navê “Ferhenga Kurdî-Tirkî” weşandiye. Ji 5452 peyvên pêk tê.¹⁵

Di sala 1950yan de li Yekîtiya Sowyetan zimanê kurdan hatiye qebûlkirin. Dibistan, rojname û weşanxanên wan hebûn. Di navendên kurdolojiyê yê wê derê de xebat û lêkolîn hatin kirin. Digel wan xebat û lêkolînan gelek ferheng jî hatin amadekirin û weşandin.¹⁶ Ev ferhengên hanê bi Kurdî û Rûsî hatine nivîsandin.

Di vê dema ku li Yekîtiya Sowyetê de ev xebat dihatin kirin li ‘Iraqê jî xebatek hinekî ya Rûsî kêmîr dihat kirin. Ji encama wê xebatê 6 heb ferheng derketiye holê. Em ê ji wan navê çend heban li vir zikîrbikin.

Raberel Murşîd; Giwî Mukrîyanî amade kiriye, 404 rupel e û 12.000 peyv e. Giwî Mukrîyanî ferhengeke dinê jî amadekiriye, bi navê; “Ferhengî Mahabad”. Şêx Muhemmed Xal jî ferhengê amade kiriye ku navê wê jî “Ferhenga Xal”û ji 40 hezar peyvên pêk tê. 1960an de li Silêmanyê hatiye weşandin. Cîgerxwîn, ferhenga Kurdî-Erebî 2 cild e, li Bexdadê hatiye weşandin.¹⁷

1.2.4. Taybetiyên Ferhengên Menzûm

Di kevneşopiya ziman de gelek agahî bi menzûmkî hatiye çêkirin ku ev agahî payidar be. Ji rêziman bigre, belaxet, tefsîr, qiraet û ‘ilmên dinê hema bêje di hemîyan de ew rêbaz bikar anîne. Ev rêbaz di dewra Hz. ‘Umer de jî bo zarok Qur’anê fêrbîn û jîberbikin di mektebên Kutab de hatiye bikaranîn.¹⁸ Ew feqiyên ku teze dest bi xwendinê kirine divê ku peyvên û rêzimanîyê bizanin. Bi wî şiklî zef rihet hîn dibûn û jîberdikirin. Bi kilamkî zef caran bi kêf û zewq dubare dikirin. Digel wê çand, edebiyat û derheqê arûzêde agahdar dibûn. Ev suxtiyên ku meyla van li aliyê helbestvanîyê ve heye ev agahiya hunerên edebî, erûz, behr

¹³ Akın, r. 185-186.

¹⁴ Saime İnal Savi, “Yusuf Ziyaeddin Paşa’nın “El-Hedîyyetu’l-Hamîdiyye”sinde Osmanlıca-Türkçe Taraması”, Ankara-1993 r. 4

¹⁵ Savi, h.b., r. 4.

¹⁶ Akın, r. 186-187

¹⁷ Akın, r. 189

¹⁸ Nurettin Ceviz, “Soner Gündüzöz, Osmanlı Medrese Kültüründe Manzum İlmi Eser Geleneğinin Güzel Bir Örneği: Lügat-i Yûsuf”, Ekev Akademi Dergisi, Yıl: 10, Sayı 29 (Güz 2006)-211

û wezn bi wan dida hînkirin.¹⁹ Ji bo hînkirinê ew peyvên ku ‘eleqa wan bi hev re heye an jî ew peyvên ku dijî hevin di yek malikê de bi hev re tê xebitandin. Digel wezn û kafiyê peyvên bi cînas jî di malik û rêzikan de tê xebitandin ku hînbûn bi zewq be. Di berhemê de dema ku hevok ji bo hînkirinê têne sazûmankirin peyvên ku meşhûr û herkes dizane tê bikiranîn.²⁰

Di zefî ferhengên menzûm de bi şiklê nezma mesnewî hatiye nivîsandin. Bi besmelê, hemdelê û selwelê destpêdikin. Piştî sebebê çêkirina wê²¹ piştî di hinekan de kurte kurt behsa Pêxember ‘eleyhîselam dikin derheqê wî de hin agahiyan didin, behsa sehabeyan, îmaman û piştî bi di’ a xilas dikin, mînak:

خدای الله قاصد رسله ای خدی زان
خلیفه چارن هم چار امان ای مسلمان

Xwedê Ellah e qasid resul e ey Xwedê zan
Xelîfe çarin hem çar îmamin ey musulman

د مکی بو ژدائی مدینه بو مدفن
وی عبدالله والد آمنه والده بزان

Di Mekkî bû ji daê Medîne bû ye medfen
Wî ‘Ebdullah e walid Amîne walîde bizan²²

Piştî van hemiyan li ser mijara xwe ya ‘esil ku ferhenge disekinin, piştî jî bi xatîmekî dawî dikin. Van hemiyan behr behr çêdikin û navê behran jî dinivîsin. Zef caran malik û risteyên wan hev nagrin.

1.2.5. Di Ferhengên Menzûm de Peyvên Qur’anê

Di çanda Îslamê de çawa ku di hemî berhemana de bandora Qurana Mecîd heye di ferhengên menzûm de jî çêbûye. Nemaze di ferhengên Kurdî-Erebî de ji bo ku Qur’an baş were famkirin peyvên ku giran û dijwar in me’nayên wan hatine gotin. Çend mînak ji Nûbihara Biçûkan;

مووده کچا هیژ خوش دانائی دنیف قبری
موقوده بدارکشتی متروک لجه مایی

Mewude keça hêj xweş danaî di niv qebrê
Mewqûze bi dar kuştî metrûkî li cih mayî

¹⁹Yusuf Öz, *Tarih Boyunca Türkçe-Farsça Sözlükler*. Ankara Üniversitesi SBE (Teza doktorayê ya li ber çapê)

²⁰Perihan Ölker, “Klasik Edebiyatımızda Manzum Lügat geleneği ve Mahmudiye”. r.4

²¹Kılıç, h.b., r.65-77

²²Ehmedê Xanî, *Nûbihara Biçûkan, Îhsan yayınları, 2004, r.18*

Neddaxetan ew her dû ê hildekelîn ji avî
Mudhammetan her dû yêñ reş bûne ji avdayî²³

1.2.6. Kurtedîroka Ferhengên Menzum ên Kurdî/Kurmancî

1.2.6.1. Nûbihara Biçûkan

Ev kitêbê hanê Şêx Ehmedê Xanî di sala 1683an de nivîsiye. Şêx bi pêşgotineke kurt, bi 13 kertan (beşan), nêzîkî 220 malik û kêr zêde bi hazar pêyvên ‘erebî ku beramberî wan ewqas peyvên kurdî hene di 33 saliya xwe de nivîsiye.²⁴ Bi besmelê bi şeklekî zanîstîkî û helbestvankî destpêdike. Piştêre bi hemd û selawat didomîne, navê kitêba xwe dibêje, ka çima û ji bo kî çêkiriye dibêje. Piştêre ji bo ku haja zarokan bi Xwedê û pêxemberê Wî û heval û hogirê Resûlullah ‘aleyhîselam çêbe libo libo û bidor behsa wan dike. Navê çar xelîfeyan û çar îmamên şerî’eta ehlê sunnetê jî dibêje. Piştêre dest bi ferhengê dike. Ji van 13 kertan a derî ya ewil yê din hemiyan de di serê beşan de pend û şîretan ji zarokên xwendevan dike. Di dawiya kitêbê de bi hevokî me’na peyvan dibêje, dûvre rica şefa’etê ji Resûlullah ‘aleyhîselam dike û bi şeklekî mamikkî dîroka kitêba xwe nivîsiye û xelas kiriye.²⁵ Nûbihara Biçûkan hem ji bo zarok bi rehetî peyvan jiberbikin hem jî bi şeklekî kêfa mirovan tê ku bixwîne ango bi kafîye û redif nivîsiye. Mijarên xwe jî bi şeklekî amojkarî hîlbijartiye û rêzkiriye. “Ji nêzîkê bal dûr ve”, “ji tiştên ku tèn zanîn û bal yêñ nayên zanîn ve” û “ji yêñ hêsayî bal ê dijwar” ev metodên hanê hemî bikar anîne.²⁶

Mijarê Nûbihara Biçûkan jî seranserî evin; ferdên malbatê û xizmên malbatê, lebatên laş, fîzyonomî, navê gîhayan, navê heywanan, navê hejmaran, behsa hewayê û navê demsalan, navê çekan, navê me’denan, navê cil û bergan, behsa çar unsuran û behsa peyvên cîma’ê.

Nûbihara Biçûkan, cara pêşî di sala 1794an de digel ferhenga kurdî-erebî ya Yusuf Ziyaeddîn Paşa ya bi navê El- Hediyyetu’l Hemîdiyye fî’l luxeti’l-Kurdiyye li Stenbolê hatiye çapkirin. 1908an de cara duyem, di sala 1985an de, Ehmed Hîlmî Qoxî di xebata xwe ya bi navê Gulzara Hemûkan de şerha wê kiriye û digel metna wê ya bi tîpên erebî li Diyarbekirê çap kiriye. Di sala 1986an de ji aliyê Zeynelabîdîn Zînar ve li Stockholmê hatiye çapkirin. Di sala 2010an de Tehsîn Îbrahîm Doskî, Nûbehara Biçûkan a Xanî û Mîrsadu’l- Etfal a

²³ Xanî, b.n., r.55

²⁴ Kadri Yıldırım, Ehmedê Xanî Külliyyatı *Nûbehara Biçûkan*, Avesta yayınları 2008, r.40

²⁵ Xanî, h.b., r.33.

²⁶ Yıldırım, r.129.

Kerbelayî, digel pêşgotineke kurt, bi hev re çap kirin. Van salên dawî Kadri Yıldırım hem di “Sempozyûma Ehmedê Xanî ya Navneteweyî” de li ser vê mijarê teblîxeke berfireh pêşkeş kir, hem jî di çarçoveya xebatên “Kuliyata Ehmedê Xanî” de, di pirtûka xwe ya bi navê Nûbehara Biçûkan de bi awayekî berfireh analîz û wergera wê ya bi tirkî kiriye.²⁷

1.2.6.2. Gulzar

Gulzar, kîtaba Mela Îsmâîlê Bazîdî ye. Di sala 1655-1710an de hatiye nivîsîn. Ev kitêb jî mîna Nûbihara Biçûkan di medreseyên Kurdistanê de hatiye xwendin. Bi zimanê Kurdî-Erebî-Farisî ango bi sê zimanî hatiye nivîsîn û piranî bi zimanê Colemêrg-Bazîdê hatiye bikaranîn. Mixabîn derheqê Gulzarê de xêncî agahiyên jorê ku me nivîsiye tu agahiyeke baş me bi dest nexist. Li gorî ku em çî çavkaniyan sûdwerdigirin Gulzar bi vî rengî ye: Fehengeke kurdî-erebî-farisî ye. Di medreseyên kurdan de hatiye xwendin û di binê bandora devoka Hekkarî û Bazîdê de maye.²⁸

1.2.6.3. Luxetnameyê Ehmedî

Ev ferheng ji aliye Şêx Me’ruf Nodeyî ve hatiye nivîsîn. Ferheng kurdî-‘erebî ye. Berhem yekem car di sala 1926an de li Rewandizê hatiye çapkirin. Ev çapa yekem bi destê Seyid Huseyn Huznî hatiye kirin.²⁹ Ji bilî vê çapê gelek çapên din jî yên vê berhemê hene û hê jî bi berbelavî li başûrê Kurdistanê tete xwendin. Nusxeya ku li ber destê me ye, di 1970an de li bajarê Sinê hatiye çapkirin û li ser rûpelê jenerîkê hatiye nivîsîn ku ev çap, çapa heftem e ku weşexaneya Întîşarata Kurdistan diweşîne. Herwiha di vê çapa ku li ber destê me de ye ji bo bêjeyan wêne jî hatine amadekirin û di pirtûkê de hatiye bicihkirin. Li ser berga berhemê hatiye nivîsîn ku wêneyên wê ji aliye ‘Ebdurrehman Mehmûd ve hatiye amade kirin. Berhem ji destpêkek û du beşan pêk tê. Di berhemê de 370 malik hene û nêzî 1350 bêjeyên erebî û kurdiya wan hene.

1.2.6.4. Mîrsad’ul Etfal

Ev ferheng ji aliye Şêx Mihemmed Kerbelayî hatiye nivîsîn. Kurdî-farisî ye. Berhem ji destpêkek û 14 beşan pêk tê. Di berhemê de 320 malik hene û nêzî 1155 bêjeyên farisî û kurdiya wan hene.

²⁷ Ramazan Pertev, *Mîrsadul Etfal (Şahrahê Kudêkan)* Ferhenga Menzum a Kurdî-Farisî, weşanên Nûbihar, Stenbol, 2012.

²⁸ Pertev, h.b., r.26.

²⁹ Pertev, h.b., r.26.

1.2.6.5. Nûbihara Mezinan

Ferng ji aliye Dilbikulê Cizîrî (Abdulkadir Bingol) ve hatiye nivîsandin. Di sala 2015an ji aliyê weşanxaneyê Nûbiharê ve hatiye weşandin. Kurdî-tirkî ye. Him ji aliyê malikan ve him jî ji aliyê hêjmara peyvan ve ferhenga menzûm a herî mezin e. Di vê berhemê de 13.104 kelîmeyên kurdî, 8268 kelîmeyên tirkî û 3337 malik hene. Ferheng li gorî wezna arûzî hatiye amadekirin. Pênc qalibên erûzê têde hene. Nivîskar di pêşgotina berhema xwe de sedema nivîsandina berhemê wiha rave dike: “Her tişt bi amadekirina helbesta min ya bi navê “De were Ehmedê Xanî Melayî tu bi xwe’r bîne” dest pê kir kudi vê helbesta xwe de, min kurdîaxaftina ji Kurdiyê dûr a nivî tirkî nivî kurdî rexne dikir. Beriya hingê niyeteke min ya bi vî rengî tunebû. Piştî ku min ew helbest amade kir û di înternetê de weşand, gelek hevalên min ên kurdî-hez kêfa xwe jê re anîn. Peyam li ser peyamê ji min re şandin û ez teqdîr kirim. Di nav wan maîlên ku ji bo min hatibûn avêtin de, dihate xwestin ku ez vê helbestê hîn berfireh bikim û wekî pirtûk çap bikim.”³⁰»

1.2.6.6. Duruşteyê Mirwarî

Li ser berga wê navê wê weke “Duruşte, ferhengê ‘erebî-kurdî be helbest” nivîsandiye. Navê amadekarê wê jî weke “Mamoste Mela ‘Ebdulkerîm Muderris” hatiye nivîsandin. Di ferhengê dê nêzî 2620 peyv hene. Yekem car di sala 1970ê li bajarê Sinê ji layê çapxaneyê Întîşarata Kurdistan hatiye weşandin. Ferheng 94 rûpel e.

1.2.6.7. Nûbehara Mizgefta Sîriyê

Ev ferheng ji aliye ‘Ebdusettar Rêkanî hatiye nivîsîn. Berhem di weşanxaneyê Pirtûkxaneyê Diyarbekir a Zaxoyê di sala 2014an de hatiye weşandin. 54 rûpel e û ‘erebî-kurdî ye. Ferheng ji 1330 kelîmeyan pêk tê.

1.2.6.8. Nûbihara Qur’anê

Berhem ji aliye Mela Mehmud Tîruwayîvehatiye nivîsandin ku teza me li ser vê ferhengê ye. Ji ber ku di beşên vê de em ê bi berfirehî li ser wê rawestin li vê derê em ê li ser nesekinin.

1.3. Girîngiya Mijarê

Mijara teza me destxeteke neçapbûyî û nelatînîze ya ferhengeke menzûm e. Jiberkuhetaniha li ser vêferhengokê tu xebatnehatine kirin û negihaştîyêberdestêxwendevanênkurdî, girîng e. Herwiha ev behrem jiberkuferhengaQuranapîroz e û gelekbejeyênzorwateyênQuranêşîrove dike û dike kurmancî

³⁰ Dilbikulê Cizîrî, *Nûbehara Mezinan*, Weş. Nûbihar, Setenbol 2015, r.2.

bala me kişand. Wisatexmîn dikim kudê bala lêkoliner û xwendevanênkurdîjîbikêşe. Bivêberhemêjimarafêhengênmenzûmênkurdî -li gorîtespîtenme- bûn heşt.

1.4. Armanç

Armanca me ya serekerizgarkirinaberhemekekurdî ya klasîkjiwendabûnê ye. Helbetmerivdivîwarî de dikaregelektiştanbêje, lêdiserî de berhemekekurdî li pirtûkxaneyakurdîzêdebû. Duwemjî behrem jihalêdestxetê û jiwindabûnêxilasbû. Sêyembiawayekî edebî bûmijaratezekê.

1.5. Rêbaz

Rêbazateza me li gorîpîvanên lêkolîna edebiyata klasîkhatemeşandin. Pêşjiyanahelbestvan û berhemenwî û kesayetiyawî ya edebî hatepêşkêşkirin. Paşê berhem jialiyêruksar û naverokê ve bi hûrgilîhate vekolîn. Piştîncamêjîmetnê tenkîdî kete navatezê û herwihametnêdestxetjîdîpêvekê de cîyêxwegirt. Ditranskirîpsiyonê de me elfabeyatranskirîpsiyonêbi kar anî ku ev jî ev e:

AlfabeyaTranskirîpsiyonê

ث	â	
ح	ħ	Ĥ
ذ	ẓ	Ẓ
ص	ş	Ş
ض	d, z	Ẓ
ط	ṭ	Ṭ
ظ	ẓ	Ẓ
ع	è	‘
غ	g	Ĝ
ء	é	’
Apastrops	`	

1.6. Çavkanî

Çavkaniyênserekedestxetaberhemê û nivîskarêwêbixwebûn. Me li mala nivîskarrûbirûdiderbarêjiyan û berhemênwî, sedemêtelîfê û gelekagahiyên din jiwîwergirtin. Piştîhingêmetnêdestxetbûserekeçavkanî, li berdestê me.

2. BEŞA DUWEM

2.1. JIYANA MELA MEHMÛD BERHEMÊN WÎ Û KESAYETIYA WÎ YA EDEBÎ

2.1.1. JIYANA WÎ

2.1.1.1. Nav û Mexlesa Wî

Navê nivîskarê Ferhenga Quranê di fermiyetê de Mehmûd Gündüz e. Ji ber karê xwe yê melatiyê, bi navê Mela Mehmûd tê nasîn. Mexleseke wî ya ku bi kar aniye tune ye.

2.1.1.2. Malbata Wî

Mela Mehmûd kurê Mela Yusûf e. Mela Yusûf û malbata wî eslê xwe ji gundê Tîruwa³¹ya Kerboranê³² ne. Tîruwa jî yek ji wan gundan e ku ji gundê Bêcirmanê veqetiyaye û bûye gund. Ango şêniyên Tîruwa û Bêcirmanê xizm û pismamê hev in. Ji ber hindê şêniyên gundê Tîruwayê hemû seyîd in. Lewra Mela Yusûf bi navê Seyîd Mela Yusûf dihate nasîn.

Çar kurê Mela Yusûf hene. Bi rêzê navê wan; Hecî Evdirehman, Seyîd Ehmed, Mela Mihemed û Mela Mehmûd in. Di nav wan de Mela Mihemed û Mela Mehmûd hem cêwî bûn hem jî biçûkên malê bûn. Birayên Mela Mehmûd jî mîna wî di gundê Tîruwayê de hatibûne dinê û li ber destê bavê xwe perwerdehiya xwe dîtibûn.

Wek tê dîtin malbata Mela Mehmûd malbateke dîndar e û Mela Mehmûd jî di wê hawirdorê de mezin dibe. Diyar e ku ew hawirdor li ser wî bandoreke mezin dike û jiyana wî jî ber bi vî alî ve diçe û dûre dibe mela.

2.1.1.3. Salbûn û Cihê Jidayîkbûna Mela Mehmûd

Mela Mehmûd di sala 1965an de li gundê Tîruwayê tê dinê. Mela Mehmûd li wî gundî mezin dibe. Gava Mela Mehmûd dibe şeş salî, bavê wî ji gundê xwe derdikeve û diçe gundê Îdilê³³ û li wir melatî dike. Ji vir pê de Mela Mehmûd êdî li wî gundî dimîne û mezin dibe.

³¹Tîruwa: Bi tirkî navê wî Bağözü ye.

³²Kerboran: Navçeya Mêrdînê ye. Dikeve aliyê Şîrnexê. Bi tirkî Dargeçit.

³³Îdil: Gundekî girêdayî Şîrnexê ye.

2.1.1.4. Perwerdehiya Wî ya Fermî

Mela Mehmûd hem ji ber karê bavê xwe û hem ji ber rewşa welêt di gelek dibistanan de dixwîne. Ew dibistana seretayî li Îdilê dixwîne, ji alîkî ve diçe dibistanê ji alîkî ve jî li cem bavê xwe dersên ilmî digire. Hê di biçûktiya xwe de li cem bavê xwe Quranê xitim dike, piştî Mewlûda Bateyî, Nûbihara Biçûkan û Nehcûl En'amê hem bi derskî me'na wan hîm dibe hem jî hemîyan jiber dike.

Piştî ku dibistana seretayî bi radeyeke bilind diqedîne di sala 1975an de bavê wî ji bo dibistana navîn kurê xwe dişîne Îmam Xetîbê ya Batmanê. Mela Mehmûd piştî ku azmûnên Îmam Xetîbê bi awayekî serkeftî derbas dibe, dest bi vê dibistanê dike û dûre jî di heman dibistanê de derbasî lîsê dibe. Bi tevahî sê sal dibistana navîn û çar sal jî lîsê dixwîne û di sala 1982an de lîseyê diqedîne.

2.1.1.5. Perwerdehiya Wî ya 'Ilmî

Mela Mehmûd gava li Batmanê dest bi dibistanê dike, di gelek cihan de dimîne û li wan deran xwendinên xwe yê ilmî pêş dixê. Ew di sala 1975an de li Batmanê cara yekem di medreseya Şêx Qutbedîn de salekî dimîne. Di sala 1977an de derbasî Mizgefta Ebûbekir dibe. Li wir ji Seydayê Mela Hesên dersên 'ilmî digire. Di sala 1978an de li Mizgefta Iluhê dimîne. Li wir jî ji Mela Tahir dersan digire. Di sala 1979an de derbasî Mizgefta Şêx Fexreddîn³⁴ dibe. Li wir jî li cem Seydayê Mela Mihemed Dêrîzbîndersên xwe dixwîne. Mela Mehmûd gava li wir dimîne lîseyê xwe diqedîne û ji Batmanê cuda dibe.

Mela Mehmûd piştî xilaskirina dibistana navîn û lîsê, diçe Mîdyadê. Li wir di medreseya Şêx Seydayê Mela Beşîr de nêzîkî du salan dixwîne û xwendina xwe li wir diqedîne û îcazeyê xwe ji Şêx Seydayê Mela Beşîr distîne. Piştî ku xwendina xwe ya 'ilmî jî xilas dike, dest bi melatîyê dike.

Ew di perwerdehiya xwe de zêdetir li ser zimanê kurdî û erebî de disekine. Nemaze erebiya xwe qasî kurdiya xwe pêş dixê. Dûre em dibînin ku saya vê pêşxistinê dê berhemeke hêja binivîsîne.

2.1.1.6. Melatîya Wî

Mela Mehmûd piştî xilaskirina xwendina xwe li Gercosê gundê Hêmêdiyê dest bi melatîyê dike û 4 salan li wir dimîne.

Di sala 1990an de tê gundê Çiplêxê³⁵ û li wir jî 25 salan melatî dike. Di sala 2015an de jî derbasî gundê Kanîspî³⁶ dibe û hê jî li wir melatîyê dike.

³⁴ A niha navê wê mizgeftê "Hacı Şirin Camii" ye.

³⁵ Çiplêx: Girêdayî Qosera Mêrdînê ye. Bi tirkî navê wê Çıplak e.

2.1.2. BERHEMÊN WÎ

2.1.2.1. Sal bi Sal Heyata Pêxember

Ev berhem helbest e, ji 63 malikan pêk tê, zimanê vê kurdî (kurmancî) ye û bi tîpên erebî hatiye nivîsandin. Helbesteke bi wezn/kêş e. Mela Mehmûd di vê helbesta xwe de sal bi sal jiyana Hz. Muhammed ‘eleyhîselam nivîsiye. Ji ber vê yekê helbest ji 63 malikan pêk tê ku di heman demê de îşaretê temenê Hz. Pêxember ‘eleyhîselam dike.

2.1.2.2. Tercuma Qesîdeya Mudarî

Ev berhem helbest e û bi weznê hatiye nivîsandin. Nêzîkî du rûpelan e, bi tîpên erebî hatiye nivîsandin û zimanê wê jî kurdî(kurmancî) ye. Mela Mehmûd di vê helbesta xwe de Qesîdeya Mudarî bi awayekî helbestkî şîrove kirye û wergerandiye.

2.1.2.3. Ferhenga Quranê

Ev pirtûk berhemeke ferhengî ye. Ji ber ku mijara teza me ev berhem e, me di teza xwe de bi kitekit behsa vê ferhengê kir.

2.1.3. KESEYATIYA WÎ YA EDEBÎ

Mela Mehmûd li medreseyên Kurdistana Bakur xwendina xwe kuta kiriye. Di vê serdema nû de yek ji helbestvanên şopînerê edebiyata klasîk e. Weke tê zanîn tiradisyona edebiyata kurdî ya klasîk gelekî lawaz maye. Êdî kêma kes dîwanan dinivîsîn û arûzê di helbestên xwe de bi kar tînin. Ji ber vê yekê Mela Mahmûd bi ferhenga xwe ya Quranê û berhemên xwe yên din girîngiyekê dide edebiyata kurdî ya klasîk a vê sedsalê.

Tevî ku li Bakur tirkî nivîsîn rewac e, gelek seydayên me jî ‘ilmên xwe bi ‘erebî diweşînin û edebiyata modern a kurdî di rewacê de be jî, Mela Mahmûd berovajî şopa klasîkî domandiye û ji pêşengên edebiyata kurdî sûd wergirtiye. Bi vî awayî navê xwe li rex navên 7 nivîskarên ferhengên menzûm ên kurdî nivîsandiye. Xuya ye ku seyda bêtir di bin bandora Melayê Cizirî û Ehmedê Xanî de maye. Bandora ‘erebî gelege li ser zimanê wî. Kurdiya wî kurdiya herêma Mêrdînê ye û rewan e. Seyda li jiyana ye û kar û barê ‘ilmî û nivîskariya wî berdewam e.

---

³⁶**Kanîspî:** Girêdayî Qosera Mêrdînê ye. Bi tirkî navê wê Günlüce ye.

3. BEŞA SÊYEM

3.1. FERHENG A MENZÛM A MELA MEHMÛD TÎRUWAYÎ

3.1.1. Navê Wê

Navê berhemê Ferhenga Quranê ye.

3.1.2. Dîroka Nivîsîna Wê

Mela Mehmûd berhema xwe di salên 2000an de nivîsiye.

3.1.3. Sedemê Nivîsîna Wê

Mela Mehmûd piştî ku nivîsîna ferhenga xwe xilas dike, kitêba Elfiyetu Ebû Zur'e dibîne ku ev ferheng jî ferhenga Quranê ye lê zimanê wê bi erebî ye. Mela Mehmûd beriya ku ferhenga xwe binivîsîne, ferhengeke wiha li derdora wî tunebû. Lewra dixwast ku ferhengeke bi vî awayî bikêr hebe û peyvên dijwar ên Quranê rave bike. Lê nêzî vê ferhengê kitêba Tefsîrê Celaleyn hebû. Di wê kitêbê de hin peyv wekî haşiye/jêrenot hatibûn ravekirin. Lê di nivîsandina vê ferhengê de ji bo Mela Mehmûd mînaka herî girîng Nûbihara Biçûkan bû. Ji ber ku Nûbihara Biçûkan jî ferhengeke kurdî-erebî bû, bi weznê hatibû nivîsandin û berhemeke menzûm bû. Ji ber vê yekê jê sûd wergirtin hêsan bû. Mela Mehmûd jî beriya ku vê ferhengê binivîse, peyvên dijwar ên Quranê libo libo derxistine. Xwendin û jiberkirina wan peyvên ji bo ku hêsantir be, dûre biryar digire ku bi awayekî manzûm binivîsîne. Ji gotinên Seyda jî tete fêmkirin, sedema sereke ya nivîsandina vê berhemê xwestina bi hêsantî têgihîştina Qurana Pîroz e.

3.1.4. Hêjmara Malikên Wê

Ferhenga Quranê bi tevahî 90 beş û ji 1556 malikan pêk tê. Di vê ferhengê de her beş aîdî sûreyekî ye. Ji ber vê rêza sûreyan, li gorî Quranê hatine diyarkirin lê jimareya wan a Quranê û vê berhemê heta dawiyê hev nagirin lewra di vê xebata me de 89 sureyên Quranê hatine nirxandin.

3.1.5. Taybetiyên Teşeyî

Me di beşa duyemîn de Ferhenga Quranê ji aliyê teşe û ruxsarî ve vekola. Li vir di binbeşa yekem de jimareya beşan, navê sûretan û hejmara wan bi tabloyekê hatin lîstekirin. Herwiha li ser teşeyên nezmê hat sekinandin. Di binbeşa duyem de ferheng ji aliyê ruxsarî ve hat nirxandin. Li virbehsa wezn û kêşeya kîteyî hat kirin. Herwiha nimûneyên serwa, paşserwa, cînas û hwd. hatin tespîtandin.

3.1.5.1. Şiklê Tertîbê

Wek tê zanîn ku di Quranê de 114 sûret hene. Wek mînak Sûretê Nîsa hem di Quranê de hem jî di vê ferhengê de beşa 4. e; lê gava ku em hineke din jî pêş de diçin, mesela Sûretê Nas di Quranê de sureta 114. lê di ferhengê de beşa 89. e.

Li jêrê me tabloya beşên ferhengê nîşan dane:

Jimara Beşê	Navê Suretan	Hejmara Malikan
1.	Suretê Fatihê	8
2.	Suretê Beqerê	234
3.	Suretê Alî'imran	186
4.	Suretê Nîsa	131
5.	Suretê Maîde	53
6.	Suretê En'am	68
7.	Suretê E'raf	106
8.	Suretê Tewbê	53
9.	Suretê Yûnus	12
10.	Suretê Hûd	38
11.	Suretê Yûsuf	32
12.	Suretê Re'd	15
13.	Suretê Îbrahîm	17
14.	Suretê Hicr	18
15.	Suretê Nehl	49
16.	Suretê Kehf	24
17.	Suretê Meryem	24
18.	Suretê Ta-ha	25
19.	Suretê Enbiya	23
20.	Suretê Hec	24
21.	Suretê Mu'mînûn	16
22.	Suretê Nûr	11
23.	Suretê Furqan	33
24.	Suretê Neml	10
25.	Suretê Qeses	10
26.	Suretê Rûm	2
27.	Suretê Loqman	2
28.	Suretê Ehزاب	10

29.	Suretê Fatir	4
30.	Suretê Yasîn	10
31.	Suretê Sad	3
32.	Suretê Zumer	4
33.	Suretê Xafir	6
34.	Suretê Duxan	4
35.	Suretê Ehqaf	4
36.	Suretê Qîtal (Muhemmed)	5
37.	Suretê Înna Fetehna	5
38.	Suretê Hucûrat	3
39.	Suretê Qaf	4
40.	Suretê Zariyat	5
41.	Suretê Tûr	5
42.	Suretê Necm	9
43.	Suretê Qemer	7
44.	Suretê Rehman	7
45.	Suretê Waqî'e	13
46.	Suretê Hedîd	3
47.	Suretê Mucadele	4
48.	Suretê Heşr	9
49.	Suretê Cumû'e	4
50.	Suretê Mulk	6
51.	Suretê Nûh	10
52.	Suretê el-Haqqeç	8
53.	Suretê Me'aric	8
54.	Suretê Cin	6
55.	Suretê Muzemmîl	7
56.	Suretê Mudessîr	5
57.	Suretê Qiyamet	4
58.	Suretê Însan	5
59.	Suretê Murselat	8
60.	Suretê Nebe'	8
61.	Suretê Nazî'at	13
62.	Suretê 'Ebese	4

63.	Suretê Tekwîr	7
64.	Suretê Înfitar	2
65.	Suretê Muteffifîn	3
66.	Suretê Înşîqaq	5
67.	Suretê Burûc	5
68.	Suretê Tariq	4
69.	Suretê E'la	1
70.	Suretê Ğaşîye	7
71.	Suretê Welfecr	7
72.	Suretê Beled	7
73.	Suretê We`ş-şems	4
74.	Suretê We`l-leyl	3
75.	Suretê We`d-duha	2
76.	Suretê We`t-tîn	4
77.	Suretê Îqre'	3
78.	Suretê Beyyîne	4
79.	Suretê Zîlzal	2
80.	Suretê 'Adîyat	5
81.	Suretê Qari'e	4
82.	Suretê Humeze	5
83.	Suretê Fîl	5
84.	Suretê Ma'ûn	4
85.	Suretê Kewser	1
86.	Suretê Tebbet	3
87.	Suretê Îxlas	3
88.	Suretê Feleq	3
89.	Suretê Nas	4
90.	Beşa Dawiyê	5

Wekî li jor jî dixuyê beşa herî dirêj Sûretê Beqere (b. 2.) ye ku ji 234 malikan pêk hatiye. Li dû wê jî Suretê Alî'imran (b. 3.) e ku bi 186 malikan; û yan din jî Sûretê Nîsa (b. 4.) ye ku bi 131 malikan ve ketine rêzê. Herwiha dîsa em di listeyê de jî dibînin ku beşa herî kurt Sûretê E'la (b. 69.) û Suretê Kewser (b. 85.) in ku ji 1 malikê pêk hatine.

Li vir em dibînin ku nivîskarê vê ferhengê Mela Mehmûd, di berhema xwe de 25 suretên Quranê qet hilnedaye û behsa wan nekiriye. Ew suretên ku di vê ferhengê de cî negirtine ev in:

Sûretê ku di Ferhengê de cî Nagire	Rêza Suretê di Quranê de	Sûretê ku di Ferhengê de cî Nagire	Rêza Suretê di Quranê de
Enfal	8	Munafîqûn	63
Isra	17	Texabun	64
Şû‘era	26	Telaq	65
‘Enkebût	29	Tehrîm	66
Secde	32	Qelem	68
Sebe‘	34	Inşîrah	94
Saffat	37	Qedr	97
Fussîlet	41	Tekasur	102
Şûra	42	‘Esr	103
Zuxruf	43	Qureyş	106
Casiye	45	Kafirûn	109
Mumtehîne	60	Nesr	110
Saff	61		

Tablo 2: Lîsteya Sûretên ku di Ferhenga Quranê de cî nagirin

3.1.5.2. Teşeyên Nezmê

Ferhenga Quranê bitevahî ji 90 beşan pêk tê. Di nav van 90 beşan de 89 beşên ewil ji bo ferhengê, beşa dawiyê jî ji bo hemdele û selweleyê hatiye veqetandin. Gava em li ser vê berhemê hûr dibin di teşeya nezmê de mesnewî bala me dikişîne.

3.1.5.2.1. Mesnewî

Wek têgeheke ferhengî bi wateya “du du; cot; du libî; duwanî” ye. Mesnewî ew teşeya nezmê ye ku her malik di nav xwe de hemserwa ye û bi behrên kurt ve tînin nivîsîn.³⁷ Risteyên her malikê bi vî awayî ne: aa – bb – cc ...³⁸ Ferhenga Quranê jî ji serî heta binî bi şiklê mesnewî ve hatiye nivîsîn. Wek mînak;

2/1 Ew hûrûfî serî surete quran a

³⁷Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, weş. TDK, İstanbul, 2013, r. 167.

³⁸ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, weş. Kapı, İstanbul, 2012, r. 309.

	Muqetçe‘e; kes nizanî me‘na wan	a
2/2	Ĝeyrê Xwedê ku xaşî ‘ilmê Wî ne	b
	Elif lam û qaf û nûn û ta sîn e	b
2/3	Bêşek û bêşubhe ye la reybe fîh	c
	Yuqînun e; yu‘mînun amene bîh	c
2/4	Çi bitirsîne çi jê netirsîne	d
	Eenzêr emlem tunzîr nânîne	d

3.1.6 Taybetiyên Ruxsarî

3.1.6.1. Wezn

Gava ku em li Ferhenga Quranê lêdikolin, ji serî heta binî bi 11 kîteyan ve hatiye nivîsîn û ji aliyê dengsaziyê ve jî xwedan aheng e. Lê mixabin Mela Mehmûd di temamê berhemê de ev yek neparastîye.³⁹ Ji ber vê yekê me vê berhemê ji aliyê weznê zêdetir, ji aliyê *keşeya kîteyî* ve nirxand.

3.1.6.2. Kêşeya Kîteyî

Kêşeya kîteyî, wekheviya hejmara kîteyên risteyan e ku di heman demê de di navbera wan de ahengek heye.⁴⁰ Li gor vê rêzîkê du taybetiyên girîng hene. Yek ji wan wekheviya kîteyên risteyan e; ya duwem jî di risteyan de dema ku tê xwendin, sekinîna hin ciyan e. Ferhenga Quranê ji serî heta binî bi 11 kîteyan ve hatiye nivîsîn. Risteyên yanzde kîteyî ku jê re risteyên yanzdehî jî tê gotin, piranî bi rawestên (4+4+3) têne xwendinê.⁴¹ Wek mînak;

4/131 Ji bona em nekevin delaletê
Xwedê naxwaze ji me xetîetê

5/12 Ma heywana zûbîhe ‘elen-nuşub
Bibî qurban ji bo şenem û nuşub

³⁹ Dema ku me pîrsa di nivîsîna ferhengê de nebûna li ser weznê lê pîrsî, Mela Mehmûd vê yekê qebûl kir û wiha got: “Rast e, di hin ciyan de li gor weznê ye lê tê de gelek xirabî hene, lewra min jî li gor heceyan (kîte) ferhenga xwe nivîsî.” Seyfettin Aykaç, “Hevpeyvîn: Mela Mehmûd”, 20.05.2015, Gundê Kanîspî/Qoser.

⁴⁰Dilçin, h.b., r. 40.

⁴¹Dilçin, h.b., r. 41.

3.1.6.3. Serwa

Serwa, bi kemañî wekheviya dengên dawîya du risteyan e. Nivîsandina wan mîna hev in lê wateya wan cuda ne. Serwa di helbestê de ahengê saz dike.⁴² Wek mînak;

2/1 Ew hûrûfî serî surete **Quran**
Muqetî'e; kes nizanî me'na **wan**

15/12 Kullun 'ela mewlahû bargiranî
Kelemhîl beşerî çavî xwe **danî**

4/23 'Elen-nîsaî li ser pîreka xwe
Amîr û mudebbîrin lî mala xwe

Em ê serwayên ferhengê li gorî deng û ciyê wan binirxînin.

Li gor Dengê Serwayê

Me serwayên ferhengê li gor dangan di bin sê beşan de senifandin.

Serwaya Lawaz

Wekheviya dengê bi tenê ye di serwayê de.⁴³ Wek mînak;

4/41 Lemma bî el sînetî bi zimanê xwe
Meyl û xwehrî dixine kelîmeyê xwe

5/2 Behîmetun ji weşiyê en'ama
Behîmetun ji cenînê en'ama

6/6 Fequtî'e dabîrûl qewmîl lezîn
Qewmê zalim xîlas ka wa hatin

Serwaya Asayî

Wekheviya du dangan e di serwayê de.⁴⁴ Wek mînak;

⁴²M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, weş. Gökkuşbe, İstanbul 2014, r. 257.

⁴³Dilçin, h.b., r. 86.

6/5 Feîzaahûm mublîsûne ayîs**ûn**
Ji her xêrê ew meórûmin xasîr**ûn**

6/61 Nasîk ‘abîd nusuk ‘ibadetê xas
Ji bo Ellah bê kirin ew bi ixlas

7/3 Me‘ayîşe esbabî me‘îşetê
Ji xwarin û vexwarin û kîswetê

15/4 Leómen goştê terîyyen ter û nazik
Hîlyeten ey zîneten ji bo jinik

Serwaya Zêdebar

Wekheviya ji du dangan zêdetir e.⁴⁵ Wek mînak;

6/12 Emr û hukmê li erd û asîman
Nazilbûna rehm û ‘ezab ji esman

7/5 Bîma exweytenî ey bi sebebî
Ew kema edleltenî bî sesebî

8/10 Tîcaret`un texşewne kesadeha
Menfe‘et û kar û rewac rîbheha

9/4 Lîllezîne ehsenû ey amenû
Elhusna cennete eyîl ehsenû

Serwaya bi Cînas

Serwaya bi cînas ew peyv in ku deng, nivîs û bilêvkirina wan mîna hev in lêbelê wateya wan ji hev cuda ne.⁴⁶ Cînas yek ji hunerên edebî ye. Di mînaka jêrê de *heva* yekem

---

⁴⁴Dilçin, h.b., r. 87.

⁴⁵Dilçin, h.b., r. 89.

⁴⁶Dilçin, h.b., r. 90.

lêkera alîkar a bidinhev e ku bi wateya *bicivînin*, *bînin ser hev*; heva duyem jî bi wateya *yek bi yek e*, *dû hev re ye*.

19/22 Yewme netwî ey necme' u bidin **hev**
Asîman bitewînin li ser **hev**

18/6 We fetennake futunen bi **bela'**
Îbteleynake belaen fe **bela'**

17/24 Lehum rîkzen ye'nî şewten**exefiyyen**
Çûn hilakî nema şewt**exefiyyen**

19/7 Kaneta retqen ey şeyen **waḥîden**
Feteqna ferreqna waḥîd**waḥîden**

3.1.6.4. Paşserwa

Ew deng an jî bêje ne ku di dawiya risteyê de cî digirin, hem ji aliyê nivîsîn hem jî ji aliyê wateyê ve mîna hev in.⁴⁷ Di mînaka jêrê de “e” paşserwa ne.

17/5 Heyyîn û ey yesîrun ew reḥet e
Weḥenanan mîn ledunna reḥmet e

Li jêrê hemû paşserwayên ferhengê bi mînakan ve hatine diyarkirin.

Paşserwayên ku di Halê Qertafan de ne

Ew paşserwa ne ku di halê qertafan de ne. Wek mînak;

4/33 Muxtalen tekebbûra ser însana
Fexuren bitîrîtiya bi nî' metana

8/12 Necesun muşrîk necisî ḥukmîne
Îbn û 'ebas got necisê 'eynî ne

---

⁴⁷Pala, h.b., r. 29.

13/4 Yetecerre' u dixwazî biqurpînî
La yekad yusîxu nika biqursînî

Paşserwayên ku di Halê Bêje yan jî Kombêjeyan de ne

Ew paşserwa ne ku di halê bêje yan jî kombêjeyan de ne. Wek mînak;

8/15 Yuḥya bê sincirandin ew zêr û zîv
Fetukwa bê daxkirin bi zêr û zîv

7/103 Mîn rîbatîl xeylî hespa hazir kin
Tewîlxa nada bila wa hazir kin

15/7 Etellahû nubyanehum rakîra
Qeşrî wa ji esasî bin rakira

15/6 Rewasî ye en temîde temîle
Ey lî en la temîde la temîle

3.1.6.5. Malikên bê Serwa û Paşserwa

Di ferhengê de hinek malik hene ku bi kêşeya kîteyî hatine nivîsîn lê serwa yan jî paşserwa di wan de tune ye. Me mînakên bi vî awayî di bin vê beşê de civandin. Wek mînak herdu mînakên ewil bê serwa ne, mînaka sêyemîn jî bi paşserwa ye lê bêserwa ye.

12/4 Ma texyîdul erḥamu nuqsan dikî
Sewarîbun bîneharî zahîr dîkin

15/2 Hîne wextê turîhûne êvarê tê
Setreḥûne wextê şibha derkevî

17/12 Wehcurnî ey wetruknî terka min bike
Melîyyen dehren tewîlen pê bike

Me di beşa duyem de Ferhenga Quranê bi mînanan ve hem ji aliyê teşe hem jî ji aliyê ruxsarî ve vekola. Di encama vê vekolînê de mirov dikare bêje, Ferhenga Quranê yek ji wan berheman e ku keşêya kîteyî bi awayekî serkeftî hatiye tetbîqkirin û herçiqas ji aliyê kêşeyê ve serkeftî nebe jî ji aliyê ahenga dengî ve gelek bihêz e.

3.2. Taybetiyên Wergera Ferhengê

Nûbihara Quranê ji aliyê teşeya wergerê ve xwediyê gelek cudahiyan e. Hem terzeke wê ya standard tune ye hem jî xwedî kêşe ye. Yanî nivîskarê vê menzûmeyê di hemî sûretan de eynî rêbaz bi kar neaniye. Di hin sûretan de bêjeyên kurdî wekî werger an jî wateya bêjeyên erebî bi kar anîne, di hinekan de bêjeyên erebî bi hev re bikar anîne û di hinekan de jî bêjeyên Quranî digel wateyên wan ên erebî bikar anîne. Dîsa hin sûre wekî jimara ayetên wan lê hin sûre jî tenê hin ayetên wan daye ber xwe. Herwiha di manzûmeyê xwe de hin sûre qet cî nedayê hin sûre jî tenê cî daye ayetek du ayetên wê. Wekî mînak; di vê xebatê de nivîskar tenê cî daye heşt û neh sûreyan, bîst û pênc sûre jî di berhemê de cî nagirin. Ew sûreyên neketine berhemê ev in: “Enfal, Îsra, Şû’era, Enkebût, Secde, Sebe, Saffat, Fûssîlet, Şûra, Zûxrûf, Casiye, Mumtehîne, Seff, Munafîqûn, Texabûn, Telaq, Tehrîm, Nûh, Înşîrah, Qedr, Tekasur, Esir, Qureyş, Kafîrûn û Nesr.”

Em ê niha yek bi yek bi mînanan li ser rawestin.

3.2.1. Wergera Bêje ji Bêjeyê

Nivîskar di hin malikan de bêjeyên erebî yên ayetên Quranê bi kurdiya wan nivîsiye û bi vî awayî bêjeya orjînal û wateya wê ya kurdî bi hev re daye. Mînak:

2/7   Munafîqin kerr û lal in hem kor in
          äümmun û hem bukmûn û hem jî ‘umyun

2/8   äeyyîb; re’d û baran û dengê ‘ewra
          Berq; birusk, şewa’îq; agirê wa

Herwiha di hin malikan de bêje bi hev re yan jî di nav hev de bi erebî-kurdî hatine nîşankirin. Mînak:

2/15   Qale gotî Ademu te enbî’hum
          Navê eşya ji wan ra bêj esmaehum

2/230   Qalu go semî’na me dengê te kir
          We ete’na me weke emrê te kir

3.2.2. Wergera Hevok Ji Hevokê

Carna jî nivîskar hevokeke erebî wergerandiye ku ew bi hevokeke kurdî diyar kiriye.

Mînak:

2/88 Felenuwelîyenneke qibleten
Muheqqeq em berê te didin qibleten

2/232 Wela tehmîl ‘eleyna îşren kema
Bargiran lime neke wek berya me

11/2 Feyekîdû leke keyden xîleten
Wê li te çêkin hîle û pîlan xîleten

3.2.3. Wergera bi Şiklê “Ravekirina Bêje yan jî Îfadeyekê” de

Nivîskarê berhemê carna hin bêje yan îfade bi çend bêje yan jî îfadeyan rave kirine. Herwiha carna hin bêje û têgihên Quranê bi çend malikan rave kirine. Wekî mînak; di Besmeleyê de û di sûreya Fatiheyê de piranî hin têgihên ayetan rave kirine. Mînak:

1/1 Bi navê wî Xwedayê ku rehma
Li dunyayê rehmdî dikî li însana

1/5 Me hîdayet ke şîraşel musteqîm
Ê te nî’met kir en ‘emtu ‘eleyhîm

1/6 Ew nebî û hem şiddîq û şehidin
Şalihîn û ew tamam xweş refîqin

1/7 Ne riya mexdûb û yehûdê le’în
Ne riya wa filehê êallîn û mudellîn

1/8 Me’neya amîn ev e her tekrar ke
Ya îlahî vî di’ayê qebûl ke.

Dîsa; bo nomûne, dema behsa “Hûrûfên Mûqataa” kiriye ew bi çend malikan rave kirine:

- 2/1 Ew hûrûfê serî surete qur’an
Muqetçe’e; kes nizanî me’na wan
- 2/2 Geyrê Xwedê ku xaşî ‘ilmê Wî ne
Elîf Lam û Qaf û Nûn û Tasiîn e.

3.2.4. Pêşxistina Kurdî ser Erebî

Di hin malikan de nivîskar berî bêje an jî îfadeya kurdî daye paşê jî wateya wî ya erebî daye. Mînak:

- 1/2 Xwedî ‘alem yanî rebbîl ‘alemîn
Xwedî axîret malîkî her yawmîd-dîn
- 2/3 Bê şek û bê şubhe ye La reybe fîh
Yuqînune; yu’ mînun amene bîh
- 2/4 Çi bitirsîne çi jê netirsîne
Eenzer emlem tunzîr nâînîne

3.2.5. Wergera ‘Erebî ji Kurdî

Di berhemê de, di malikên duzimanî de piranî pêşî bêjeyên erebî dûre wateya wan a kurdî tê dan. Mînak:

- 2/6 Xetemellahu: muhirkirî qelbê wan
Gîşawetun; heye perda çavê wan
- 3/15 Înned dîne ‘îndellahîl Îslam
Dîne heq li cem Xwedê her Îslam

7/2 Beyaten ey baîtîne di xew de
Qaîlûne wextê di nîvrû di xew de

7/3 Me'ayîşe esbabî me'îşetê
Ji xwarin û vexwarin û kîswetê

3.2.6. Wergera Erebi ji Erebi

Nivîskar di gelek ciyan de malikên erebi bikar anîne ku bêjeyên Quranî digel wateyên wan ên erebi bikar anîne, jixwe di dawiya berhemê de, di sûreyên kurt de hema bêje qet kurdi bi kar naîne û tenê bi erebi malik nivîsîne. Mînak:

2/84 Weseten beynel ifratî we tefrit
Weseten beynel xuluwwi we teqsîr

2/85 Weseten beyne sultanî wel wîcdan
Weseten beynel 'uqulî wel qur'an

8/38 Ella ye'lemû lî enla ye'lemû
Emrû hukmî kîtabî la ye'lemû

36/1 Esxentumû: exleztum fî qetlîhîm
Fe şuddul weâaqe ey fe'sîrûhum

36/2 Muteqelleb: e'malekum fid-dunya
We meâwakum: menzîlekum fil uxra

36/3 Sewwele: zeyyene, sehhele lehum
We emla ye'nî medde emalehum

27/1 Muxtalîn bi me'na mutekebbîrîn
Îlla kullu xettarîn ey geddarîn

27/2 Ûlûl 'ezmî / uswetun şesenetun ey qudwetun
Sunnetun şalihetunşesenetun

Ji bilf van malikên ku me ji berhemê mînak dan hin malik jî hene ku têkiliya wan rasterast bi ayetan re nîne. Mînak:

2/234 Men qeree ayeteynî mîn beqer
Wê şevê besî wî ye got pêxember

Dîsa ev malikên li jêr ên dawiya berhemê jî ji hemdele, selwele, şîret û dîroka nivîsandina berhemê pêk tên:

89/5 Hemden lillahî ‘ela in’amîhî
We şelatullahî me’e selamîhî

89/6 Lî hebîbillahî xeyrîl xelqîhî
Muhammedîn alîhî we şebîhî

89/7 Mecmu’etul tefasîr ji tefsîrî
Eşle ji bo nan û behar û tefsîrî

89/8 Hetta tê xilas nekî kitêbekî
Pê nikarî bikî î’îrazekî

89/9 Çarşed û bîstu sê piştî hezar
Ji hîcretê bû tarîxa nûbihar.

Wekî ku mînakên li jor jî diyar dibê Nûbihara Quranê wekî manzûmeyeke kurmancî erebî ciyê xwe di nav manzûmeyên kurdî de girtiye. Lê divê em vê jî bêjin ku ev manzûme ji aliyê wergerê ve ne xwediyê rê û rêbazeke yekgirtî ye. Nivîskarê vê menzûmê di serî de bi kurdî erebî, hin caran bi erebî erebî, di dawiyê de jî piranî bi erebî erebî berhema xwe nivîsiye. Di hin malikan de bêje û hevok hatine wergerandin di hinan de jî hatine rave û şîrovekirin.

Li aliyekî din ji 114 sûreyên Quranê tenê 89 sûre di berhemê de cî digirin. Ev sûre jî piranî ne hemî ayetên wan cî digirin. Nivîskar ji van sûreyên ku xistiye berhema xwe; hinek têgih û îfadeyên ayetên wan daye ber xwe û kurdî yan jî erebiya wan digel wan daye.

ENCAM

Me di vê xebata xwe de ferhengeke menzûm a kurdî/kurmancî ji aliyê ruxsarî û naveroka wê ve vekola û ciyê wê ya di Edebiyata Kurdî de derxiste pêş. Ev ferhenga menzûm a bi navê Ferhenga Quranê ya Mela Mehmûdê Tîruwayî; yekemîn ferhenga Quranê ya menzûm e ku bi kurdî-erebî ye.

Xebata me ji sê beşan pêk tê. Di beşa yekem de me behsa ferhengnûsî, dîroka ferhengê, ferhengên menzûm û ferhengên menzûm ên kurdî kir. Di beşa duwem de me cî da jiyan, berhem û kesayeta edebî ya Mela Mehmûd. Di beşa sêyem de jî em li ser *Ferhenga Quranê* ya ku mijara xebata me bû, sekinîn. Di dawiyê de jî me metna latînî digel destxeta ferhengê bi cî kir û bi vî awayî me xebata xwe kuta kir.

Di vê xebata xwe de, em tesbîten xwe yên di derbarê Ferhenga Quranê de dikarin wiha diyar bikin:

1. Bi minasebeta vê xebatê hate dîtin ku heta niha 8 ferhengên menzûm ên kurdî hene. Ji van 2 soranî û 6 jî kurmancî ne. Bi zazakî û goranî ferhengeke menzûm nehatiye dîtin. 8 ferhengên menzûm ên kurdî li hember sê zimanan hatine amade kirin. Ew ziman jî erebî, farisî û tirkî ne.

2. Di Edebiyata Kurdî ya Klasîk de kevneşopiya ferhengên menzûm ciyekî taybet digire. Bi 8 berhemên xwe ji gelek cûreyên edebî yên klasîk bêtir û pêşdetir e. Ev tradisyona xurt bi Nûbehara Biçûkan dest pê kiriye kudi sala 1683an de hatiye weşandin û ya dawî jî di sala 2015an ji aliyê Dilbikulê Cizîrî ve hatiye amadekirin û çapkirin. Bi vê tespîtê em dikarin bêjin ku tradisyona ferhengnûsiya menzûm di kurdî de 332 sal e, jîndar e, zindî ye û berdeyam e.

3. Hin ji van 8 berhemên ku me qala wan kir hatine çapkirin hin ji wan jî nehatine çapkirin. Herwiha hin ji wan tenê bi elfabeya ‘erebî li başûrê Kurdistanê hatine çapkirin, hin ji wan jî him bi latînî û him bi elfabeya ‘erebî hatine weşandin. Hin ji wan jî tenê bi elfabeya latînî hatine weşandin. Ya ku em li ser rawestiyên jî ya Mela Mehmûd Tîruwayîbû ku heta niha nehatiye çapkirin. Taybetiyeke pir mezin a vê ferhenga ku bû mijara teza me jî ew bû ku destxet bû û cara ‘ewil bi vê xebatê hate latînîzekirin û vekolîn.

4. Weke hemû ferhengên menzûm ên kurdî ferhenga Mela Mehmûd Tîruwayî jî ilhama xwe ji ferhenga Ehmedê Xanî girtiye û di binê bandora wî de maye.

5. Yekem ferhenga Quranê ferhenga Mela Mehmûd Tîruwayî ye. Ji vî aliyê ve jî gelekî bi qîmet e. Ji ber ku ferhenga Quranê ye têgeh û formên ‘erebî gelekî hatine bikaranîn.

6. Ji ber ku helbestkî ye, bi hêsanî dikare bête jiber kirin. Ev jî ji bo perwerdehiyê karê xwendevanan hêsantir dike.

7. Nivîskar di ferhenga xwe de zêdetir li ser peyv û qalibên Quranê yên ku jiberkirina wan zor in sekiniye.

8. Di ferhengê de zimanê kurdî û erebî hatiye bikaranîn û wateyên kurdî yên peyvên Quranê ên erebî hatiye pêşkeşkirin lê di dawiya xebatê de malikên erebî-erebî jî balê dikişînin ku ev duzimaniya berhemê lawaz dike.

9. Di vê xebata nivîskar de hemî sûreyên Quranê cî nagirin. Herwiha di sûreyan de jî her ayetên wan cî nagirin. Ev jî wekî kêmasiyeke din a berhemê dikare bê dîtin.

METNÊ FERHENGÂ NÛBIHARA QUR'ANÊ

1. Suretê Fatihê

r. 1.

- 1/1 Bi navê wî Xudayê ku rehmana:
Li dunyayê rehme dikî l insana
- 1/2 Xwedî 'alem yanê rebbi`l-'alemîn
Xwedî axret: maliki her yewmi`d-dîn
- 1/3 'Ibadetê me`j bona te`b tenê ye
Heşr û qeşra ne`budu iyyake ye
- 1/4 Neste`înu: her ji te em dixwazin
Arîkarî her ji te ne`b kesê din
- 1/5 Me hidayet ke şirate`l-musteqim
Ê te ni`met kir: en`emtu `eleyhim
- 1/6 Ew nebiy yû hem şiddîq û şehid in
Şalihîn û ew tamam xweş refîq in
- 1/7 Ne riya megdûb û yehûdê le`în
Ne riya wa filehê dâllîn û mudellîn
- 1/8 Me`neya amîn ev e her tekrar ke:
Ya Ilahî! vî di`ayê qebûl ke

2. Suretê Beqerê

- 2/1 Ew hûrufê serî suretê Quran
Muqet`te`e; kes nizanî me`na wan
- 2/2 Ğeyrê Xudê ku xaşî `ilmê Wî ne
Elîf lam û qâf û nûn û ta sîn e.
- 2/3 Bêşek û bêşubhe ye lareybe fîh
Yuqînûn e: yu`mînun amene bîh
- 2/4 Çi bitirsîne çi jê netirsîne
Eenzer emlem tunzîr nâînîne
- 2/5 Xetemellahu: muhirkirî qelbê wan

- Ğiřawetun: heye perda çavê wan
- 2/6 Munafiqin ker rû lal in hem kor in
Şummun û hem bukmûn û hem jî ‘umyun
- 2/7 Şeyyib: re‘d û baran û dengê ‘ewra
Berq: birusk, şewa‘iq: agirê wa
- 2/8 Xudê zanî bi her ھalê kafira:
Wallahu muھitun li ser tim kafira
r. 2.
- 2/9 Yekadu: hindik dimînî ku derxî
Yextefu ebşarehum: çava derxî
- 2/10 Hûn şerîka qeţ çênekin ebeden
La tec‘elu lillahî hûn endaden
- 2/11 Ger nekin ji xwe hûn nikarin qeţ bikin
În lem tef‘elu len tef‘elu nakin
- 2/12 Bîne bîra xwe ku Rebbê te gotî
Îz qale rebbuke li`l-melaîketî
- 2/13 Ma tê çêkî ê ku yesfiku`d-dima’
Xûnê birijînin bi geyrê heqê wa
- 2/14 Qale gotî Ademu te enbî’hum
Navê eşya`j wan ra bêj esmaehum
- 2/15 Hûn bixwin rizqê fireh ey regeden
Heşu şî`tum çawa dixwazin ebeden
- 2/16 Qul nehbitû be`dukum hûn libe`din
Herin xwarê hûn ji hev ra neyar bin
- 2/17 Feteleqqa Ademu min rebbihi
Kelimatin fetabe we ‘eleyhi
- 2/18 ‘Elimî Adem ji Rebbê xwe kelîma
Bi wa kelîma tewbe qebûl bû hema
- 2/19 We îyyaye bal mi ve hûn: ferhebûn
Ji geyrê min hûn ji kesî neşirsin

- 2/20 Ey gelî zarûyê Ye‘qub Israîl
Xiṭaba Quranê yā benî Israîl
- 2/21 Dianîne serê we pîsî ‘ezab
We yesumû nekum sûe`l-‘ezab
- 2/22 Dikuştin lawikê wa: ebnâekum
We yesteḥyûne: dihişt nisâekum
- 2/23 Bîne bîra xwe ku me şeq kir beḥr
Musa îz fereqna bikumu`l-beḥr
r. 3.
- 2/24 We ‘ibadetê golik kir ‘ecele
Şumme: piştra îttexeztumu`l-‘icle
- 2/25 Werin hûn tewbe bikin ila rebbikum
Tûbû ila bari ikum rebbikum
- 2/26 Men nû selwa gez zû guşî suska
Qûlû bejin ḥiṭṭetun me ‘efuka
- 2/27 Av derket û her kê: fe în feceret
Wela te‘şew nekin fesad li kesekî
- 2/28 Ihbiṭû mişren herin nava mişrê
We bâû bûn musteḥeqê gedebê
- 2/29 Ellezîne hadû: ê yehudî ne
We`n-neşara: fillehê mesîḥî ne
- 2/30 Şabiîn jî ‘ibadê sitîrana
Ne filleh û yehudî nabinîne
- 2/31 Bîne bîrê ser soz ji westandiye
Îz exezna mîşaqekum gotiye
- 2/32 Werefê‘na fewqekum e`t-tur e
Me hilda serwe zêde çiyayê tur e
- 2/33 Kûnû teyyîbîn qîredeten xasiîn
Hûn bibin meymunê zelil ey xayîn
- 2/34 Fece‘elnaha nekalen mew‘îzeh

Bûne 'ibret ji bo 'alem mew'îzeh

- 2/35 Eettexîzûna huzuwen nekî
Ey Musa! ma ti heneka`b me dikî
- 2/36 Beqeretun yek çêlek la fariqun
Wela bikrun 'ewanun bî 'ariqun
- 2/37 Ne pîr û ne piçûk û lina beynî
Zerê zer şefrau faqi' rengê wî
- 2/38 Wela tesqi`l-herse ev ne kişandibî
Tuşîru`l-erde çêlek çot nekiribî
r. 4.
- 2/39 Bê 'eyb û kêmayî, musellemeh
Yek reng û bê deq jê bê laşiyeh
- 2/40 Fedda re'tum li me'na fexteleftum
Ji bo ê we kuştibû îz qeteltum
- 2/41 Qalû: gotin etuħeddişu nehum
'Atibîne efetuxbirû nehum
- 2/42 Bîma: ew weşfê Eħmed li tewratê
Feteħellahu 'eleykum: ku gotî
- 2/43 Ummîyune: ew cahil in nezan in
Ĝeyri emaniyye: qewlê bê 'eşl in
- 2/44 Hewirdorê wî bigrî gunahi wî
We eħatet bihî; agir cihê wî
- 2/45 Şumme: piştre teweleytum Yehudê
Vegerandin wechê xwe ji emrê Xudê
- 2/46 We entum: hûn mu'riqune ey yehud
'Edeta we ev e her neqda 'uhud
- 2/47 We qeffeyna: me şiyand yek li du yekî
Teqtulune: we dikuştin qismekî
- 2/48 Qulubuna: qelbê me ğulfun heye
Hatî girtin qelbê me bi perdê ye

- 2/49 Teleba fethê dîkin: yesteffîhûn
Bi nebiyyê muntezer yestenşurun
- 2/50 Gelek pîs e ew tiştê wa firofî
Bi inkarê bî'sema îşterew bîhî
- 2/51 Febaû bî gēdebîn 'ela gēteb
Heqkirin wan yek li du yekî gēdeb
- 2/52 We uşrîbu: ketibû nav qelbê wa
Hubba 'ibadetê golik li cem wa
- 2/53 Qul: ti bêje bî'sema ye'murukum
'Ebdê golik çî pîse îmanekum
r. 5.
- 2/54 Letecîde`n-nekum ew eħreşe`n-nas
Herîşin li ser dunyayê ji herkes
- 2/55 Wema huve bîmu zehzihihi nabî
Ji 'ezabê cehennemê we`xlaş nakî
- 2/56 Nebezehû ferîqun sûz şikandin
Neħnu bûne imtiħan em fitnetun
- 2/57 Ma hum biqārrîn bihi min eħedin
Ew nikarin qeş zerarê li kes bikin
- 2/58 Wemalehu fi`l-axiretî min xelaq
Jê re nîne axretî neşîb û heq
- 2/59 Şewabûn lemeşubetun qûlûnzurna
Ey nebî guhdarîke`l me meyzîne
- 2/60 We 'efuke fe'fu terke feşfeħu
Guh nede wa emrî qeble`l-cihad bû
- 2/61 Tilke ev gotinê batil û derew
Emaniyyu temenî hêvîyê derew
- 2/62 Hatu bînin delîl û burhane kum
Eger hûn rastî dibêjin in kuntum

- 2/63 Wemen maki ezlemû zalimtir e
Ji wî kesî ku men‘a mescîd kire
- 2/64 En yuzkere ku zîkrê wî bêkêr in
We se‘a bişuxulî ji bo xerabkirin
- 2/65 Ne heqê wa ye ku daxilê wî bin
En-yedxulu illa xaif mu‘minîn
- 2/66 Yan bitirsî zalim ji betşa mu‘mina
Ku meni‘ kî zîkrê mescidê wana
- 2/67 Kullun lehû qanîton ey ‘abidun
Temamî wa ji Xudê ra yexde‘un
r. 6.
- 2/68 Xaliq û munşi‘ê ewwel bedi‘e
Kû neçî ser dînê wa nettebi‘e
- 2/69 Maleke nînin ji te re dost û neşîr
Minellahî te xilaskî ji se‘îr
- 2/70 Beyt avabû ji bo cem‘a insanan
Maşabeten li`n-nasi û we emnen
- 2/71 Ji bo hecc û ‘umre ê li hev bibne kom
Bighê şewaba mezin emna ‘umum
- 2/72 Me emrê Ibrahîm kir we ‘ehîdna
Ji me re bêjî êrina menasîkna
- 2/73 We men yergeb itiba‘ê pê nakî
Ma kî dînî Ibrahîm qebûl nakî
- 2/74 Îlla men sefihe nefseh kiriye
Geyrê ê xwe pîs û zelil kiriye
- 2/75 Leqedîş tefeynahu me neqadî
Zar wî zar wa nevîne welesbatî
- 2/76 Feseyekfike bes nîne Ellah
Wî ji bo te`j heqê wa derî Ellah
- 2/77 Hûn bibin tabi‘ê wî dînê Xudê

Şibgetellahî rengê dînê Xudê

- 2/78 Qul tê bêje wa etu haccûnena
Ma di heqê Xudê qey tucadîlna
- 2/79 Tilke ew ummetek bûn weqed xelet
Çûn û derbas bûn leha ma kesebet
- 2/80 Seyequlu sufeha' u dibêjin
Ma wella hûm ji ber çî qulibandin
- 2/81 Ey ummeta Muhammed hûn ummeten
Geyrê ummeta ummeten weseten
- 2/82 Weseten 'edlen xîyaren xeyre dîn
Xudê 'ilm û 'emel û şer'a mubîn
r. 7.
- 2/83 Weseten beynel ifraîî we tefriî
Weseten beyne`l-ğuluwwi we teqsîr
- 2/84 Weseten beyne`l-sultânî we`l-wîcdan
Weseten beyne`l-`uqlî we`l-Quran
- 2/85 Yenqelibu: ji wa kesê kud fegerî
'Ela 'eqîbeyhî ser dînê berê
- 2/86 We in kanet lekebireh
Muheqqeq ev emrê qiblê kebîr e
- 2/87 Felenuweliyenneke qibleten
Muheqqeq em berê te didîn qibleten
- 2/88 Hûn li ku bin li wir heysû ma kuntum
Ber bidinî: fewellu wucuhekum
- 2/89 La tekunenne mine`l-mumterîn
Ey Muhemmed tu nebe şakîn
- 2/90 Li utimme da tamamkim ni`metî
Imamen we qaîden bi rehetî
- 2/91 Muheqqeq em ê we her imtihan kin
Felenebluwennekum: tecrûbekin

- 2/92 Inna lillahi bêje el-muşîbetî
Em ‘ebd û hem mal û hem mulkê Xudî
- 2/93 We inna: em ileyhî tev raci‘un
Roja heşrê vegera me cem Wî bûn
- 2/94 Yel‘enuhûm: le‘netê li ehbara dîkin
La‘inune: ins û cin û melekî
- 2/95 Beşse fiha mîn kullî dabbetîn
Li ser erdê her mexluq belavkirin
- 2/96 We teşrifî`r-riyaḥî we`s-seḥabî
Qulbandina ba û ‘ewr es-seḥabî
- 2/97 Îz: lî heşrî teberre e: berî bûn
Ellezînet-tubi‘u: meznê wa bûn
r. 8.
- 2/98 Ellezînet-tebe‘u: xelqê wa bûn
Teqette‘et: ‘elaqê wa j`ev qut bûn
- 2/99 Neteberre’: em xwe bîrîkin kema
Teberre‘u: ew berî bûne ji ma
- 2/100 Bel: belkî nettebi‘u ma elfeyna
Ey wecedna ‘eleyhî abaena
- 2/101 Ew şivanê go di bakî: yen‘iqu
Ew heywani fêm nakî la yesme‘u
- 2/102 Wema uhille bihi li Ğeyrillah:
Zebḥa qurbanê bi navê ğeyrê Ellah
- 2/103 Femenît turre guneh nîne tê de
Di ḥalê idtirar û tengiyê de
- 2/104 Fema: çî eşberekûm ‘ele`n-narî
Ecreehûm bi ‘emelê ehli narî
- 2/105 Lefî şîqaqin: xilafin we niza‘
Be‘idin: dur in ji heq di nav niza‘
- 2/106 Fî`l-be’saî: feqr û tengiya malê

Wedderaî: meredû êşa canê

2/107 Wextê herbê tê gotin hîne`l-be`sî
Şebra şadiq fi`l-be`saî welbe`sî

2/108 `Efû bikî: `ufiye lehû mîn exîh
Ji terefê birayê meqtul min exîh

2/109 We edaun ileyhi bî îhsanin
Xwînê bidin biqencî wî eda kin

2/110 Welekum fi`l-qîşasi heyat heye
Ji we re`d qîşasê da mayîn heye

2/111 Go hem qatil hem meqtul sag dimînî
Ev ewcezi hukmi cezaê dînî

2/112 Femen kesî şehîd: ji we hazir bî
Felyesumhu: bila wî rojiyê bikrî
r. 9.

2/113 Fe`iddetun mîn eyyamîn uxere
Hewqase roj ji piştra feza bigre

2/114 Da qeza kin rojî go hûn fitirîn
Li tukmilul `iddete: roj timam bin

2/115 Ucîbû de`wete`d-da`i iza de`an
Ez bi a we d`kim ku hûn dikin di`an

2//116 Hûn ji imanê bînin bi amîn bikin
Bi ta`et felyestecîbû lî bikin

2/117 Uhîlle helal bû leyletes şiyam
Errefesû cîma`a şeva şiyam

2/118 Ew ji we re sitarin: hûnne libas
Hûn ji wa re sitarin: entum libas

2/119 We tudlû ey wela tulqû kes nedî
Malê xwe ile`l-hukkamî bi rişwetî

2/120 Yeseluneke `enil ehille dikin
Ew suala hal û şeklê heyvê dikin

- 2/121 Qul: tê bêje hiye: ew mewaqîtu
Ji bo insana hesab dikî weqtu
- 2/122 Weqtuluhûm heysû seqîf tumuhûm
Wa bikûjin li ku weced tumuhûm
- 2/123 Fe'tedu 'eleyhi hûn bi mislê ma
Tecawuzê bikin hûn jî weke wa
- 2/124 We enfiqû hûn malê xwe b'din lillah
Hûn bi destê xwe xwe navên tehlukeh
- 2/125 Bi eydikûm bi me'na enfusekum
Tehluke jî bexîltî li dînikum
- 2/126 We etimmu ..... hec û 'umreî lillah
Ger uşirtum muni'tum hedyen lillah
- 2/127 Femen: kesî ferede: niyet biki
Fela: niye jê re qet nika biki
r. 10.
- 2/128 Refeş: cima' fusûq: gunah û cidal
Feşş û 'işyan nabî jê re qet cedel
- 2/129 Hûn zadê xwe hazir kin: wetezewwedu
Xeyrê zada ne xwestin ji xelkî bû
- 2/130 An jî hazir kin zadî ji bo axretê
Teqwatî ye xeyrê zadê axretê
- 2/131 En tebtexû ye'nî fi en tetlubû
Fedlen mîn rebbîkum ey tettecîru
- 2/132 Fe îza efedtum hûn veqerriyan
Ji 'erefatê herin meş'erîl heram
- 2/133 Eyyami teşrîq we eyyami mina
Eyyamîn me'dudatin li zikrina
- 2/134 Hacı go 'ecele kir roja da
Recma şeytan kir di rojî teşrîqa da

- 2/135 Ew kesê te‘eccele fî yewmeynî
Fela işme nîne gunehî yewmeynî
- 2/136 Wehû we minafiq ele`d-dul xişam
Neyarek zor e şedîdul xişam
- 2/137 Exezethu`l-‘izzetu: kibrî dikî
Bilişmî inadê guneh pê dikî
- 2/138 Feşesbuhu: cehennem besî wî ye
Wele bî’sel mihad: çi pîs cî ye
- 2/139 Men yeşrî nefsehûb tigae merdat
Êm nefsa xwe da`j bo riða ‘û merdat
- 2/140 Udxulu fî`s-silmî werin kaffeten
Musluman bin zâhiren we batinen
- 2/141 Musluman bin di helal û heram da
Musluman bin di şer’ û di eḡkam da
- 2/142 Heta gotin meta kengî neşrullah
Nişreta dîn wê kengî bikî Ellah
r. 11.
- 2/143 We`l-fitnetu: zilmû û serdestî û celî
Şirk û we belîyû ekberu mînel qetlî
- 2/144 Ulâike hebiţet e’maluhum
Betal bû qebûl nabî e’maluhum
- 2/145 Ma za çawa yunfîqun xeyra bikin
Qulîl ‘efwe tiştê zêdeyî xwe bidin
- 2/146 Qul: tu bêje işlahûn xeyrun lehum:
İşlahâ malê yetîm jê re xeyrun
- 2/147 Ye`lemu`l-mufside mine`l-muşlîhî:
Mufsidê malê yetîm ji muşlîhî
- 2/148 Welew şaellahu le e’netekum:
Meşeqqet û tengî ne kir rebbekum.

- 2/149 We yes eluneke ‘enîl meħîdî:
Sual dîkin ji cima‘a fî`l-ħeydî
- 2/150 Hûwe ezen fe‘tezilûn nisâe:
Ew ezyet e hûn xwe durkin ji nisâe
- 2/151 Fe’tuhûnne mîn ħeysu emerekum:
Herin cem wa bi wechê ħelal bî lekum
- 2/152 Jin ‘erdê çandinê hersûn lekûm
Fe’tu enna şî’tum: keyfe şî’tum
- 2/153 Navê Xudê nekin ji xwe re ‘urdeten
Lê ji bo na eymanîkum firşeten
- 2/154 Nekin sebab ku men‘a xêrê bikin
En teberru: ku hûn xêrê pê bikin
- 2/155 La yuaxîzu kumullah bi`l-leğwî:
Xudê`l we nagrî bi wa şondî leğwî
- 2/156 Ewî go îla’ kirine: yu’lune
Terebuşû: ji wa re heye bisekine
- 2/157 Feimsakun: in mayîn bi xweşî
Ew tesrihûn: an berdana bi qencî
r. 12.
- 2/158 La: nekin tetteşîzû ayatillah
Huzuwen: istihzae bi ayatillah
- 2/159 Fela hûn meni’ nekin: te’duluhûnne
Ku nikaħ kin carek dî: ezwacehûnne
- 2/160 Şîr bidin wa ħewleynî kamîleynî
Di salê kâmiline wextî şîr danî
- 2/161 Ellezîne yuteweffewne dimrin
Yeterebbeşne ji nîwa wî biseknin
- 2/162 Erbe‘ete eşhûrîn hem we ‘eşren:
Çar meh û deh rojê wî ne ‘iddeten
- 2/163 Ĥetta yebluğel kitabû eceleħ:

Ta xilas bî 'iddetî ferð eceleh

2/164 Mettî'û hûnne: meta' malek bidin
Musi': zengîn, muqtir feqîr jê bidin

2/165 Qed fereðtûm e hûnne ferîdeten
We ji wa re te'yîn kiribî şidaqen

2/166 We en te'fû eqrebû ew li't-teqwa
Dana timamî mehri nîzê teqwa

2/167 Hâfîzu: hûn eda bikin limêjê
Bi adab û heq û wextê limêjê

2/168 We şelatî`l-wusta limêja 'eşrê
Qanîfîne xaşî'ine bi şebrê

2/169 Fein xiftûm ferîcalen: li me jî
Ew rûkbanen: bi suwarî ne meşî

2/170 Ew ulufun hezerel mewtî:
Bi hezaran derketin ji tirsî mewtî

2/171 Men zel lezî yuqrîdullahe qerden
Ma kî heye ji bo Xudê bide deynen

2/172 Hel 'eseytum in kutîbe 'eleykûm
Ma hûn ê cihad bikin ferz bî lekûm
r. 13.

2/173 'Eleyhîmu`l-qitalû tewellew illa
Ferz bû cihad meni' bûn gey qelîla

2/174 Qalû enna yekunu lehu`l-mulk
Çawa wê bibî mezin û mulûk

2/175 Welem yu'te se'eten mine`l-malî
Ne zengîn e nîne heyîna malî

2/176 Innellahe mubtelîkûm bineher
Xudê we tecrube b`kî bi ava neher

2/177 Kem çîqa min fietîn qelîletîn
Pir cema'eti piçûk gelebê kirin

- 2/178 Ellahû heyyun qeyyumûn qaim e
Bi tevbîra emrî mexluqat û me
- 2/179 Nîne jê re sinnetûn wela newmûn
Sinnetûn xilmaşbûne berya newmûn
- 2/180 Men zellezî yeşfe'û ew 'inde hû
Ma kî karî şefa'et ki 'inde hû
- 2/181 Ye'lemû zanî ma beyne eydîhîm
Emr li ber wa û li pişt wa xelfehûm
- 2/182 Wela: ne yuhtûne: ew nizanin
Bişeyîn min 'ilmîhi: bê ızna wîn
- 2/183 Wesi'e kursîyyu hu`s-semewatî:
Kursî mestir hewirdorê wa girtî
- 2/184 Ji heft qatî asiman û heft 'erda
An ji kursî mulk û 'ilm û qudreta
- 2/185 Wela: nîne zor û te'dadî'l Xudê
Yeûduhu: hifza asiman û 'erdê
- 2/186 Wehûwe: her Ew e 'elîyyû`l-'ezîm
Ê bilindi dur ji şirkê, ê mezin
- 2/187 Femen yekfûr bi`ţ-ţaxutî: red bikî
Riya şeytan û eşnama red bikî
r. 14.
- 2/188 Tağut men'a dîn û şer'ê her dikî
Emrê xwe jî bi zorê tetbîq dikî
- 2/189 Tağut dibê ku şexsekî me'lum bî
An rahib an zalim an jî meclis bî
- 2/190 Feqedîstemseke wî bi`l-'urwetil
Wuşqa: girtî bi qulpa aşî hebil
- 2/191 Elem tere: ma te nedî, ellezî
Ew Nemrudî hacce xaşemellezî
- 2/192 En: ji bo ku, atahullahu`l-mulk

Xudê dayî mal û quwwet û mulk

- 2/193 Teḥeyyere buhîtellezî kefer
Hetikî meḡlûb bû Nemrudê fecer
- 2/194 We hîye xawîyetûn: qalew ketî
‘Ela li ser ‘uruşîha: ban ketî
- 2/195 Qale enna yuhyî hazihillehu
Çawa saxkî piştî mirin`Ellahu
- 2/196 Lem yetesenneh: xira nebû
Nunşizuha: me hestî rast kirîbû
- 2/197 Feşurhonne: wa kedî bike bi‘elimîne
Şummed ‘uhunne piştire ba ke wane
- 2/198 Kemeşelîn ḥebbetîn hem embetet
Weke ḥebbek şîn bibî, bibî heft şed
- 2/199 Wellahû yuda‘ifû limen yeşa’
Xudê xêrê didî qat qat ê yeşa’
- 2/200 Şumme la yutbî‘une piştire nakin
Menna minnetû wela ezen nakin
- 2/201 Qewlûn me‘rufun xeyrun mîn şedeqeh
Gotina xweş bi xêrtir e ji şedeqeh
- 2/202 Ji wî xêra ku yetbe‘uha ezen
Piştî xêra bi minnet û ezyeten
r. 15.
- 2/203 Kemeşelî sefwanin: teḥta şayîk
Eşabehu wabilun: tavî libik
- 2/204 Şelden: axa li ser tehtê paqijkî
Ev mişala ‘emelî`b riya bikî
- 2/205 Kemeşelî cennetîn birebwetîn:
Wek bexçekî ku cihê wî bilindbin
- 2/206 Featet ukuleha hem di‘feynî:

Fêkî didî hatina wî mişleynî

2/207 In-lem yuşibha wabilun feţellun:
Ku barana ţaviya ne wî xunafun

2/208 Eşabehe`l-kiberu ixtiyar bî
Zuriyyeten du`efau: xwîy `iyal bî

2/209 Eşabeha i`şarun fihi narun:
Bi ser de bî bayekî germ wek narun

2/210 Wela teyemmemu`l-xebîşe min hu:
Malê xwe pîs nekin zekaten min hu

2/211 Lestûm hûn bi axizihî: nagirin
Ku malê we li cem yekî bî wî bidin

2/212 Îlla en tuğmiđû fihi: deynekin
Îlla ku hûn çavî xwe ji wara bigirin

2/213 Eş-şeytanu ye`idukumu`l-feqre
Hûn ê feqîr bin ku hûn bikin xêra

2/214 Ye`murukum ew amîra bi`l-fehşa`
Men`a zekatê`w bexiltî ye fehşa`

2/215 În tubdu`ş-şedeqatî feni `imma
Dana xêra li ber çava xweş xêra

2/216 Lilfuqerai`l-lezîne uşşirû
Şedeqe`j bona ê lillah cahedu

2/217 La yesteţî`une derben fi`l-erđî
Ew nikarin sefera bikin li erđî
r. 16.

2/218 La nakine yeselûn nase ilħafa
Xweşinî nakin ji insana ilħaħa

2/219 Ellezî yetexe`b-benu`ş-şeytan
Ehlî selef weke ê lixê şeytan

2/220 Înneme`l-bey`û kirîn mişlu`r-riba
Ew dibên danûstandin weke riba

- 2/221 Yemhequ`l-lahu`r-riba her wê bibî
Xebîr û berke ji malê selefê dibî
- 2/222 We yurbî: zêde qebûl bereket dikî
Şedeqatî: xêr û deyna wî bikî
- 2/223 Fe`zenû bi herbîn hûn minellahî:
Hâzir bin ji bo herba wî û resûlihî
- 2/224 We in tubtum: ger tewbe bikin, felekûm:
Ji wer helal e ruûsû emwalîkûm
- 2/225 În kane zû usretin fenezîretûn:
Eger deyîndar feqîr bî muhletî bikin
- 2/226 Îza: wextê tedayentûm bideynin:
We bi deyn da hev wê deynî binivîsin
- 2/227 Bikî beyan binivîsin we`l-yumlîl
Wela yebxes: kêr nekî yazkî kamil
- 2/228 Wela ye`be: meni` nebin her bikin
Wela tesemû: sist nebin yazbikin
- 2/229 We in tubdu: çi zahirkin çi nekin
Ew tuxfûhu hesabê wa bê kirin
- 2/230 Qalu: go semi`na: me dengê te kir
We ete`na: me weke emrê te kir
- 2/231 Xêra kirî jê re ye: ma kesebet
Şerrê kirî jêr me: mektesebet
- 2/232 Wela tehmil `eleyna işren kema:
Bargiran lime neke wek berya me
r. 17.
- 2/233 Rebbena her ti wî: ente mewlana
Dost û hafîz xudyê emrî mena
- 2/234 Men qereen ayeteyni min beqer
Wê şevê besî wî ye got pêgember

3. Suretê Ali'imran

- 3/1 Muşeddîqen lima beyne yedeyhi:
Teşdîq dikî kitabê min qeblihi
- 3/2 Ellezî yuşewwîrukum fi`l-erham:
Şekl û şuretê we çîdkî fi`l-erham
- 3/3 Minhu: hinek ayatun muhkematun:
Beyan dikin helal û hûrumatun
- 3/4 We uxeru: ewî dî muteşabihat:
Neşerîh e çend me`ne muhtemîlat
- 3/5 Zeyxun: meyla ji heqqê wî hidayetê
Rasixun: `alimê şabît muhtedî
- 3/6 Ke`bê eşref mişala qelbê zeyxun
Ibnû selam ji wa hibrê rasixûn
- 3/7 Kede`bî: wek halê fiet firqetun
Re`ye`l-`eynî: li ber çava xuyad bûn
- 3/8 La tuzîx: tê meyl nekî qulubena
Piştî iman: be`de îz hedaytena
- 3/9 Fieteyni`l-teqeta: di bedrê da
`Ibret e di herba herdu cem`a da
- 3/10 Qenaîri`l-muqentêr: malê pir e
Şed hezar an jî weke kîsê zêra
- 3/11 Musewwemeh: hespê baş binişan e
Welen`amî: pez û dewar deve ne
- 3/12 We`l-herşî: çandini û zira`et e
Husnu`l-meâb merci`ê xweş cennet e
- 3/13 Qultu: bêje ma qey une`b-biukum
Ma ez bêjim ya xêrtir bal rebbukum
r. 18.
- 3/14 We qîna: tu me xilaske ya Ellah
Qanîfne: muti`i li emrillah

- 3/15 Înne`d-dîne ‘indellahi`l-islam:
Dîne heq li cem Xudê her islam
- 3/16 Înnellahe Xudê seri‘ul hisab:
Gelek zû û ‘ecele dibînê hisab
- 3/17 Tu`fîl mulke men teşâu: tu didî
Ê dixwazî mulk û ni‘metê didê
- 3/18 We tenzi‘u`l-mulke mimen teşâu:
Mulkê Wî jî distînê ê teşâu
- 3/19 Tulicu`l-leyl fi`n-nehar: daxil dikî
Şevê li rojê hem rojê zêde dikî
- 3/20 Leyse: nîne minellahî fi şeyîn:
Ji dostaniya Xudê nîne şeyîn
- 3/21 Îlla en tettequ minhum tuqaten:
Îlla wextî tirs û zorê necaten
- 3/22 Yuhezzezzîrukumullahû nefseh:
We bi ‘ezabê xwe d`tirsînî Ellah
- 3/23 Fettebi‘unî: bibin tabi‘ê min
Yuħbîbkum: da Xuda hij we bikin
- 3/24 Ma fi betnî muħerreren teqebbel:
Hemlê min nezra qudsî ye teqebbel
- 3/25 Pîrek nabî wek zilama: we leyse
Ji bo xizmet ezzekeru ke`l-unşa
- 3/26 Innî: ez u‘izuha ħifza wî dikim
Bîke ya Reb bi quwweta te dikim
- 3/27 Enbeteha: şîn dikir xweyî dikir
Nebaten ħesenen: qenc xweyî dikir
- 3/28 Qale ya Meyrem enna lekî haza:
Ma ji ku`j te re tê ev fêkî taze
r. 19.

- 3/29 Rebbî hebli min ledunke zuriyyeten:
Bide min li cem xwe weledêk şalihen
- 3/30 Muşeddîqen bîke li me tin minellah:
Nebî Yehya teşdîq dikî ruhullah
- 3/31 Pêşivanî qewmê xwe ye seyyîden
Hesra nefsê li ser ta'et heşuren
- 3/32 Wemre etî 'aqir: naynî zaroka
Îlla remzen: îlla işaret bike
- 3/33 Wese`b-bih bil'eşîyyî we`l-ibkar:
Zikir bike tê şibêhê û êwarê
- 3/34 Rebbî enna yekunu lî weledun:
Çawa wê çêbî ji min ra weledun
- 3/35 Minetîfîni: ji heriyê ez çêkim
Ke heyeti`t-ţeyrî şeklê ţeyr çêkim
- 3/36 We ebirûl ekmehe we`l-ebreşe:
Ez ê sağ kim ewî kor û ebreşe
- 3/37 Felemma ehesse: zanî bi`l-ħewas
Men enşarî ma kî ye dostê min xelas
- 3/38 Qale: gotin neħnu em enşarullah
Arê karê dîn li ser `edûwellah
- 3/39 We mekerû: ħile û pîlan çêkirin
Mekerellah: ħilê wa li wa veşerin
- 3/40 Wallahu her ew e xeyru`l-makirîn
Bi quwwet û qenctir e ji makirîn
- 3/41 Înni muteweffike: rafi`uk
Ez te hildim cem xwe: şumme umîtuk
- 3/42 Şumme: piştire nebtihil: em tevbikin
Di`a û tederru`ê j`bo Xudê bikin
- 3/43 Fenec`el: em bigerînin le`netê

- Ser kazîbê ‘Îsa bejin le‘netê
r. 20.
- 3/44 Te‘alew: werin, ila kelimetin
Kelima tewhîd, sewain: ku ‘edl in
- 3/45 Wela yettexîze bila qet nekin
Be‘duna be‘den erbaben: şerîken
- 3/46 Ha entum haulaîhûn haccetum:
Hûn ev in, ev eḥmeq in, hem cadeltum.
- 3/47 Haccetum fima lekum bihi ‘ilmun:
Weşfê Eḥmed di tewrat lekum ‘ilmun
- 3/48 Înne ewle nasi bi Ibrahim e:
Nêzîktir layiqtirî Ibrahim e
- 3/49 Lellezîne`t-tebe‘u hu: wextê wî
Hazan nebîyî Muḥammed ummeta wî
- 3/50 Leyse: nîne ‘eleyna fî umiyyin:
Ji xwarina malê cahil umiyyin
- 3/51 Sebîlun: riya guneh ku ji wabî
Lewra ew ne yehudun go ḥeram bî
- 3/52 Ellezîne yeşterûne bi‘ehdîl
Lillahî: firotin soza Xudê bi qelîl
- 3/53 Ulâike: nîne ji bo wa eḥbara:
La xelaqe: qedr û qîymet ji wa ra
- 3/54 Leferîqen yelwune elsinete:
Hinek eḥbar meyl dîkin kelimete
- 3/55 Lakin kunu hûn bibin rebbaniyin:
Ey eḥbarno bibin ‘alim ‘amilin
- 3/56 Îz: tu bîne bîra xwe go rebbê te
‘Ehd û mişaqe ennebiyîn sitande
- 3/57 We exeztum ‘ela zalîkum işrî
We li ser wî ‘ehd û soz qebûl kirî

- 3/58 Efegeyre dîni`l-lahî yebgun
Ma ji geyrê dînê wî yetlibûn
r. 21.
- 3/59 Milul erdî zeheben lewifteda:
Qebûl nabî erdî tijî zîr bide
- 3/60 Len tenalul bîrre: nagêhên xêrê
Hetta tunfîqû hetta bigêhên xêrê
- 3/61 Fettebi`û millete Ibrahimê:
Bibin tabi`ê dînê Ibrahim e
- 3/62 Henîfen: mailen ji dînê baþil
Li ser dînê heq û şehîþ dur baþil
- 3/63 Lellezî bi Bekkete mubareken:
Ev beyta li Mekkehê mubareken
- 3/64 Welillahî `elen nasî hiccu`l-beyt:
Heqqê Xudê ser insana çûna beyt
- 3/65 Lime: çima teşûddûn: meni` dîkin
Tebgûneha `iwecen: meyl tehrîfin
- 3/66 We entum tutla `eleykum ayatun
Halê ser we têne xwendin ayatun
- 3/67 We men: bi kesî ye`tesîm xwe pê bigrî
Billahî bi dînê Xudê û şer`ê bigrî
- 3/68 Ittequllahe heqqe tuqatihî:
Bitirsin heqqê tirsî minellahî
- 3/69 We`tesîmû biheblillah cemi`en:
Bigrin tayê dîn û şer`ê cemi`en
- 3/70 `Ela şefa hufretîn mînen narî:
Ser kenarê korta agir ku bîmrî
- 3/71 Weltekun: bila hebî minkum ji we
Ummetun: cema`etun qismek ji we

- 3/72 Kuntum xeyre ummetîn hûn uxricet:
Qencê millet û dîna hûn in derket
- 3/73 Yuwellûkum el edbare: bidne we
Di herbê de birewin pişt bidin we
- 3/74 ‘Eleyhimu`z-zilletu: ew zelîl bûn
Eynema: li ku, şuqifû: ew mewcûdbûn
r. 22.
- 3/75 Îlla biheblin minellah: bi`l-iman
Minen nasî illa bi ‘ehda mu‘minan
- 3/76 Leysû: nabin; sewaen wek hev
Ummu`l-kitab eħbarî weînehu wek hev
- 3/77 Ummetun qaimetun: hinek ji wa
Limêj dikin hinek kafirin ji wa
- 3/78 Kemeşelî riħîn: weke bayê tê
Fiha şirrun: cemidî bayê gur tê
- 3/79 Eşabet herşe qewmîn ew zelemû:
Werî ser zadê qewmî ku zalim bû
- 3/80 La: nekin, tettexîzû biñaneten
Min dûnikum: geyrî we dostî xaşşen
- 3/81 La: nakin teksîr nakin, ye‘lunekum:
Xebalen ey fesaden zîrar dikin
- 3/82 Weddu ma: ew dixwazin wî tiştta ku
‘Enimtum: hûn naxwazin ku zîrar bû
- 3/83 Bedeti`l-beğdau: kîna wa derket
Ji dev û efwahihim bêhemd derket
- 3/84 Wema tuxfî şuduruhum ekberu:
Kîna singa wa hî mestir ekberu
- 3/85 Ha entum ey mu‘minin hûn ulaî
Ev in, ew nezan in din welaî
- 3/86 Hûn mu‘mîn ħij wa dikin: yuħibbûne

Hij we nakin ew, wela: yuhibûne

3/87 ‘Eddu: gezkin, enamile mine`l-geyz
Muhvikê xwe ji qehra we û ji geyz

3/88 Qul: bêje mûtû bi geyzikum: bimirin
Hûn bikin û qehra xwe bibe‘ecin

3/89 În: eger, temseskum hesenetun:
Xweşî`l we bî, tesu`hûm: mehzûn dibin
r. 23.

3/90 În: eger, tuşibkumu seyyietun
Ne xweşî bî, tefrehû: keyf xweş dibin

3/91 În teşbîrû we tettequ: teqwa bin
La yeđurru keydun: ku hîla bikin

3/92 Tu bîne bîra xwe sibe: iz gedewet
Min ehlike ji malî zû tê derket

3/93 Tubewû`l-mu`minîne: hazir kî
Meqa`ide: cihê herbê çê dikî

3/94 Îz hemmet: wextê xwestin taifetan
En tefşela ku vegerin ji tirsan

3/95 Bi bedrin we entum hûn ezîlletun
Xudê nişret kir digel ku hindikbun

3/96 Elen yekfiyekum: ma qey ne bes in
Melaiketi`b nîşan: musewwîmîn

3/97 Ma ce‘elehullahu îlla buşra:
Ĝeleba Bedrê bû mizginiya kubra

3/98 Lî yeqte‘e terfen mine`l-lezîn:
Da bikujin qismekî ji kafir in

3/99 Yekbitehum: bikin ku ji geyz û kîn
Serê xwe bitewînin herin xasirîn

3/100 Leyse leke min emrî nîne şey’

Tê ‘ebdê di destê te de nîne şey’

- 3/101 Wesari‘û: ‘ecele bikin li ta‘et
Da hûn bighên meğfîretê û cennet
- 3/102 Kazîmîne`l-ğeyze: qeħra xwe bixwe
Digrin û diquryînin di nava xwe
- 3/103 We men yegfiru`z-zunûbe illellah:
Ma kî gunha ‘efudkî ji geyrê Ellah
- 3/104 Ni‘me ecru`l-‘amilîn çi xweş ucret
Ê cezayê wî bî cennet meğfîret
- 3/105 Keyfe kane ‘aqîbetu`l-mukezzîb
Meyzî çawa bû taliya ê kazîb
r. 24.
- 3/106 Wela: nebin, tehinû: hûn sist nebin
Wela: nebin, teħzenû: meħzun nebin
- 3/107 We entumu`l-e‘lewne: ğalib hûn nin
Ê bibin menşûrû dewlet her hûn nin
- 3/108 În yemseskum qerħun: ger birîndar in
Feqet messe`l-qewme: ew jî birîn bûn
- 3/109 We tilke`l-eyyamu; rojê reş û ħerb
Nudawiluha: digerînin ê bi te‘b
- 3/110 Tettexize: da Xudê çêkî ji we
Şuhedae: şehîd şahida ji we
- 3/111 Li: ji bona ku Xudê yumeħħîşe
Tahir û ‘efû bikî lî yuxlişe
- 3/112 We yemħeqe`l-kafirîne: wa bibî
Helakê wa miħû bikî bi ħerbê
- 3/113 Temennewnel mewte herbê dixwazin
Min qeblî en telqewhu: berî bikin
- 3/114 Feqed reeytumuhu: va we ħerb kir
We entum tenzurûne: çima nekir

- 3/115 Wema: nîne zêdetir ji insana
Muhemmed illa resul nebiyyuna
- 3/116 Efein mate: ma qey ku ew bimirî
Ew qutîle: bê kuştin şehîd herî
- 3/117 În qelebtum: ma qe hûn ê vegerin
‘Ela e‘qabikum: şûnde vegerin
- 3/118 Wema kane lî nefsîn en temute:
Mirin nîne ji kesî re bê Xuda
- 3/119 Kitaben mueccelen: wextê mewtê
Me‘lûm e nivîsiye nafewutê
- 3/120 We ke eyyîn: gelekî ji nebiya
Ribbiyyûne û ‘alima herb kirya
r. 25.
- 3/121 Ma wehenû: sist nebûn ji cihadê
Ma de‘ufû: bi kuştina ji bo Xudê
- 3/122 Mestekanû: zelîl û teslîm nebûn
Wema kane qewluhum: ev gotibûn
- 3/123 Senulqî: em ê bixin qelbê kafir
Erru‘be: tirsê hetta bibin xasir
- 3/124 Cihê wa we bî’sê meşwa zalimîn
Çi pîs cihû meskene li`z-zalimîn
- 3/125 Îz: tu bîne bîra xwe li Uhudê
Teħussune: wa bê riş tavîn ‘erdê
- 3/126 Hetta îza feşiltum: tenaze‘tum
We`xtilaf kir we belavbûn feşiltum
- 3/127 Min be‘dî ma erakum ma tuħibbûn:
Piştî we dît a we d`xwest ku zefer bûn
- 3/128 Min kum ji we hinek hene ji rûmat
Men yuridu`d-dunya: mal û genîmet

- 3/129 We minkum men yuridu`l-axirete:
Ê şabit bûn niyeta wa axrete
- 3/130 Tuş'idune: bi çiyê ve direvin
La telûne: kes li kesî napirsîn
- 3/131 We resulu yed'ukum: di bak î we
Werin cem min, fî uxrakum: li du we
- 3/132 Xudê hûn cezakirin: eşabekum
Yek ser yekî gemmen bi gem eblakum
- 3/133 Ğemma ewwil fewta mal û ğenîmet
Ğema şanî cerh û qetl û hezîmet
- 3/134 Lebereze: wê derkevî ê meqdud
Herî meqtel međaci'î welaw dud
- 3/135 Tewellew: li Uğudê ewî revîn
Yewme`l-teqel cem'anî ji mu'minîn
- 3/136 İnnema isteze`l-lehumu`ş-şeytan
Xwest ku wa bişemfîn ew xapiyan
r. 26.
- 3/137 Febima reħmetîn: go ew minellah
Bi reħm û feđla ku dabû te Ellah
- 3/138 Linte lehûm: tu ji wa re nerm bûyî
Fezzen: ewî ziman ne xweş hiş bûyî
- 3/139 Len feddû min ħewlike: ewî herin
Bela bin ji dura te navegerin
- 3/140 İn yenşurkum fela ğalibe lekum:
Kes nikare ku Xudê naşirukum
- 3/141 İn yexzulkum: ku meĝlûb zelîl bikî
Men zellezî; ma kî heye arîbkî
- 3/142 Ma kane li nebiyyin en yexulle
Xiyaneta ji nebî ev muħal e
- 3/143 Efemen ittebe'e riđwanellah

Ma qey ê bibî tabî' rîza Ellah

- 3/144 Kemen bāe bi sexetîn minellah
Weke ê vejerî bi xezeb`ellah
- 3/145 Leqed men: Xudê minnet kiriye
Îz be`ese: ku resulek şandiye
- 3/146 We îñ kanu mîn qeblû lefî delal:
Welew berî ew hebûn di nav delal
- 3/147 Ewelemma eşabekum muşîbet:
Wextê uşud hate ser we muşîbet
- 3/148 Qed eşebtum mişleyha: di bedrê da
We mu`mîna di ca bihtir te`de da
- 3/149 Qultum yanî ewe qultum çima got
Enna hazā: ev hezîmet çawa hat
- 3/150 Hum lil kufrî yewme îzin eqrebu
Munafiq bêhtir nêzîkê kufrê bû
- 3/151 Lew: eger eṭa`una ma qutilû
Wek me kirba ned`hat kuştin qutilû
r. 27.
- 3/152 Fedreû: vejerînin hûn nehêlin
`En enfusîkumu`l-mewt: ku hûn bimrin
- 3/153 Ferihîne: ew şehîd keyfxweş dibin
Yestebşîrone: ew mizgînî didin
- 3/154 Billezîne lem yelheqû: ê werin
Min xelfihim: piştî ware şehîd bin
- 3/155 Ella xewfin: nîne tirs ji bona wan
Wela hûm yeşzenune: şuzna ewan
- 3/156 Ennellahe la yudî`u: ku Xudê
Winda nakî ecr û xêra ji bo Xudê
- 3/157 Ellezîne`s-tecabû; icabet kir
Lillahî we`r-resulî ita`etkir

- 3/158 Mîn be‘dî ma eşabehumu`l-qerhu:
Li Uhud pêş tê tamam ku bûn cerhu
- 3/159 Qed ceme‘û lekum fexşewhûm ji wa
Hûn bitirsin wa hatin we koma wa
- 3/160 Hësbunellah: Xudê tenî besê me
We nî‘me: xweş wekîl e ji bona me
- 3/161 Înnema numli lehum li yezdadû:
Bi muhletî gunehê wa yezdadû
- 3/162 Makanellah li yezere`l-mu‘minîn:
Xudê wekhev nahêlî wa mu‘minîn
- 3/163 Heta yemizel xebîse: munafiq
Mîne`t-teyyib ji mu‘mina bibî ferq
- 3/164 Makanellah li yutli‘e ‘elel geyb:
Xudê we mutellî‘ nakî li ser geyb
- 3/165 Welakîn yectebî min rusulihî:
Lêbelê dineqînî resulihî
- 3/166 Zen nekin ellezîne yebxelûne
Ewê ku`j bo zekatê bexîl bûn
- 3/167 Seyute`w-wequne: wî bîn toq kirin
Mabexilu: ku men‘a zekat kirin
r. 28.
- 3/168 We neqûlu zûqû ‘ezabe`l-herîq:
Te‘m kin ‘ezab pir bi şewat ê herîq
- 3/169 Kullu nefsin: çiqa tiştê bi riş bî
Çi melek çi ins û cin çi heywan bî
- 3/170 Zaiqetu`l-mewtî: mirinê te‘m biki
Sekerat û şerbeta mirinê vexuyî
- 3/171 Înnema: bi tehqîq hûn, tuwefewne:
Bê kêmayî xêra xwe wî bibîne

- 3/172 Femen: kesî zuhzihe: xilas bibî
Ji êgir, feqed faze: xilas dibî
- 3/173 Nebedûhu werâe zuhurîhim
Soz avêtin pişt xwe wa eḥbarîhim
- 3/174 Guhnedanê ji bîr kirin ‘emel nekîrin
Bi tiştêkî hindik wa soz firotin
- 3/175 Men tudxili`n-nare: ê tekîr agir
Exzetehu: te ew pîs û rezîl kir
- 3/176 Rebbena teweffena: me bîr bîne
Me‘el ebrar: ku ehlî qenciye ne
- 3/177 Inneke la tuxlifu`l-mi‘ad: nakî
Tê ji soz û ‘ehda xwe vegeer nakî
- 3/178 Inni ezla uđî‘û: wînda nakim
‘Emel karî ‘amilin şaliḥ minkum
- 3/179 Wellahu ‘indehu her ḥusnu`ş-şewab
Cem Xudê ye çêtirê xêr û şewab
- 3/180 La yexu`r-renneke: te nexapînî
Teqellub: çûn û hatin ji bo dinî
- 3/181 Teqelluba wa kafira fil bîlad
Ji bo îş û ticaret keyf û xebat
r. 29.
- 3/182 Işbirû: şebrê bikin li ser belan
Şabîrû: reqebeta li ser bela
- 3/183 We rabiṭu hespa bigrin li ḥudud
Hûn nobetê bigrin li hember yehud
- 3/184 Reqabeta şebrî hûn di nav hev da
Reqebeta şebrê li ser yehuda ey kafîr
- 3/185 Şehru`l-ḥeram çar in receba eşem
Zîlqe‘de we zî`l-ḥicce we muḥerrem
- 3/186 Di meh û deh roj in ew eş-huru`l-ḥec

Şewwal û zilqe‘de û dehê zî‘l-hec
r. 30.

4. Suretê Nîsa

4/1 Wettequllahe`l-lezî tesâelûne
Bitirsin jê wî Xudayê ku dixwazin

4/2 Bi heqê wî ji heq tişta dixwazin
We`l-erhame beheqê qerabet kin

4/3 Xudê zanî yazdikî ew reqîben
Malê yetîm huben zenben kebîren

4/4 Zalıke ev edna te‘ûlû
Nêzîktir e ku ji heq la temîlû

4/5 Mehra pîreka bidin hûn nişleten
Bi ‘eşq û ji keyfa dil ferideten

4/6 Fein tîbne bi keyfa henîen
Ew helal hem ‘efyetnî merîen

4/7 Ce‘ele Xudê kir le kum qiyamen
Tedbîra malê sefîh ji wer daimen

4/8 Webtelu`l-yetama we tecrube bikin
Fein anestum we digo reşîd bin

4/9 Isranen we bidaren lezî nekin
Li xwarina malê yetîm xilas kin

4/10 Berê ku ew mezin bî an yek berû
Û meni‘ kin min qeblî en yekreû

4/11 Yuşikumullahu fî ewladîkum
Emr û beyan diknî fî ewladîkum

4/12 Lizzekerî mişlû hezî‘l-unşeyeyn
Ji lawarabi qasiheqî di binteyn

4/13 Min be‘dî weşiyetin yuşi biha
Leva kirin piştî deyn û weşiyeta

- 4/14 Warişê`j ğeynê bav û kur kelaleten
Xah û birayê`j dê kelaleten
- 4/15 Weqed efda be`çukum ila be`çin
Hûn keşîbûn berî hev ila be`çin
- 4/16 We rebbaikum keçê selbiyê we
Hêlailû ebnaikum bûkê we
- 4/17 Muşşinîne ewê ku zewicîne
Ġeyrî mesafîhine ne zanîne
- 4/18 Wela ne muttexasatî exdanin
Ew bidizî yara`j xwe re negirin
r. 31.
- 4/19 Xeşiyel `enete ji tirsazinê
Tewlen ew malî bidî mehrazinê
- 4/20 In eger tectenibû kebare
Hûn xwe dûr kin ji gunehê kebîr e
- 4/21 Nukeffîr `efwe kun seyyiatikum
Gunehê we yê biçûk dê `efû kim
- 4/22 Erricalu qewwamûne mesûl in
Qaim bi tedbîra mal mecbûr in
- 4/23 `Ele`n-nisai li ser pîreka xwe
Amîr û mudebbir in li mala xwe
- 4/24 Bima bi wî tiştaz ku feddelellah
Feddelû ni`met kir li zilama Ellah
- 4/25 We bima enfequ min enwalihim
Bi sebeb infaq û meşref tev minhum
- 4/26 Wellatî texafûne nuşûzehun
Ew pîrekê hûn ditirsaz bigeydin
- 4/27 `Izûhun wencurû hûn ff`l-medaci`
Neşihet û terka lihêfê we meddeci`
- 4/28 Fela tebgû `eleyhinne hûn nekin
Di `eleyhê wî de `eksê hûn nekin

- 4/29 We in xiftum şeqaqe beynihima
Ku we zanî nexweş bû nabeyna wa
- 4/30 Wel carî ciranî zi`l-qûrba nîzîk
Çi eqarîb çi ê mala wî nîzîk
- 4/31 Wel carî cunubî ew cînarê dûr
Çi ê gerîb çi ê mala wî dûr
- 4/32 We`ş-şahîbi bî`l-cenbi hevalê te
Li seferê û jina te we li malê
- 4/33 Muxtalen tekebbûra ser insana
Fexuren bi`tirîtiya`b ni`metana
- 4/34 Ê ku şeytan heval bî pîs qerînen
Lehu qerînen fesae qerînen
- 4/35 Lew nusewwa behr û erd dixwazin
Ku bikevin bin erdê ew dixwazin
- 4/36 La nikarin yektumûne veşêrin
Hedîşen ji qewlekî ku veşêrin
- 4/37 Nêzî mescîd nebin wela cunuben
Îlla `abirî sebilin murûren
- 4/38 Yeteyemmemû hûn şe`iden teşyiben
Teyemmum bi axa zahir teşyiben
- 4/39 Wesme` guhdarî b`ke geyr musemme`in
Û nikar`bî guhdariyê b`kî sami`in
r. 32.
- 4/40 Geyrê musme` di medh û zemmê de
Wa digot ji bo nebî di zemmê de
- 4/41 Lemma bi elsineti bi zimanê xwe
Meyl û xwehrî dixine kelimeyê xwe
- 4/42 We teş`nen ff`d-dinî dev davêjin dîn
Îstihzaê dîkin bi nebî û dîn
- 4/43 En neţmise wucuhen em rast bikin

- Dev û lêv û çav û birha jê bibin
- 4/44 Fenerûdde em ded bikin wechê wa
‘Ela edbariha li ser paşya wa
- 4/45 Wela yuzlemûne welew fetilen
Ew tayê nava xurmê ye fetilen
- 4/46 Cibtû we tagût şenem me‘bûdê baîl
Ma ‘ubide min dunillah ew baîl
- 4/47 La yu‘tûnu nadin kesî neqîren
Ew nuqta nava xurmê ye neqîren
- 4/48 Kullema nedicet çiqas şevitî
Be`d-delnahûm culuden ê neşevitî
- 4/49 Zîllen zelîlen daimen memduden
Şifetten muşteqeten we te‘kîden
- 4/50 Înnellahe ni’imma ye‘izukum
Çi xweş tişte ‘edalet ye’murukum
- 4/51 We ûli`l-emrî minkum amirê we
Hakim û siltan û ser ‘eskerê we
- 4/52 Weke we bin mu’min bin hem ‘adil bin
An jî ‘alim û fiqh û şer‘a we bin
- 4/53 Yeşuddune ‘enke ji te direvin
Şududen bi revkî`j te direvin
- 4/54 Fela we rebbike ey we rebbike
La zêdeye uqsimû bî rebbike
- 4/55 We hesune ulaike deniqen
Eva nihe çî xweş heval refiqen
- 4/56 Xuzû bigrin xizrekum tedbira xwe
Li hember wa hazir kin qewwata xwe
- 4/57 Fenfirû hûn derkevin ji bo cihad
Şubatin firqe firqe seriyê cihad

- 4/58 Ewîfirû cemi‘en hûn derkevin
Temamê we ji bo gezwê derkevin
- 4/59 Leyubettienne wî xwe giran kî
Muheqqeq ê munafiq ji cihadî
r. 33.
- 4/60 We`l-musted‘efine ewi ze‘îf in
Mezlûm in ji ber zulmê dinalîn in
- 4/61 Înnema tekunû ma zaidet
Çi li berr û çi li behr hûn li ku bin
- 4/62 Yudrikkumu`l-mewt her hûn ê bimrin
Fî birûh in welew di kelhade bin
- 4/63 Fema li haûlai ey ma şe’nu
La yekadûne çima fihim nakin
- 4/64 Yeqûlûne ta‘etun ey şe’nuna
Îta‘a emrê teşihe her şe’nuna
- 4/65 Berezû min ‘indike wextê derket
Beyyetun taifetun tegeyyeret
- 4/66 Îzacâe wextê werî xebera
Emnû xewfê eza‘û belad kira
- 4/67 We herriidi`l-mu’minîne teşwîq ke
En yekuffe be‘se muşrîk meni‘ ke
- 4/68 Wellahu eşeddu be’sen ‘ezaben
Ji muşrika tenkilen ey ‘iqaben
- 4/69 Men yeşfe‘ şefa‘eten heşeneten
Kî bibî sebab ji bo heşeneten
- 4/70 Yekun lehû neşîbûn xêr jê re ye
Seyyieten kifl û guneh jê re ye
- 4/71 Wellahu meqitun ey muqtedirun
Li ser ceza xêr û şerê qadirun
- 4/72 Îza wextê huyyitum tehiyye

Îza sullime ‘eleykum teslime

- 4/73 Wellahu urkeshûm vegerandin
Li ser şirka berê ev qulubandin
- 4/74 Wema kane li mu’minîn ma caze
Ne şehîh û ne layiq û ne caize
- 4/75 Diyet û dana xûnî muselleme
Teslimê ehlê wî bikin kamile
- 4/76 Îza wextê derebtûm çûn xezwa
Tebeyyenû bikin telba halê wa
- 4/77 Murağemen kesiren melce’ me‘wa
Cihê hicret we se‘eten rizqê wa
- 4/78 Leyse nabî cunağûn guneh zu ware
En teqşurû ku limêjê bikî qeşre
- 4/79 Feyemilûne hucûm bikin li ser wan
Di limêjê wextê ku gefleta we
- 4/80 Kitaben ferz bû`j me re limêja me
Mewquten di wa weqtê ku me‘lume
- 4/81 Yestexfûne mine`n-nasî xefdikin
Diveşêrin fihîq dîkin ji dizîn
r. 34.
- 4/82 Wela yestexfûne ew naveşêrin
Minellahî ji Xudê fihit nakin
- 4/83 Îz wextê yubeyyitune êvarê
Dîkin şîr û tedbîr û hem qerarê
- 4/84 Laxeyr ti nîne di şêwrî wa
Min necwahum di şevbuhurkî ewa
- 4/85 We men kesê yuşaqiqî`l-resule
Bibî muxalif li emrê resul e
- 4/86 Nuwellihi em jî di wî bispêrin
Ma tewella tişta ku wî dixwestin

- 4/87 We nuşlihi em ê wî daxil bikin
Cehennemê wextê ku ew sincirîn
- 4/88 Îlla şeytanen merîden gariyen
‘Eni`l-xeyrî xêrê ew xaliyen
- 4/89 Le‘enehû eb‘edehû teredehû
Ji rehîma xwe bêhêvî kir wî Ellah
- 4/90 Neşiben mefruden qismekî me‘lum
Bi temenna la munebbihehum
- 4/91 Feleyubettikunne wî şeq bikin
Feleyuğeyyirune tebdil bikin
- 4/92 Xeleqellahi şekl û çêkirna Xudê
Xeleqellahi şer‘ û hem dînê Xudê
- 4/93 Ye‘iduhum şeytan we‘da dîdê wa
Ku çî nabî ne cennet hisaba wa
t
- 4/94 We yumennihim didî wa hêviye
Ku dunya baqî ye ew ne fanî ye
- 4/95 La yecidûne nabînin ji gey wî
‘Enha mehidên cihekî ji gey wî
- 4/96 Wemen ma kî eşdeqû şadiqtir e
Minellahi qîlen we‘den rasttir e
- 4/97 Leyse bi emaniyukum mu‘mînu
Wela emaniyye ehlu yehudnu
- 4/98 Ne weke we gunehên wî ‘efû bin
Ne weke we go cennet`j bo yehudin
- 4/99 Ku pîrek .....
Ji mêrê xwe ..... terka ciha
- 4/100 Ew i‘raden terka şuhbet meclisê
Wela cunahe guneh nîne`j şulhê
- 4/101 We şulhu xeyrun çêtir e ji firqetê
Ji geyd û lêxistin û hetîketê

- 4/102 We uḥḍiret çêbû bi wî tebi‘et
El enfusu nefsa insan xulqiyet
- 4/103 Eşuḥḥe çêbû li ser bexiltiyê
Mêr û jin herdu divên reḥetiyê
r. 35.
- 4/104 Fela temîlû nekin meyla tamam
Li ser yekî kulle`l-meyli bi tamam
- 4/105 Fetezerû bikin ke`l-mu‘elleqe
Ne bi mêr û ne bi mîr bi ‘elaqe
- 4/106 Wasi‘un Xudê fireh dikî rizqe
Ḥemîdun ji bo ḥemdê musteḥeq qe
- 4/107 We kefa billahî wekilen bes e
Ku Xudê bibî wekîl her ew bes e
- 4/108 În yeş e’ yuzḥibkum yuhlikkum bibî
We ye’tî bi axirîn çêtir wî bî
- 4/109 Qewwamîne bilqıştî kûnû bibin
Hûn daimi li ser ‘edl û qıştîbin
- 4/110 Şuhedāe lillahi şehde bidin
Ji bo Xudê şehadetî rast bidin
- 4/111 Fellahu ḥeqê Xudê ku ew ‘edl e
Ewla ew eḥeqtir e ji ḥeqê wa
- 4/112 Fela nebin tettebi‘û el hewa
En te‘dilû ku ji ḥeq bibin meyla
- 4/113 En te‘dilû yanî enla te‘dilû
We in telwu biziman in temilû
- 4/114 Ew tu‘ridû an jî nebî şahid de
Înnellahe Xudê xebir şahid e
- 4/115 Eyebtexune ma qey ew dixwazin
‘Îndehumu`l-‘izzete hûm yehudîn
- 4/116 El ‘izzete mal û mewqî‘ quwwet e

Ĝelebet û me'ûnet hem nuşret e

- 4/117 Hetta yexûdû hetta ew bikevin
Fî hedîsin nava kelamekîdin
- 4/118 Ellezîne ewanî yeterebbeşûn
Ji bo hîla li ser we yentezirûn
- 4/119 Elem nestehwiz 'eleykum ma qey me
Sirrû xeberê Muḥemmed ne got we
- 4/120 Nestehwizu bi me'na ğelebetî
Bona sebeb ji bona istilaye
- 4/121 Munafiq şubhe dikî muzebzebîn
Halî wa her ev ew mutereddîn
- 4/122 La ila haûlâi ne ji wa ne
Ne kafir û ne mu'min in ewane
- 4/123 Di sirrê de ne mu'min in kafir in
Li ber çava mu'min in ne kafir in
- 4/124 Len yec'elellahu Xudê çênakî
Kafira li axretê ğalib nakî
- 4/125 Nadî wa li ser mu'mina sebîlen
Ku mu'mina miḥû bikin ebeden
r. 36.
- 4/126 Eturîdûne ma qey hûn dixwazin
En tec'elû lillahi ku hûn çêkin
- 4/127 'Eleykum çêkin sulṭanen mubinen
Di 'eleyhê xwe hûn bînin delilen
- 4/128 Len nabî yestenkiye meni' nabî
Elmesihû 'Isa ku 'ebdê Xudî
- 4/129 En tedillu ey lien la teḏillû
We qîle kerahet en teḏillû
- 4/130 Yubeyyinu Xudê beyan kirye
Teqsîma mirasê ji me`r gotiye

4/131 Ji bona em nekevin dalaletê
Xudê naxwaze ji me xetietê

5. Sûreta Maîde

5/1 Behîmetu`l-en`ami mine`l-en`am
Timamê heywan e ji qismê en`am

5/2 Behimetun ji weşiyê en`ama
Behimetun ji ceninê en`ama

5/3 La tuhilli şe`airellahi hûn
Hêlal nekin terka menasika hûn

5/4 Şe`airellahi ey dînê Xudê
Şe`air `elametê dînê Xudê

5/5 Wela nekin amîne el beyte`l-heram
Qaşidê ji bo hecca beyti`l-heram

5/6 Wela yecrimennekum yehmilenne
Bila tehriku hemla we nekine

5/7 Şeneanu buğd û `edaweta wa
En şeddu kum li Hudeybiyê men`a wa

5/8 Munxeniqe heywana xeniqiye
Mewquze bi derba dara mirye

5/9 Muterredkiye ji jorê ketiye
Çi ji çiyê çi ji ser ban ketiye

5/10 Netihetû hevala wî lêdaye
Wek berana bi poça li wa daye

5/11 Wema ew heywana ekele sebu`
Heywanê weşî xwaribe ey sebu`

5/12 Ma heywana zubihe `ele`n-nuşub
Bibî qurban ji bo şenem û nuşub

5/13 Wan ku hûn testeqsimu bi`l-ezlam

Bawerkirina bi fala ew  eram

- 5/14 Femen dturre kes  l  b  teng 
Mexme et n ji bir na bihelk 
r. 37.
- 5/15 Mutecanif n li ismi ew nek 
Xwarina mal   eram  emden nek 
- 5/16 Wema  elemtum mine l-cewari i
Hill n lekum es-seydu l-cewari i
- 5/17 H ywana n  r  ve  elimand 
Mukellib n bi edeb  elimand 
- 5/18 Fee reyna beyneh m felqeyna
Me bu du  edawet kir nabeyna wa
- 5/19 Mukellib n   h ywan  elimandin
Ji bo n  r   i k  ik  i   din
- 5/20  Ela li ser fetretin mine l-rusul
Pi t  inqita    ne hatna rusul
- 5/21 Enteq l  ey lien la teq l 
Weq le k rahete en teq l 
- 5/22 Yet h ne fi l-er i te eyyer n
Fela te se late zen nebe me zun
- 5/23 Li enne eger besette t  dir j k 
Ma ena bi basit n dir j nakim
- 5/24 Enneb e bi i mi we i mike
Ku t  bib  xwe re zenb  we zenbike
- 5/25  uraben yebhe u  erd  dikol 
Keyfe yuwar   awa w  ve  r 
- 5/26 Webte u ileyhi elwesilete
Wetlub  ileyhi etteqerrube
- 5/27 Wesilet min wesele fe ilete
Teqerruba ba bal Xud  bi ta ete

- 5/28 Nekalen minellahi ‘eqûbeten
Ekalûne li`s-suhtî ey heramen
- 5/29 Muheyminen şehîden we şahiden
Şir‘eten şerî‘eten we minhacen
- 5/30 We men kesî lem yeħkum ħukum nekî
Bi ħukmê şerî‘etê ħukum nekî
- 5/31 Ulâike zalimun fî ħukmihim
Ulâike fasiqun fî fi‘lihim
- 5/32 El eħbarû ‘alimê fikha wan e
Rebbaniyyûne zahidî ‘alima ne
- 5/33 Festebequ`l-xeyratê lez bikin
Di xêran da hûn reqabet bikin
- 5/34 Efeħukme`l-cahiliyyetî yebgûn
Ma qey ħukmê camilî ew yetlubûn
r. 38.
- 5/35 Enna çawa yu’fekûn ew yuşrefûn
Çawa ew kizba levtînin yuşrefûn
- 5/36 La teġlû fi dinikum derbas nekin
Tecawuza emrê dînî xwe nekin
- 5/37 Di emrê ku neħeq bî ġeyre`l-ħeqqi
Ey xuluwwen batilen ġeyre`l-ħeqqi
- 5/38 Qiss û qissis ‘alimî fikha wan e
We ruhmana ‘abidî ‘aliman e
- 5/39 Ce‘elellahu Xudê gerandiye
Elke‘bete beyte`l-ħeram çê kiriye
- 5/40 Qiyamen li`n-nasi ye‘nî sebeben
Li qiyam li`n-nasi dînen we dunyen
- 5/41 Meşaliġi`l-dunya umnû ticaret
Te‘arûfa musulmana we uxuwwet

- 5/42 Meşalihi uxra hec û umre ye
Hem gufrana zunûba we tewbe ye
- 5/43 Ma ce'ele ma şere'e ey heram
Ne behîr e ne saib e we weşile we ham
- 5/44 Behîre ew defha pênc beraza bî
Guh qelaştî li mer'a ew serbest bî
- 5/45 Saibe nezra ji bo şenema bî
Yan ew defha diça zabî tehev mîbî
- 5/46 Behîre mîn behere iza şeqqe
Fe'ilet ismu mef'ul ey meşquq e
- 5/47 Weşile qurbana berî heftê ye
Eger nêr bî ew ji bona puta ye
- 5/48 Berî hefta cot bî mê û nêr
Bi amîra dibî wasil ewa nêr
- 5/49 Weşilet min weşele feşilete
Ismu fa'il bi me'na weşilete
- 5/50 Hamî ewî xwe ji bara xwe çêkir
Ji fehli xwe di nesil ewî çêkir
- 5/51 'Eleykum enfusekum ey elzimû
Işlah e enfusikum ey exlişû
- 5/52 Esmâul ef'ali naşib 'eleykum
Emanet hûn guhdarin linefsikum
- 5/53 Şahadet û beynikum hûn eda kin
Şahadetî di nava xwe de bikin

6. Sûretê En'am

- 6/1 Birebbihim ye'dilûne ey yusawûn
'Idlû musawat herdu wekhevbûn
- 6/2 We kafîr û muşrika weke hev kir
Xudê yuşenemî xwe mislî wa kir

r. 39.

6/3 We hem muşrik yenhewne`n-nase `enhu
We yewne xwe jê dûr dikin `enhu

6/4 Ela sâe ma yezirûn ji guneh
Çi pîs tişte ê wa kirî ji guneh

6/5 Feizâhûm mublisûne ayisûn
Ji her xêrê ew mehrûm in xasirûn

6/6 Fequfî`e dabiru`l-qewmi`l-lezîn
Qewmê zalim xilas ka wa hatin

6/7 Men ilahûn ğeyrullahî ye`tikum
Ma kî he ye ğeyrillah bidî lekum

6/8 Şumme hum yeşdifûne ey yu`ridûn
Piştî va ayetê heyî la yu`minûn

6/9 `Ela ser qulubikum ekinneten
Ser qelbî wa perde ye mani`eten

6/10 We fî azanihim di guhê wa de
Weqren heyê giranî û kerbûn tê de

6/11 Inil ħukmu illellahi me`l-ħukmu
Ĥukmê mutleq qet nabî illa lillah

6/12 Emr û ħukmê li erd û asiman
Nazilbûna reħm û `ezab ji esman

6/13 Ev qeza û qeder û derd û bela
Ĥukmê wî ne li axretê he ewla

6/14 În we illa herdu ħerfê te`kidê
Ji bo ħukmê bila şert ji bo Xudê

6/15 En we ila te`kida şehadetê
In we illa te`kida ħakimyetê

6/16 Wehuwe her ew e xeyru`l-faşilîn
Ji bo heq û bařil xeyr û ħakimîn

- 6/17 Ye‘lemu ma cerehtum ma kesebtum
We huwwel qahiru galibûn lekum
- 6/18 We yursilu ‘eleykum hêfezetên
Yeħfezû e‘malekum kitabetên
- 6/19 Hêfeze melekî şubh û êvar in
Hêfezehum reqîbu hum ‘etidin
- 6/20 Hêfezehu ew in kiramên katibin
Ewî xêr û guneha dinivîsin
- 6/21 Melekî mewtê qeṭ layuferritûn
La yeqşudune wela yuexxirûn
- 6/22 ‘Ezaben min fewqikum heceru şeyḥ
Rîḥ û tufan fi`l-şemûd ‘Ad û Nûḥ
- 6/23 Min teḥti erculikum gerq û xesif
‘Ereq bû Fir‘ewn li Qarûn ji jê bû xesif
- 6/24 Qewmê Lût jî hilakbûn bî şehyetin
Serûbin bûn pişt re bi ħicaretin
r. 40.
- 6/25 Yelbisekum we berdî nava hewû
Şiye‘en firqe firqe lêxin li hevdû
- 6/26 We be‘dukum be‘se be‘dîn
Hinka ji we bidî kuştin bi be‘dîn
- 6/27 We zekîr bi Quranî we‘zê bike
En tubsele ey lien la tuhleke
- 6/28 Istehwethû şeyṭan wî zelil bikî
Heyranen ey muteheyyîren bikî
- 6/29 Melekatî mulkê mezin fi zêdeye
Ji bo me‘na mubalixî hatiye
- 6/30 Cenne ‘eleyhi`l-leylû li bi wî tarîn
Efele ġabe afilîn ġaibîn
- 6/31 Lem yelbisu imanehûm zulmin

- Tevli imanê nekirin bi şirkê him
- 6/32 El-qemere bazîgen dît ku derket
Efele wextê çû ava hew derket
- 6/33 Wema qederullahe heq qedrîh
Ma 'erefûhu heq qe me'rifetîh
- 6/34 Qeratîse şehîfene tê zerhum
Ê utrukuhûm fî xewdihim: batilihim
- 6/35 Ummu`l-qura Mekkeh e diya gunda
Ji bo hec û qunlet û xêra tê da
- 6/36 Xemeratî`l-mewtî şiddet û sekret
Ne bidîta wî zalim çiba dihat
- 6/37 Weleqed ci'tumûna hûn furada
Bi tenê şifren bê mal û ewlada
- 6/38 We terektum ji we man ey xeleftûm
Ma xewwal nakum ey ma e'teynakum
- 6/39 Faliqû`l-hebî wen newa xaliq e
Hububat û sisikî dikî felq e
- 6/40 Cenîn di rehma dê de bû musteqer
Mustewde' hate dinî ji bo sefer
- 6/41 Hebben murakiben bibî gelek
Di simbil de bibî weke zincirek
- 6/42 Mine nexlî min tel'îha ji gulê
Ji çiçek û ji bij guzî wê derê
- 6/43 Qinwan e weşyê xurma daniyetun
Nêzî 'erdê tê xwarin bê kulfetun
- 6/44 Îza eşmere ku fêkî ger biye
We yen'ihî ku çêbibî ew bigêhê ye
- 6/45 Cāekum beşāru delîlê heq
Men ebşere amene eqerre heq

r. 41.

- 6/46 Nuşerrifî`l-ayat em beyan dîkin
Dereste ey qere`te te ders xwendin
- 6/47 Nezeruhum netrukhum fî tuğyan
Fî delalin ye`mehûne heyirî man
- 6/48 We heşerna em kom bikin li ser wan
Kulle şey in ji teyr û ji her heywan
- 6/49 Qubulen li ber çava ey `eyanen
Qubulen min qebilen ey kefilen
- 6/50 Lî yeqterifû ma hum muqterifûn
Lî yetesibû ma hum muktesibûn
- 6/51 În hum illa yexruşûn ey yekzibûn
În hum mahum muheqqîq ew yekzibûn
- 6/52 Ce`elna ekabire mucrimiha
Şeyyerna mucrimiha ekabira
- 6/53 Şexaru zeliltî yû reziltî ye
Deyyiqen herecen tamam girtiye
- 6/54 Î`melû `ela mekaneetikum hûn
`Emel kin li ser dîn û halê xwe hûn
- 6/55 Me`ruşatin mêwa ser dar û dilî
Ĝeyre me`ruşatin mêwa bê dêlî
- 6/56 Me`ruşatin darê bê saq li `erdê
Ĝeyre me`ruşatin darê ne li `erdê
- 6/57 Hemûlet heywanê bara wek defih
We ferşen heywanê kibrê weke mih
- 6/58 Min imlaqî ji tirsqa feqîrtiyê
E`rede we şedeqe ji Quranê
- 6/59 Yeşdifûne ye`ridûne xuşumen
Dinen qiyamen şidqen musteqimen

- 6/60 Înne bi tehqiq şelatî we nusukî
Hec û ‘umre û qurban û ‘ibadetî
- 6/61 Nasik ‘abid nusuk ‘ibadetê xaş
Ji bo Ellah bêkirin ew bi ixlaş
- 6/62 We mehyaye heyata min lillahî
Ji bo ta‘et cehd û cihad lillahî
- 6/63 We mematî mirina min lillahî
Ez heyata xwe fida dikim lillahî
- 6/64 Egeyrellahî ma qey geyrê Xudê
Ebgî e‘bûd rebben ji geyrê xweyî
- 6/65 La tezîru tehmilu waziretun
Wizre uxra himle uxra tîbeten
- 6/66 Roja heşrê kes gunehê kesî
Nahilgirî we qebul nakî`j kesekî
r. 42.
- 6/67 El-ḥewaya el-em‘āu rowîne
Ḥetta zaqû be‘sena ‘ezabena
- 6/68 Felillahî el-ḥucetu`l-baliġetu
Ed-delilu`l-beyyunu`l-wađiġetu

7. Suretê E‘raf

- 7/1 We kem ey keşîren min ehli`l-qura
Caaha be‘suna ey ehle`l-qura
- 7/2 Beyaten ey baitine di xew de
Qailûne wextê di nîvro di xew de
- 7/3 Me‘ayîşe esbabî me‘îşetê
Ji xwarin û vexwarin û kiswetê
- 7/4 Qale iblis enzirnî muhletî bide
Munzerîne ji wayê muhlet da
- 7/5 Bima eġweytenî ey bisebebî
Ew kema edleltenî biġesebî

- 7/6 Le eq'udenne lehûm ez ê rûnim
Şirateke da ez wa vege'înim
- 7/7 Mezûmen ey mezûmen we me'îben
Medhûren ye'nî metrûden meb'ûden
- 7/8 Li yubdiye yuzhire ma wûriye
Bi libas in nurî ey ma gu'îye
- 7/9 'En sewatihima ji 'ewretê wa
We tefîqa bilez girt 'ewretê xwa
- 7/10 Yexşifanî ey yezliqan bi pel
Bilqistî ey bi't-tewhîdi we bi'l-'edil
- 7/11 Kema çawa wa bede ekum çê kirin
Te'udûne ji bo heşrê vegirin
- 7/12 Xuzû'l-xûkin cilê xwe zine tekum
'Inde kullî mescidin şela tikum
- 7/13 Yelice`l-cemelu deve daxil bî
Semmi`l-xiyat qula derzî derbas bî
- 7/14 Weqile`l-cemelu werîs xelat e
Ev delîla ku kafirnaçî cennet e
- 7/15 Min cehenneme mihadun doşek e
Wemin fewqihim xewaşin lihêf e
- 7/16 Weneze'na me derxist ji qelbê wa
Min gîllin buğd û 'edaweta wa
r. 43.
- 7/17 Feezzene muezzinen beynema ....
Gazî .....
- 7/18 We 'elel e'rafî ricalun hene
Xêr û gunehê wana misiwane
- 7/19 Weqile ew zarokê muşrikane
Weqile ewan ehlê fetretê ne

- 7/20 E'raf cem'e mufredê wî ye 'urfun
Ser cihê bilind tê gotin 'urqun
- 7/21 Simahûm bi nîşana li wechê wa
Bi nûr û li wechê wa
- 7/22 Yuğşî leyle elnehare ey yuğtîhî
Şev rojê sitardikî we yuğtîhî
- 7/23 Yeşlubuhu yek yekî tehqîb dikit
Heşîşen ey seri'en bi şiddetin
- 7/24 Tebarekallah te'ala te'ezzem
Mezin û bilind e şani' mu'ezzem
- 7/25 Tederru'en bi 'elanê we zeliltî
We xufyeten bi dizî bi xefîtî
- 7/26 Wed'ûhu xewfen minhu ey xaifîn
We teme'en ilmeyhî ey tami'in
- 7/27 Heşta iza eqellet ey heşemet
Îlla nekîden bi te'bîn we eziyet
- 7/28 El-melau eşraf reîs mezin in
Yemleune el-'uyûne sitû pehtin
- 7/29 ..... taxûtin
Melaqin i'tirazi qet lê nakin
- 7/30 Elâ Ellah ni'metî dane we
Bewwa ekum fî'l-erđi wî cih da we
- 7/31 Min suhuliha quşûren çê dikin
Ji axa wî kerpîç tuğla çê dikin
- 7/32 We tenhitûne dikolin ji çiyê
Bûyûten xaniw şikefta ji çiyê
- 7/33 We 'etew 'en emrî rebbihim ebaw
Her dewama li ser başil e 'etew
- 7/34 Fe eşbehû ey feşarû casimîn
Ketin ser çokê xwe bêrih meytîn

- 7/35 Kanet mine`l-xabirîn mine`l-baqîn
Ji wa yê li paş man bibin halikîn
- 7/36 Fe ewnu`l-keyle tamam kin keylê xwe
Pêva metrew pîvana ‘elba xwe
- 7/37 We`l-mizane terazî`w mizana xwe
La tebxesû kê m nekin hûn wezna xwe
- 7/38 Ewelew ma qey kû kunna karihîn
Naxwazin dînî we jê hûn
- 7/39 Keen-lem yexnew fiha lem yuqîmû
Her wekî liwîdî qetlem yenzilû
r. 44.
- 7/40 Keyfe asa eħzenû ‘ela qewmîn
Mekerellahî exzû ‘ezabî weynin
- 7/41 Heqîqun cedîrun wacîbun laiq
‘Ela ella gone bêjim illel heq
- 7/42 Feizâ hiye şu‘banûn mubinun
Hew kû dî bo marek mezin ‘ezîm
- 7/43 Ercih tê te’xîr bike emrê wan e
Haşirîn ey cami‘în cendirme ne
- 7/44 Westeshebûhum saħir ew tirsandin
Telqefu ey telqemu di qurpandin
- 7/45 Ma ye’fikune ey ma yeşne‘ûne
Qalû gotin uzîna ey ‘uzzîbna
- 7/46 Yetteyyerû teşâemû bi Mûsa
Bê ogîrî hate ser me bi Mûsa
- 7/47 Îza hûm yenkuşûne yenqudûne
Soz û ehdê xwe bi lez şikandine
- 7/48 Ye’rîşûne banê qeşra avakirin
Ye’rîşûne di lê pê bexça çêkirin

- 7/49 Ye‘kufûne bi dewamî ye‘budûne
Haulâi muteberrûn muhlekun
- 7/50 Ğerre Mûsa: kete ‘erdê şe‘iqen
Bê hiş û dil jê çûyî ey şe‘iqen
- 7/51 Fexûzha bi quwwetin ey bicîdin
Bi niyetek bi quwwet we bi cehdin
- 7/52 Sebiler ruşdî riya Xudê û xêrê
Sebilel xeyyî riya şer û kufrê
- 7/53 Min ħuliyihim ji zîr û xişrê wan
‘Iclen golik ey bedenen
- 7/54 Lehu xuwarun jê re hebû ‘urîn
Ji berdiçûne secde wextê ew ‘urîn
- 7/55 Fela tuşmit biyel e‘dayê tu neke
Tu neyara ser min tu keyfa xweş neke
- 7/56 We yede‘u rakî ‘enhûm işrehûm
Ser wara kî barî giran ħimlehûm
- 7/57 We`l-eg̃lale`l-letî kanet ‘eleyhim
Wa emrî wek qeyd û zincîr ‘eleyhim
- 7/58 Weke qetla nefsê ji bo tewbekirnê
Qet‘a şewbê necis j`bo tahirkirnê
- 7/59 Şewtandina ġenîmê di herbê de
Zuhûrbûna guneha ser derî de
r. 45.
- 7/60 ‘Ezzerûhu e‘anûhu ser e‘da
Ye‘dilûne: ye‘melûne bi`l-huda
- 7/61 We qette‘na hûm esbaten umemen
Ferreqnahûm sîbten sîbten cumû‘en
- 7/62 Me‘zireten ila rebbikum ‘uzren
Dalicem rebbiyu qebl bi ‘uzren
- 7/63 Ye‘xuzûne ‘ereċe haze`l-edna

Digirin malê vî dunya heqîr edna

- 7/64 Bi ‘ezab in beisin ey şedid in
Deresu ma fihi ey min şifet in
- 7/65 Fein selexe minha Xudê ‘ilm jê stand
Fe etbe‘ehû eş-şeytanu wî xirrand
- 7/66 Lerefe‘ nahû bal rutba ‘alima
Biha bi ismê e‘zem û an bi ‘ilma
- 7/67 Lakinnehû: exlede ilel erdî
Lêbelê wî meyl kir bal dinê`w erdî
- 7/68 In teħmil ‘eleyhî tê her pê nitkî
Yelheş derxî zimanê xwe bi helkî
- 7/69 Leqed zere‘na xeleqna me çêkir
Bel belkî hum edellûn pistir kafir
- 7/70 Welillahî hene esmau`l-ħusna
Navê şirîn xweşiktir ji yê mena
- 7/71 Wezeru`l-lezîne ewî yek ħurin
Terk bikin ewî navê wî yek furûn
- 7/72 Emê wa bigrin senestedricûhum
Bi ‘ezabê xwe wana ne`xuzuhum
- 7/73 Febî eyyî ħedişin bi çi kitabê
Be’dehû piştê Quranê bawer bî
- 7/74 Eyyana meta ma kengî mursaha
Wextê çêbûn û isbatê mursaha
- 7/75 La yucelliha yuzhiru yubeyyin
Li weqtiha wextê axret nizanin
- 7/76 La ye’tikum nabî illa beğteten
Beğteten ey fuceten we gefleten
- 7/77 Keenneke ħefiyyun ey ‘alimun
Her wekî te sual kir bû ‘alimun

- 7/78 Felemma texeşşaha came‘eha
Felemma eşxelet giran bû hemleha
- 7/79 We imma yenzeğennek yuşibennek
Nezgun ey weswasun we reybûn we şek
- 7/80 Di qeħr û gedebê de nezxa şeytan
Messeh hum taifun ey nezgen şeytan
r. 46.
- 7/81 El-enfal cem‘a neflê tiştê zêde
Ji xêra cihadê ew genimet e
- 7/82 We eşliħu hûn lev werin lev bikin
Zate beynikum biya hev hûn bikin
- 7/83 Iħda taifeteynî yek ji herdu
Firqeyê qureyşiya karwan ‘edu
- 7/84 Xeyre zati`ş-şewketî ê bê silah
Hûn dixwazin wî karwanê bê silah
- 7/75 An yuħiqe`l-ħeqqe bi kelimatih
Ku zahir kî dînê xwe bineşertih
- 7/86 Yubtile`l-baħil e bibî hilakî
Kufr û şirki ji ser erdê ew rakî
- 7/87 Iz wî wextê yuxe`ş-şikumu`n-nu‘as
Xew avête ser çavê wa xwe nu‘as
- 7/88 Zeħfen li meydana ħerbê li nava wa
Fela nekîn tuwellu pişt nedin wa
- 7/89 Îlla ew muteħħerifen mailen
Weke şaşkî ‘eduwan bazdî ji bo
- 7/90 Muteħeyyizen mundemmen ew herî
Îla fietin cema‘et ji bo werî
- 7/91 Muhinu mubtilu keyde`l-kafirin
Înne şerre`d-dewabe ey mexluqin

- 7/92 Texafûne en yetexe`t-tefekum
Ku reh bikin we derxin lehû yetrudekum
- 7/93 Mukâe ey şefiren fikandine
Teşdiyeten ey li çepka xistine
- 7/94 El`udwetu teref serî niwalê
Dunya nêzîk quşwa dûrî newalê
- 7/95 We yuhyî sabit bikî li ser îman
Men heywe ê bixwazî şebata wan
- 7/96 `En ji piştî beyyinetin hucctin
Heqqu baîl li ber çe`va fihikirin
- 7/97 Latenaze`û ixtilafî nekin
Fetefşelû lê hûnê je`v belav bin
- 7/98 We tezhebe rişûkum şiddeta we
Wî ji dest we herî ev dewleta we
- 7/99 Înni carun lekum mu`inun lekum
Nekeşe ey rece`e xafe minkum
- 7/100 Fe imma teşqe fennehûm fi`l-herbî
Ger ti wana bigrî di nava herbî
r. 47.
- 7/101 Fe şerrîd ey fenekkil tenkil bike
Ji bo ê men xelfehum `ibret bike
- 7/102 We `eiddû hazirkin min quwwetin
Remyû nişan û silah û aletin
- 7/103 Min ribaî`l-xeylî hespa hazir kin
Tewîlxa nada bila wa hazir kin
- 7/104 În cenehu li`s-silmi ey in malû
Ger bixwazin şulhê hûn jî femilû
- 7/105 Herriđi`l-mu`minîne tehrîd bike
`Işq û keyf û teşwîqa wan a bike

7/106 Hetta yuşxîne fi`l-erdî gâlib bî
Bi kuştin û zeliltî û gelebî

8. Suretê Tewbe

8/1 Beraetun hazihî beraetun
Ev beri yû quṭbûna`j muşrikan bûn

8/2 Fesiḥû fi`l-erdî seyaḥet bikin
Ġeyru mu`cizillahî `aciz nakin

8/3 We ezanun minellahî i`lamun
Fe iza inselexe ew xilas bûn

8/4 Weq`udû hûn rûnin di pêşya wa de
Kulle merşedîn timamî riya de

8/5 Istecareke imini ji te xwest
Me`menehû wî bigêhî cihê wî xwest

8/6 În yezherû `eleykum ku gâlib bin
La yerqubû fikum ri`ayet nakin

8/7 Îlla heqqi qerabetî ew nakin
Wela zimmeten heqê `ehdê nakin

8/8 Weliceten biṭaneten dostî xaş
Hûn nebêjin kafira wa sirrê xaş

8/9 Emwalun malê iqtereftumûha
We daye hev dû îktesebtumûha

8/10 Ticaretun texşewne kesadeha
Menfe`et û kar û rewac ribḥeha

8/11 Bima reḥubet me`e se`etiha
Li we teng bû di gel hewqas fereha

8/12 Necesun muşrîk necisî ḥukmî ne
Îbn û `ebas got necisê `eynî ne

8/13 Bedahiûne ey yuşabihûne
Yudahî qewluhum qewle`l-lezîne

- 8/14 Qatelehum le' enehumullahû
We ye'ba ey wela yuridullahû
r. 48
- 8/15 Yuħya bê sincirandin ew zêr û zîv
Fetukwa bê dağ kirin bi zêr û zîv
- 8/16 Ennesû te' xira şehre heram
Li yuwatîû yuwafiq ne heram
- 8/17 Îssaqeltum ile`l-erdî giranbûn
Bi erde ve teşaqeltum ne rabûn
- 8/18 Şaniyesneteynî waħidun işneynî
Ji herdu wa yek ey ew ê şanî
- 8/19 Wece'ele kelimete ey dîne
Essufla eyil meglûbe`l-mehîne
- 8/20 Hine`l-`ulya ew e galib bilintir
Dîne Islam ji her dîne bilindtir
- 8/21 Înfiru hûn derkevin ji bo cihad
Xifafen weşiqalen bikin cihad
- 8/22 Xorto gelo digel feqîr û zengîn
Bi suwarû peyatî hûn derkevin
- 8/23 Çi bi keyfa we çi ji bê keyfa we
Her kesekî bi qederê quwweta we
- 8/24 Hereden qeriben genîme nîzik
Seferen qaşiden rehet û nîzik
- 8/25 Weqellû bû debberû leke`l-umûr
Keyd û hîle li te dikirin fî`l-umûr
- 8/26 Qed exeżna emrena ey heżerna
Me tehbîra xustandê berî vana
- 8/27 Terebbeşûne bina li pêşya me ye
Ihde`l-ħusneyeynî`j herdu qencî ye

- 8/28 Yefreqûne yexafûne ditirsin
Melce cihê xilasî ku kelhin
- 8/29 Meğaratên şikeftê serê çiyê
Muddexelen ew qulê nava çiyê
- 8/30 Lewellew ileyhi ew ê here binê
Wehum yecmeğûne bilez herinê
- 8/31 ‘Amilîne ‘eleyha ê me‘mur bî
Muellefê qulûb nû musluman bî
- 8/32 We firriqabî ‘ebdê mukatebe
Ġarimîne deyndarê`j bo Xudê ye
- 8/33 Fisebilillah ewî mucahîde
Îbn û sebil misafirê di rê de
- 8/34 Huve uzunun li me guhdarî dikî
Çi bi rastî ne rastî guhdarî dikî
- 8/35 Yelmizûne henekî xwe bo wa dîkin
Muṭewwi‘în ê ku xêra pir dîkin
r. 49.
- 8/36 Îlla cehdehum illa tafatehum
We terhequ texrucu enfusuhum
- 8/37 El e‘rabu bedewî şeditirin
We ecderu eḡequ layiqtirin
- 8/38 Ella ye‘lemu li enla ye‘lemû
Emru ḡukmi kitabi la ye‘lemû
- 8/39 Me‘remen ev cirm û hem xiramete
Eddewair derd û bela û mewt e
- 8/40 Mered û ‘ela`n-nifaqi sebetû
Dawamkirin li ser ḡetta meredû
- 8/41 Axerûne murcewne lî emrillah
Ma ne hêviy û intizara emrillah
- 8/42 Dîraren mudirreten li`l-mu`minîn
We kufren teqwiyeten li`l-kafirîn

- 8/43 Essese bunyanehu avakirin
‘Ela şefa ey şefirin kenarin
- 8/44 Curufin ew kendalê binî ketî
Ji ber avê hindik ma ye ne ketî
- 8/45 Harin hairun we huve saqitun
Û kendal bikevê behrekî saqitun
- 8/46 Fe inhare bikevê ew binaiyê
Digel hosta herî newala waweyî
- 8/47 Essaiḥûne şaimûne ew mucahid
Ewî seyyaḥin û ‘alim û cehid
- 8/48 Zeme’ tîbûn e neşeb te‘ba zêde
Mexmeşetûn birçîbûna pir zêde
- 8/49 Yeteûne mewtien ew dimeşin
Li ser erdê bilindikin diherin
- 8/50 We yenalûne min ‘eduwin neylen
We yuşîbûne minhum îşabeten
- 8/51 Felew la nefere çîma derketin
Yelûnekum ji keyfa rayî nîzîkin
- 8/52 ‘Ezizun ‘eleyhî şedidun şaqqun
Ma ‘enittum ma huwe lekum şaqqun
- 8/53 Rixun ‘asifun ey ‘asifu ri‘i
Yewmun ‘aşîfûn ey ‘aşîf û ra‘i

9. Suretê Yûnus

- 9/1 Xêra mezin qedeme şîdîqin j`we re
Xêra pêşya xêra kamil ji we re
- 9/2 De‘ana li cembîhi`l-kêleka xwe
Min tilqai nefsi`l gorê keyfa xwe
- 9/3 Ce‘elnaha ḥeşîden me rakir bû
Keenlem lem teḡne bil ems wek tine bû

r. 50.

- 9/4 Lillezine ehsenu ey amenû
El-ħusna cennete eyi`l-ehsenû
- 9/5 We ziyadetun zidayê jê heye
Ru`yeta cemala nura Xudê ye
- 9/6 La yezheqqu ser wechê we cinabî
Qeterun ey sewadun rûreş nabî
- 9/7 Femaza be`del heqqî ille`d-đelal
Piştî heqqê çi heye`jgeyrê đelal
- 9/8 Ê we rebbi ma ey uqsimu bi rebbî
Erê bi Xudê ev Quran qewlê rebbî
- 9/9 Êllahû e Ellâh di hemze ne
Istifham e bi elifê qelb bûne
- 9/10 Iz tuffîdûne fihi ey texûdûn e
Ye`zûbu ma yegîbu windabûn e
- 9/11 Inhum mahum yexruşûne yekzibûn
Telfitena teşrifena vegerbûn
- 9/12 Tebewwe e tu mişrî weţen bike
Rebbene`ţ-mis maliya miş û bike

10. Sûretê Hûd

- 10/1 Min ledun hekimin min `indillahi
Yeşnûne ey yexfûne minellahi
- 10/2 Innehû leyeusun bê hêvî dibî
La yubxesûne xêrê bo wa kim nabî
- 10/3 Yu`redûne `emelî wa `erđ dibî
Yebgûneha `iwecen divên xwar bî
- 10/4 Badiye`r-re`yî ewî fikir ze`if
Tezderî e`yunukum li cem we ze`if
- 10/5 Ew ê li ber çav ê we heqîr ze`îfin

Nabîsin îkram nabînin ku ze'îfin

- 10/6 Fe'eleyye icrami gunehê min
Tucrimûne gunehê ku hûn dikin
- 10/7 La tebteis la tehzên mehzun nebe
Bi e'yunina bi hîfzîna bibe
- 10/8 Fare`t-tenûru nebe'e herikî
Ji tennûrê ev derket û herikî
- 10/9 Bismillahi mecriha hine`l-heryî
We mursaha ey weqfuha bi`z-zikrî
- 10/10 Weya erduble'î avê bikşîne
Ya semâu eqli'î tê b'seknîne
- 10/11 Seawî se ezhebu ila cebel
We gîde`l-mau nuqsanbû ji cebel
r. 51.
- 10/12 Mudraren: meţeren ku xêrê bidî
I'terake yuşîbuke b'tebedî
- 10/13 Qalû selamen: sellimna selamen
Qale selamun: 'eyleykim selamun
- 10/14 Ma lebişe ne seknî hazir kirî
Henîzin: meşwiyyin goştê şor kirî
- 10/15 Munîbun taîbun raci' ilellah
Ewahun muşfîqun lil 'ibadillah
- 10/16 Sîe bihim behatîna wa mehzûn bû
Daqe bihim zer'en gelek gemgîr bû
- 10/17 Zer'en deste ew bi me'na quwwet e
Daqe bihim emrê zêdeyî quwwet e
- 10/18 Haza yewmun 'eşîbun ey şedîdun
Yuhre'ûne ileyhi ey yusri'un
- 10/19 Awî endemmu ila ruknin şedîd
Arî min kir ba 'eşîr tek mezîd

- 10/20 Fece'elna 'aliha safileha
Qellebna e'laha bi esfeliha
- 10/21 Min siccilin ji fehrika çêkirî
Mensuddun ey mutetabi'in kirî
- 10/22 Beqiyetullahi şewabullahi
Malê helal xeyrun lekum lillahi
- 10/23 Ma uxalifkum ila ma enhakum
Tiştê ez nehya we dikim ez jî nakim
- 10/24 Welew la rehtuke ne qewmê te ba
Li recemnake meyî tê kuştiba
- 10/25 Werteqibû wentezirû hilakî
Inni reqîb muntezirû'l-hilakî
- 10/26 Yeqdumu qewmehu didî pêşya wa
Ewrede daxilê agir dikî wa
- 10/27 Be'sel wirdu'l-mewrûdu medxûlu fih
We bi'sel medxelu elmedxûlu fih
- 10/28 Çî pîs cih e cihê ku ew daxil bî
Çî pîs difd û heval e le'net lê bî
- 10/29 Bi'ser-rifdu'l-merfûdu elle'netu
Bi'se'l-'etau el-mu'ta le'netu
- 10/30 Minha qaîmun dîwarê wa hene
We heşîdun eserê wan e mane
- 10/31 Ehlê qerya weke saqî zer'îne
Hin qaimin hin hatine çinîne
- 10/32 Ğeyre teşbîbin ey Ğeyre teksîrin
Ecelin me'dudin weqtê me'lumin
- 10/33 Şeqiyyun ehlê 'ezab şeqawetê
Se'idun ehlê ni'met se'adetê
r. 52.
- 10/34 Lehum fiha zefirun we şehiqun

Deng didin wek zirrîna ker tehiqun

10/35 Ğeyre meczûzin em Ğeyre meqtu‘in
Ni‘metê li cennetê ew ne meqtu‘in

10/36 La terkenû la temilû meyl nekin
La tuṭi‘û la tuḥibbû hub nekin

10/37 ẘerefey her dû ẘerefê neharê
We zulfen ey sa‘atin j`êvarê

10/38 Ûlû ey zû beqiyetin ṭa‘etin
Ma utrifû ma un‘imû`j ni‘metin

11. Sûretê Yûsuf

11/1 Eḥsene`l-qeşesi qencê qişşeta
Xweştir û xweşiktirî her qişşeta

11/2 Feyekîdû leke keyden xîleten
Wê li te çêkin ḥîle`w pîlan xîleten

11/3 Yecṭebîke rebbuke yeşteffike
Te`wîli`l-eḥadîşi te`bîruke

11/4 Yexlu lekum yeqbelu berê xwe bide
Ğeyabeti`l-cubbi binê bîrê de

11/5 Yelṭeqîthu ye`xuzhu wî bibînin
Yerte` wî bixwe vexwe keyfê bikin

11/6 `Uşbetun: cema`etun em hewka pir
Nestebiqu me musabeqe dikir

11/7 Bel belkî sewwelet ey fezeyyenet
Seyyaretun ey qafiletun caet

11/8 Waridehum ey saqihim fe-edla
Dêwla xwe avête bîrê fe-edla

11/9 Eserrû ey ketemû biḍa`eten
`Ebdê me ye em didin ticaretin

- 11/10 Bi şemenin beşsin perê bê qîmet
Ekrimi meşwahu bi qedr û qîmet
- 11/11 Rawedethu ey telebethu heyte leke
Haydî wer ez ya te me ena leke
- 11/12 Weqeddet qemîşehu ey weşeqqet
We elfeya weceda zewce`l-meret
- 11/13 Me`azellahi e`ûzu me`azen
Este`îzu billahî isti`azen
- 11/14 Şeğefeha ew dilketiyê hubben
Muttekeen balgiha wisadeten
- 11/15 Beqeratin simanin ewî qelew
Seb'un `icafun ewanê ne qelew
- 11/16 Edğaşu exlamin ew gulubatin
Be`de ummetin ey be`de muddetin
r. 53
- 11/17 Seb`e sinîne deeben: daimen
Yeğaşu`n-nasû baran bê daimen
- 11/18 Ma xeşbukunne ma şe`nu hâlekun
Heşheşe`l-heqqu zehere `eleykun
- 11/19 Inneke`l-yawme ledeyna `indena
Mekinun zû mekanetin `indena
- 11/20 Yetebewweu minha heşşu yeşâ`
Yunezzîlu filerdî keyfe yeşâ`
- 11/21 Qale lifityanihi ey li`l-ğuddam
We nemiru ey we nehmîlu te`am
- 11/22 Eyyetuhe`l-`iru ey ehlê karwan
El `iru ew devê ha tevl û baran
- 11/23 Qalû nefqîdu şuwa`el meliki
Qalû neşlubu inae`l-meliki
- 11/24 Ze`îmun ey keffîlun li ħimîlihi

Fi dini`l-meliki fi qedaihi

- 11/25 We fewqe kulli zi `ilmin `el`mun
Li ser her `alimê ra heye `el`mun
- 11/26 Felemmesteyesû ew bê hêvîbûn
Xeleşû neciyyen şiwra xwe kirbûn
- 11/27 Len ebrehe`l-erde ey len exruce
Wetewella `enhûm ey we cerece
- 11/28 Ya esefa: ya huzna `ela yûsuf
Huwe kezîmun: mekzumun li yûsuf
- 11/29 Tallahî tefte`û ey la tezalû
Heređen ey meređen la yetezalû
- 11/30 Innema eşku beşşîn huzna şedîd
Bida`etin muzcatin mali mehdud
- 11/31 Leqed aşerekellahu: ixtare
La teşrîbe la tewbîxe te`bîre
- 11/32 En tufennidûnî ey tuseffihûn
Tê xurifi sefhê`j ixtiyarbûn

12. Sûretê Re`d

- 12/1 Fîha rewasiye çiyayê şabit
Çiyayê bilind û mezin şewabit
- 12/2 We nexilun şinwanun muctemi`un
We geyru şinwanin ne muctemi`un
- 12/3 El-eğlalu qeyd û zencîr selasil
Meşulatu `equbat we`z-zelazil
- 12/4 Ma teğyidu`l-erhamu nuqsan dikî
Sewaribun bi`n-neharî zahir dikin
- 12/5 Lehu mu`eqqibatun: mu`teqibat
Te`qiba hewdu dikin melaiket

- 12/6 Min emrillahi ey bi emrillahi
Min wallin: mani'in li emrillahi
r. 54.
- 12/7 Şedidil ihalin ey 'iqabi
Şedidu`l-yeddi şedidu`l-'ezabi
- 12/8 Tew'en ey ita'eten bi keyfa xwe
Kerhen ey keraheten ne bi keyfa xwe
- 12/9 Zebeden qirş û qapû li ser avê
Rabiyen murtefi'en li ser avê
- 12/10 Zebedun mişluhu ey xunşu`l-qedid
Pas û zingara li ser mişlê qedid
- 12/11 Yudreûne: yedfe'ûne`s-seyyiet
'Uqbeddari cihê mukafatê cennet
- 12/12 Cennatu 'ednin iqama daim e
Sûû`d-darî cihê 'ezabê cehennem e
- 12/13 Tûba lehum xweziya min biwa ye
Tûba dara fêkîyî cennetê ye
- 12/14 Hûsne me'abîn cihê xweş cennet e
Ileyhi metab: merci'i axret e
- 12/15 Qari'etun: naziketun beliyye
Min waqin min mani'in ji beliyye

13. Sûretê Ibrahîm

- 13/1 Zekkirhum bi eyyamillah bîr bîne
Rojê 'ezab û hilakê bîr bîne
- 13/2 Iz teezzene i'teke i'lan kir
We xabe kullu cebbarin xisar kir
- 13/3 'Enidin ey mu'ridin mu'anidin
Av û xuna ji birînê şedîdin
- 13/4 Yetecerre'u dixwazî biqurpînî
La yekad yusîgu nika biqursînî

- 13/5 Tebe‘en ey tabi‘en ew ê feqîr
Ecezi‘na çi bikin feryad û qîr
- 13/6 Malena min mehîşin ey melcein
Ma ena bi muşrihin bi muğîşin
- 13/7 Uctuşset: uqteli‘et pê rakirin
We ehellû qewmehum nazil kirin
- 13/8 Dare`l-bewarî ey dare`l-hilaki
La xilalun dustanî feyda naki
- 13/9 Daibeyni heyv û roj daimeyni
Wecnubnî min durbike ey îhfezni
- 13/10 Efideten mine zâhiri qelbiyyû
Qulûbu be‘de`n-nasî we qelbiyû
- 13/11 Li yawmin teşxeşu fihi`l-ebşaru
Roja zuqû şaqîş bibin ebşaru
- 13/12 Muhtî‘îne musri‘îne ‘ecele dikin
Muqni‘î ruûsihim dirêj dikin
r. 55.
- 13/13 Efidetuhum hewahun valaye
Qelbê wa ji tirs û heybet vala ye
- 13/14 Muqerrenin dest û ling girêdayî
Fi`l-eşfadi bi qeyda girêdayî
- 13/15 Muqerrenin destê wa bê girêdan
Bi hev du ra ewanê dostê şeytan
- 13/16 Serabîlu kiras û qemîşê wa
Qeşiranun ji qîtranê li ser wa
- 13/17 We texşa girdikirî wucuhum
Haza belagun ey beyanun lehum

14. Sûretê Hicr

- 14/1 Rubema ey keşîren gelek cara
Yulhihim ey yuşgilhum ‘umrê pê ra

- 14/2 Fi şiyeyil ewwelin: qewmê berî
Firqe millet ummet û qewmê berî
- 14/3 Innema sukkiret ye'nî uxizet
Ebşaruna çavê me sihêr lê ket
- 14/4 Lewaqihe ey hewamile tînî
'Ewrê baranê bi xwe re tînî
- 14/5 Ya bi xwe re bizrê nebata tînî
Xazî nîne di bin erdê dihêlînî
- 14/6 Min şelşalin ew heriya hişk bûyî
Min hemeain bêhn pê ketî reş bûyî
- 14/7 Mesnunun muşewwerîn şekl û şuret
Narî semûm bê duman germ û şiddet
- 14/8 Mutewessim muteferris we nazîr
Ewî'd meyzînî bi 'ibret tefekkur
- 14/9 Inneha le bisebîlin muqîmin
Inneha 'ela terîqin daîmin
- 14/10 Eşhabu`l-eyketi ey ehlu`l-şecerî
Qewmê Şu`eyb medîna bê dar û şecer
- 14/11 Eşhabu`l-hicrî ey eşhabu`l-wadî
Qurbe musellem qewmê Şaliḥ Şemûdê Tebûk
- 14/12 Feşfeḥî`ş-şehel cemîl ey e`riḏhum
Me`mela xweş tê bike eḥsîn bihim
- 14/13 Seb`en ayetê suretê fatiḥe
Mine`l-meşani ey mine`t-teşniye
- 14/14 Di cara tekrar dibî`d her reke`etî
Ev delîla xêra wî feḏîletî
- 14/15 Wexfîd cenaheke leyyîn cenbeke
Tê nefsa xwe kê m bike rehîmê bike

- 14/16 Muqtesimîn ewî îş teqsîm dikin
Ji bo men‘a Islam û şer‘ê bikin
- 14/17 ‘Ele`l-muqtesimîne ehlî bedrin
Ehlu`l-kitab fellihu hum yehudin
r. 56.
- 14/18 Ce‘elu`l-Qurane kirin ‘idîne
Qisim qisim timam qebûl nekirne
- 14/19 Feşde‘ bima tu’meru vê zahir ke
Emrê Quran û Islamê zahir ke

15. Sûretê Nehl

- 15/1 Difun germî ye û men‘a sermê ye
Lekum fiha cemalun zînet heye
- 15/2 Hîne wextê turîhûn êvarê tê
Setrehûne wextê şibha derkevî
- 15/3 Şuyîmûne ter‘ûne diçêrînin
Saime heywanê bê êm diçêrin
- 15/4 Lehmen goştê teriyyen ter û nazik
Hilyeten ey zineten ji bo jinik
- 15/5 Mewaxire cewariye diherkî
Gemî behrê seq dikî diherkî
- 15/6 Rewasiye en temîde: temîle
Ey li en la temîde la temîle
- 15/7 Etellahu nubyanehum rakira
Qeşrî wa ji esasê bin rakira
- 15/8 Daxirûne: tai‘ûne sagiren
Lehuddînu waşiben ey daimen
- 15/9 Tec‘erum ted‘une testeğîşun
Bizar zarû bi qîrîn tederre‘ûn
- 15/10 ‘Ela hûnin: hewanin we zilletin
Yedussuhû: yedfinuhu veşartin

- 15/11 Fersin me'kûli nav û rû rûvi ye
Saigen ey we sehlen bi reheti ye
- 15/12 Kullun 'ela mewlahu bargiranî
Kelemhi`l-beşerî çavê xwe danî
- 15/13 Yewme ze'nikum wextî misafir bin
Wextê iqametikum hûn li mal bin
- 15/14 Ew barê ha pir çû pûrta devîha
Eşaşen ihtiyacî wek balgiha
- 15/15 Serabîle zir' û libas teqîkum
Ji silaşi neyarê we be'sekum
- 15/16 Enkaşen xira kirin verişandin
Dexelen: xedî'eten ey xapandin
r. 57.
- 15/17 We qeđeyna ey e'lemna exberna
Wele te'lunne ey testek birine
- 15/18 Êlî be'sin şedîdin zû qitalin
Fecasû`l-li wan geriyan li qitalin
- 15/19 Xilale`d-diyarî di nava mala da
Dikuştin di nav mal û sikaka da
- 15/20 We'den mef'ûlen meqdûren wî bibî
Emrî wî ye lazim e ew her bibî
- 15/21 Lekumu`l-kerrete ey gelebete
Nefiren ey ricalen cema'ete
- 15/22 Liyesû û wucûhekum rû reş kin
Li yeteberrû yuxribû xira kin
- 15/23 Ma 'elew ma zehêrû cih istandin
Tetbîren ey texrîben tam xera kin
- 15/24 Heşîren ey we sicnen hepsa wa ye
Hiye eqwemu eşwebî riya ye
- 15/25 El-zemnahu el-zeqnahu pê ve kir

Ṭairehu ‘emelî go ewî kir

- 15/26 Mutrefiha ewî xwedî ni‘met in
Zengîn û xwedî meqam û serwet in
- 15/27 Meḥzuren ey memnû‘en meni‘ kirî
Mexzulen ey zelîlen zelîl kirî
- 15/28 Wela tenher wela texluz tê neke
Ewwabîne tewwabîne tê bike
- 15/29 La tubezzir tebziren ey israfen
Qewlen meysuren leyyinen teyyiben
- 15/30 Yedeke mexluleten girêdayî
Ne cimrî be weke dest girêdayî
- 15/31 Teq‘ude ey feteşire melûmen
Yelûmuke meḥsûren ey nadîmen
- 15/32 La teqfu la tettebi‘ tettebu‘en
Mereḥen ey beṭîren tekebburen
- 15/33 Lebteğew ila zil ‘erşî sebîlen
Telebû lîlxelebetî sebîlen
- 15/34 ‘Îzamen rufaten ewî rizîbûn
Fesenubxidûne ey yuḥerrickûn
- 15/35 Eḡtenikenne lestezillenne
Ezî wa bixapînim exuyenne
- 15/36 Westefziz istezelle tê zelîl ke
We eclub ‘eleyhim tê ser wa kom ke
- 15/37 Bixeylike bi ‘eskerê suwarî
Recilike bi ‘eskerî peyatî
r. 58.
- 15/38 Qaşîfen mine`r-riḡi ey şedîden
Tebî‘en ey tabî‘en we ṭaliben
- 15/39 Yestefizzûne ey yuxricûneke
Xilafeke ey be‘de xurucike

- 15/40 Li duluki`ş-şemsî ey zewaliha
Xeseqi`l-leylî ye`nî zulmetiha
- 15/41 Meqamen mehmûden ew şefa`eta
Şefa`eta `uzmaye`j bo ummeta
- 15/42 Zeheqe`l-batilu ey we heleke
Zehûqen ey haliken we heleke
- 15/43 Wenay taba`ede bicanibih
Xweş me dûr kir tekessere fî nefsih
- 15/44 `Ela ser şelkiletihi xulqihi
Cibilliyyet cewherihi hidayet
- 15/45 Zehiren ey me`inen we naşiren
Kufûren mubalixen ey kafiren
- 15/46 Tefeccûre tuşeqqîqe şeqbikî
Yenbû`en heta ku kehnî biherikî
- 15/47 Kullema xebet zidnahum se`îren
Sekeneti`n-naru zidna naren
- 15/48 Qetûren ey bexîlen we muqtiren
Meşbûren ey mel`ûnen we kafiren
- 15/49 Lefifen ey cemi`en muxteliţîn
Fereqnahu beyyenahu bi`t-tebyîn

16. Sûretê Kehf

- 16/1 `Iwecen i`wicacen ixtilafen
Qeyyîmen ey qiyemen musteqîmen
- 16/2 Baxi`un nefseke halikun hesret
Şe`iden curuzen erda bê nebat
- 16/3 Eşhabu`l-kehfi ehlê şikeftê ne
Ferreqimi lewheya nava wan e
- 16/4 Emeden ye`nî eceden we zeman

- Fityetun cem‘a feta xortî ciwan
- 16/5 Mirfeqa menfe‘ete rehet bibî
Tezaweru temîlu ew meyl dibî
- 16/6 Hum ruqûdun: niyamun di xewdene
Teqrîd û tetruku‘hum derbasbîne
- 16/7 Bilweşîdi ile`l-babî bal derî
Weriqikum dirhemê`j zîv çêkirî
- 16/8 Yetelettef yetekellefi`l-luţfe
Ji bo newî naskirin bike luţfe
- 16/9 Ebşîr bihi fê‘la`j bo te‘eccûbe
Dîtina wî her tiştî çî ‘ecîbe
- 16/10 Multeheden muncîyyen êy xilaskî
Furuten meyl û zewala j’ heqî
- 16/11 Suradiquha ew bîr dur di wa re
Sundus û istebreç hevzîşmeyî hur e
r. 59.
- 16/12 We hefefna ey ehetna bihima
Yuḥawiru yuxaṭibu bihime
- 16/13 En tebîde tefniye ku xelas bî
Ḥusbanen: berq û biruskî ‘eza bî
- 16/14 Heşîmen ey yabisen ew hişk kirî
Tezruhu`r-riyaḥu ev belav kirî
- 16/15 ‘Eduden ey e‘wanen we enşaren
Mewbiqen yanî mehleken we naren
- 16/16 Ḥuquben ye‘nî zamanen tewîlen
Sereben: rê girt û çû ey mesleken
- 16/17 Qeşesen ey yequşsanî qeşesen
Yetbe‘ani`t-terîqe ittiba‘en
- 16/18 ‘Ela beser malem tuḥîṭ bihi xubren
Malem te‘lem heqîqete ‘ilmen

- 16/19 Şeyen imren ey dereren ‘ezîmen
Şeyen nurken ey munkeren ‘ezîmen
- 16/20 La turhiqnî min emrî ‘usren derren
La tukellifnî min emrî şiddeten
- 16/21 Min ledunnî ‘uzren ‘indî me‘zurun
En yenqedde ey yesqute cidarun
- 16/22 Fi ‘eynin hemietîn av û herî
Di sahilê behrê de fi`l-menzerî
- 16/23 Zubere`l-hedidi: qit‘etel ‘ezîm
Atûnî ufrîg bi serde birjînim
- 16/24 Qitren ey nuhasen şifrê helandî
Dekkâe: erda mustewî. Bi`l-meddî

17. Sûretê Meryem

- 17/1 We hene`l-‘ezmu minî hestiyê min
Ze‘îf bûn. Gotine di nanê min
- 17/2 Weşte‘ele webyedde erre’su şeyben
Ey webyedde şe‘ru re’sî beyaden
- 17/3 Mewaliye eqarib milletê min
Reddiyyen ey merdiyyen jê ra zîbin
- 17/4 Semiyen nav lê kirî ey musemmen
‘Itiyyen wek dara ziwwa yabisen
- 17/5 Heyyinun ey yesîrun ew rehet e
Wehenanen min ledunna rehet e
- 17/6 Intebezet: i‘tezelet çû bû dûr
Welem eku bexiyyen zate fucûr
- 17/7 Mekanen qeşiyen be‘id ji beytê
El muxadu şanciyê wiladetê
- 17/8 Neysen munsiyen ey şeyen heqîren

Lem yuzker welem yu‘ref we şehîren

- 17/9 Seriiyyen: nehren şegîren weşrebî
Qerrî ‘eynen ey çavê te rehñî bî
r. 60.
- 17/10 Immager tereyyine tê bibînî
Nûna sanî ji bo te’kîdê danî
- 17/11 Insiyyen ey insanen ademiyyen
Şeyen ferriyen munkeren ‘ecîben
- 17/12 Wehcurnî ey wetruknî terka min bike
Meliyyen dehren tewilen pê bike
- 17/13 Bi hefiyyen ey mun‘imen webaren
Ĝeyyen ey wadiyen: weqîle şerren
- 17/14 Cişiiyyen: ‘ele`l-rukebî cami‘în
‘Itiyyen ey ‘aşiyyen mustekbirîn
- 17/15 Ewla biha şiliyyen ey duxûlen
Ĥetmen meqdiyyen ey we‘den kainen
- 17/16 We ehsenu nediiyyen ey meclisen
We ri‘yen ey menzeren we heyeten
- 17/17 Felyemdud lehu medden ziyadeten
We yumhilhu fi kufrihi ĝefleten
- 17/18 Xeyrun efđel meredden ‘aqibeten
Lehum ‘izzen: naşîren mene‘eten
- 17/19 Tu’zuhum izen ey tehudduhum
Ne‘udduhum ‘edden ey acalehum
- 17/20 Wefden wek mihvana bi qedr û qîmet
Wirten wek heywana tê bi ihanet
- 17/21 Şeyen idden qewlen munkeren ne heq
Yetefetterne minhu yeteşeqq
- 17/22 Wetexiru`l-cibalu ey tesqutu
Huden ey kesren we qet‘en tesqutu

17/23 Wudden ey mewedet en meħebbeten
Qewmen ludden eħidda' xuşumeten

17/24 Lehum rikzen ye'nî Őewten xefiyyen
Çûn hilakî nema Őewte xefiyyen

18. Sûretê Taha

18/1 Teħte`ş-şera ye'nî teħte`l-ereďın
Inni anestu naren min didîtin

18/2 Ekadu uxfiha ey usirruha
'En nefsi keyfe lekumuz hiruha

18/3 We ehuşşu pelê dara biweşînim
Mearîbu iħtiyacî dibînim

18/4 Texa ey 'ela tekebbere kefer
Uşdud bihî ezrî ye'nî puşt û zehr

18/5 Lituşne'e 'ela 'eynî tê bibî
Muzîn bimî dibin ħifza min de bî

18/6 Wefeten nake futunen bi bela'
Ibteley nake belaen fe bela'
r. 61.

18/7 Weştene'tu wexteret min neqandî
Ûli`n-nuha zewi`l-'uqûl muhtedî

18/8 Mekanen suwa mu'eyyen wasi'en
Yuşhitekum yuhlikekum bi 'eyan

18/9 Yużhiba bişerqe dîn Őerî'et
El-muşle`l-emsel efďel feďilet

18/10 Bi melekina ye'nî ixtiyarina
Welem terqub qewlî guh nedamina

18/11 Ma xetbuke ma ħemlek samirî
Ji bona çi ev tişta hate kirî

18/12 La misase la yemessenî eħed

Destî xwe nedin min kesek ji we qet

18/13 Lenensi fennehu fi`l-yemmi nesfen
Leneqzi fennehu fi`l-behri qezfen

18/13 Zurqen çe`fi wa mucrima hêşînin
Ihaneten ew heqîqeten gorin

18/14 Emşelehum terîqeten efdelu
Eşwebuhum re`yen qewlen e`qelu

18/15 Yensifuha rebbî ey yeqle `uha
Yec`eluha kerremli yeqdi fuha

18/16 Qa`en ey mustewiyyen erda rast e
Şefşefen ey emlese la nebate

18/17 `Iwecen ey inxifađen wađiyen
Wela etmen irtifa`en rabiyyen

18/18 Illa hemsen ye`nî qewlen xefifen
`Eneti`l-wucûhu ey zellet xewfen

18/19 Wela hedmen nuqsaniya hesenat
La tegra tê namînî rût bê kiswet

18/20 We mulkin la yebila mulkin la yefna
Feğewa: tereke`l-huda emrena

18/21 Me`îşeten denken ey deyyiqeten
We şaqqen welew kane wasi`eten

18/22 Me`el hirsî we şuhhî ed-điqetu
We me`el qena`eti et-teyyîbetu

18/23 Me`e`z-zulmî heyaten deyyiqeten
Me`eş-şer`î heyaten teyyîbeten

18/24 Denga deyqa şedîden fi`l-qebrî
Rebbena wehfizna `ezabe`l-qebrî

18/25 Lizamen ye`nî `ezaben waqi`en
Weştebir işbir `eleyha xaşi`en

19. Sûretê Enbiya

- 19/1 Lahiyeten qulûbuhum ğafileh
Kem qeşeyna ey ehlekna min qeryeh
- 19/2 Yerkudûne yehrubûne direvin
La terkudû la terhebû nerevin
- 19/3 Ma utriftum ma un‘imtum min malin
Ew malê we pê bitirsî digirin
r. 62.
- 19/4 Fece‘elna hum heşîden xamidîn
Fece‘elna hum meşûden meyyitîn
- 19/5 Feyedmexu ey yubtîlu yuhliku
Feiza huwe zahi qun haliku
- 19/6 Wela yestexsirune la ye‘yûne
Ji ‘ibadetê ‘aciz û sist û ‘ezabîne
- 19/7 Kaneta retqen ey şeyen waħiden
Feteqna ferreqna waħid waħiden
- 19/8 Retqen ey la temtur la tenbutu
Fefeteqne`s-semâe fentemturu
- 19/9 Feyedme‘u ey yumħiqu yuhliku
Fe iza huwe zahi qun haliku
- 19/10 Ficacen ye‘nî terîqen wasi‘en
Beyne`l-cibalî yekûnu wasi‘en
- 19/11 Beğteten ey fuceten we ğefleten
Fetebhetu tuħeyyîru ğefleten
- 19/12 Men yekle‘u yeħfezukum minellah
Nefhetun raihetun ‘ezabillah
- 19/13 Le ekidenne leuke birenne
Le ekidu keyden fi kesrihinne
- 19/14 Cuzazen ey meksuren we meqtu‘en

Nukisu ey rece'û vejeriyan

19/15 'Ela ser ruusihim ey şerikhim
Ey 'ela ma fi`r-re'si min şirkihim

19/16 Nefeşet ey dexelet fihi leylen
Herikî pez bê şivan kete ziyan

19/17 Yeğûşûne yedxulûne fi`l-behri
Cewahir e derdixin mine`l-behri

19/18 La tezernî ey la tetrunki wahiden
Bê ewlad û bê zar û ey waħiden

19/19 Rağiben ey rağibîne fi`l-xeyrî
Reheben rahibine mine şerrî

19/20 Hedebin ey mekanin murtefi`in
Yensilûne yenzilûne musri`in

19/21 Şaxîşetun meftuħetu`l-ebşar
Heṭeb û cehennem heṭb û nar

19/22 Yewme neṭwî ey necme`u bidin hev
Asiman bitewînin li ser hev

19/23 Ke teyyi`s-sicilli ey el-katibî
Keteyyi`ş-şahifeti we`l-mektubî

20. Sûretê Hec

20/1 Tezhelu ey teğfulu meşguliyyet
Hamideten yabiseten bê nebat

20/2 Ihtezzet bi`n-nebati teherreket
We rebet intefeget wertef`et

20/3 Şaniye `itfihi ey tekebbere
Ey nea bi cenbihi istekbere
r. 63.

20/4 El-mewla eyi`l-me`bûdu we`r-rebbu
El `eşîru`l-xelîl we`ş-şahîbu

- 20/5 Yuḥellewne yelbesûne li xwe dikin
Esawire bazinê min zehabin
- 20/6 Sewaen el-‘akifu ehlê herem
We`l-badî ew î gerîb dûrî herem
- 20/7 Bi ilhadin bi zulmin ey yemîlu
Ile`z-zulmi we`l-munkeri yef`elu
- 20/8 We ezîn fi`n-nasî ey nadi we`len
Ricalen ey muşaten we racilen
- 20/9 Dâmirin ‘ela ibilin mehzûlin
Feccin ‘emîqin terîqin be`îdin
- 20/10 We eţ`imu`l-baise el-feqîr
Goştê hedyâ bidin muhtac û feqîr
- 20/11 Şumme`l-yeqdû tefessehum yezîlû
We`l-yeğsilû ew saxehum yequşşû
- 20/12 We`l-yeṭewwefû ey ṭewafe`r-rukni
Beyti`l-‘etiḡ elewweli`l-meşûni
- 20/13 Mesneken bi`l-fethî ye`nî qurbanen
Mensiken bi`l-kesrî ye`nî mekanen
- 20/14 Beşşiri`l-muxbitîne el muxlişîn
We`l-budne we`l-ibile ew devihin
- 20/15 Şewwafe: qaimatin ‘ela şelaş
Lingê pêş girêdayî ew hedyâ xaş
- 20/16 Wecebet cunûbuha ey seqetet
Li cembiha ‘ele`l-erḡi ey matet
- 20/17 Weet`imû`l-qani`e la yeselu
We`l-mu`terre eyyillezi la yeselu
- 20/18 Xewwanin xânin li emaneti
Kefûrin ey kafirin li`l-ni`meti
- 20/19 Şewami`u me`bedun li`r-ruhbanî

Biye'un ey me'bedun li'n-neşerani

- 20/20 Şelatun me'bedun li'l-yehudi
Mesacidu hiye li'l-Muħemmedi
- 20/21 Keyfe kane nekîri ey inkarî
'Ezabî we 'iqabî li'l-kafirî
- 20/22 We feşrî meşîdin ey muşeyyedin
Muħkemin j`kils û ħecerin bilin din
- 20/23 Temenna ey qeree we ħeddeşe
Umniyyet ey qiraet we`l-ħedîşe
- 20/24 La yunazi'unne la yucadilûn
Yekadûne yesţûne ey yehcuhûn
r. 64.

21. Sûrête Mu'minûn

- 21/1 Sulaletin: xulaşetin min tînin
Fi qerarîn mekînin ey meşûnin
- 21/2 Ce'elna fewqekum seb'e teraiq
We xelegna fewqekum seb'e tîbaq
- 21/3 Teraiqe: terîqeten li'l-melek
Teraiqe: terîqeten li'l-felek
- 21/4 Tûrî seynae we Tûrî sinîne
Dar lê hene tur çiya ye sî nîne
- 21/5 Heyhat e heyhat e ye'nî be'îden
'Usaen ey yabisen we zebeden
- 21/6 Rebwetin zati qerarîn we me'în
Erđin refî'in za ne'îm muferreħîn
- 21/7 We me'înin main carin zahîrin
Zuburen ey firqeten firqe kirin
- 21/8 İzahum yecerûne yestexîsûne
Tenkişûne tenfirûne terci'ûne

- 21/9 Samiren fi`l-leyli yete heddeşûn
Tehcurûne bi`l-kizbi teheddeşûn
- 21/10 Xerecen ye`nî xezacen we ucreten
Nakibûne mailûne terîqeten
- 21/11 Huwe yucîru yugîsu yu`menu
La yucarû `eleyhî la yu`menu
- 21/12 Hemezati`ş-şeyaţîn weswasihim
Telfeĥu ey teĥruqu wucûhehum
- 21/13 Hum fiha kaliĥûne ey meşwiyyun
Dev û lêv û guh şevitî meşwiyyun
- 21/14 Qale ehseû uskutû fi zilletin
Tit bibin li vir îro neşteġilin
- 21/15 Feseli`l-`addîne ey ĥafizîne
Ew melekê kiramen katibîn e
- 21/16 `Ebeşen ey le`iben we baţilen
La şewabe la `iqabe `aţilen

22. Sûretê Nûr

- 22/1 Yedreu ey yedfe`u we yemne`u
La ye`teli la yeĥlifû yemne`u
- 22/2 Diynehum el-ĥeqqu ey cezaehum
El wacibe we`l-musteĥeqe lehum
- 22/3 Ulâike ewana muberreûn
Beraaû birîne munezzehûn
- 22/4 Ĥetta teste`nisû iznê bistînin
We`l-yedribne yede`ne bila deynin
- 22/5 Bi xumruhinne himar kitanin
Eyama ewani bê jin û mêr in
- 22/6 Kemiş katin ey kuwwetin fi`l-cidar
Ġeyru nafiz ew defika li diwar d

r. 65.

- 22/7 E‘maluhumke serabin wek leylan
Biqf‘etin li erđ û çol û deştan
- 22/8 Fî behrin luciyyin ey behrin ‘emîq
Ennellahe yuzcî seħaben: yesûq
- 22/9 Rukamen muctemî‘en wedqu meţer
Sena berqih dewil berqi munewwer
- 22/10 Muz‘inîne  ai‘îne dilezin
En yeħife: yezlime  ulm  bikin
- 22/11 Ellez ne ewani yetesellel n
Xufyeten minel mescidi yexruc n
- 22/12 Liwazen ey yeluz ne bi be‘ in
Liwazen yestetir ne bibe‘ in

23. S ret  Furqan

- 23/1 Őub ren ye‘n  weylen we hilaken
Qewmen b ren fasiden we haliken
- 23/2 ‘Etew ‘ut wen  eramen  irmanen
Ey teġew tuġyanen  icren meħc ren
- 23/3 Hicren ye‘n  imne‘  e‘na men‘en
Meħc ren litte‘kid ey memnu‘en
- 23/4 Fec‘elnahu hebaen menŐ ren
Turaben muferreġen uġbaren
- 23/5 Meqilen ey mekanu`l-qeyl leti
Xez len ey xazilen rezaleti
- 23/6 Haze`l-qurane meħc ren metr ken
Lem yeqreu lem ye‘mel  tariken
- 23/7 Retelnahu tertilen qere‘nahu
Ayeten we ayeten enzelnahu
- 23/8 Demmernahum tedm ren ey hilaken

Kulen tebberna teşbîren hilaken

- 23/9 Merece`l-behreyne xelletehuma
Di nav hev de herdu erselehuma
- 23/10 Haza `ezbun furatun şîrîn û xweş
Haza milhûn ucacun şor û nexweş
- 23/11 Berzexen ye`nî mani`en we sitren
Hicren mehcûren hicaben mestûren
- 23/12 Neseben ey mehremen we qerîben
We şehren geyre merhem we gerîben
- 23/13 Xilfeten ey `iweđen li du hev du
Xelîfeten muxalifen diqđê hev du
- 23/14 Wehnen za weqarin we sekinetin
Geramen lazîmen ke gerametîn
- 23/15 Lem yeqturû lem yemne`û huqûqe
Lem yeqturû lem yudeyyiqû er-rizqe
- 23/16 Yelqe eşamen ey cezae`l-ismî
Muhanen ey zelîlen di cehnemî
- 23/17 Ma ye`beu bikum rebbî ye`melu
Ma yeşne`u bikum rebbî yef`elu
r. 66.
- 23/18 Welîden ye`nî weleden şegîren
`Ebbedte iste`bedte we feqîren
- 23/19 La deyre la derere la yuxsirûn
Şirzimetun taifetun qelilûn
- 23/20 We inna lecemî`un hazirûne
Şakûne bi`s-silaħi mumeddûne
- 23/21 Ez ji bona herba daîm hazidîn
Fenfeleqe ey fenşeqqe şeq kirin
- 23/22 Ke`ţ-ţewdî ke`l-xebelî şemme hunak

Şerre zərfun li`l-mekani ey hunak

- 23/23 Uzlifeti`l-cennetu ey quribet
Burrizeti`l-cehîmu ey uzhiret
- 23/24 Fekubkibu ey t̄urih̄u digindirin
Yunkebbu miraren be`de mirarin
- 23/25 Kulli rî`in ey mekanin murtefi`
Ayeten: `elemen bunyanen refi`
- 23/26 Te`buşûne tefxerûne tesxerûn
Meşani`e ey quşûren we huşûn
- 23/27 İz beşeştum beşeştum cebarîne
İzderebtum d̄erebtum gađibîne
- 23/28 We nexlin t̄el`uha ey şemeruha
Heđimun ey leyyinun şemeruha
- 23/29 Tenhişûne: tefqubûne dikolin
Farihîne bihostayî dikolin
- 23/30 Mine`l-qalîne: mine`l-mubğidîne
Ġabirîne: beqa me`e`l-baqîne
- 23/31 We`l-cibilletu eyyuhel eqqul ewwelîn
Fî eşerîn fî kutubîl ewwelîn
- 23/32 Kisefen ey qiţ`eten mine`s-semâ`
El-ğawûne: eđdalûne sufehâ`
- 23/33 Ennehum fî kullî wadin yehîmûn
Ennehum fî kullî fennin yezhebûn

24. Sûretê Neml

- 24/1 Letelleqa ey yenzilu `eleyke
Min ledun hekîmin: `inde rebbike
- 24/2 Bi şihabin: bi şu`letin qiţ`etin
Qebesin ye`nî narin ew şu`letin

- 24/3 Teştelûne: tedfeune xwe germ kin
Yûze'ûne: yuḥbesûne kom dibin
- 24/4 Qale eḥeṭṭu bima lem tuḥiṭ bihi
Ey 'elimtu bima lem te'lem bihi
- 24/5 El-xebu: ma xufiye min kewkebin
We nebatin we meterin we ḥebbin
- 24/6 'Ifritun ey şedîdun zû quwwetin
Mine`l-cinni dahiyetun maridun
- 24/7 Şeddeha: mene'eha şerefaha
Lucceten mæe keşîren mauha
r. 67.
- 24/8 Şereḥun ew qeşrê bilind û xweşik
Mumerredun emlesu rast û xweşik
- 24/9 Min qewarire: min zuccacin şafin
Zate behcetun ey menzerin daqin
- 24/10 İz dareke: isteḥkem 'ilmuhum
Leḥiqe we beleḡe nebiyyuhum

25. Sûretê Qeşeq

- 25/1 Fariḡen: xaliyen mimma siwahu
Quşşihî ey itbe'î eḡerehu
- 25/2 Beşuret 'en cunubin ey 'en bu'din
We keza: derebe bi cum'î yedin
- 25/3 Xaifen yetereqqebu eyentezir
Yestesrixu: yestexisu dikî qîr
- 25/4 Tezûdanî: teḥbisani temne'a
Yuşdıre: yenşerife we yerci'e
- 25/5 Ḥicecin cem'u ḥiccetin: senetin
Cezwetun ey qit'etin we şu'letin
- 25/6 Meqbûḥîne: qubbiḡe wucuhehum

Nawiyen ye'nî muqimen 'indehum

25/7 Weleqed weşşelna ye'nî beyyena
Etbe'na be'dehu be'den enzelna

25/8 Yucba: yuclebu yuħmelu el-şimaru
Ma tukinnu: ma yuxfî we tudmiru

25/9 Sermeden ey daimen mine`t-terdi
Bi ziyadeti`l-mimi li`t-te'kidi

25/10 Wey keennellahe ey keennehu
Li`l-terdî we'ecibi wey zaennehu

26. Sûretê Rûm

26/1 Yublisu`l-mucrimûne ey yeyesûn
Yuhberûne: yefreħûne, yun'emûn

26/2 Yeşşedde'uw ye'nî yeteferreqûn
Mublisûne: anisûne: qaniñûn

27. Sûretê Loqman

27/1 Muxtalîn bi me'na mutekebbirin
Illa kullu xettarin ey geddarin

27/2 Ûlû`l-'ezmî / uswetun ħesenetun ey qudwetun
Sunnetun şaliĥetun ħesenetun

28. Sûretê Eħzab

28/1 Min şeyaşihim ey min ħuşûnihim
Murcifûn: el-kazibûn fî qewlihim

28/2 Murcifûne qulûbe`l-mu'minine
Fî`l-ħerbi bi ennehum meglûbîne
r. 68.

28/3 La ye'zûbû: la yeğîbu minellah
Ewwibî ey recci'î biznillah

28/4 Sabiğatin ey durû'in kebirin
Qeddar fi`s-serdi ey bila mismarin

- 28/5 Fî` s-serdi: fi` n-neshe wetenasubi
 `Eyne` l-qetri ye`nî şifri` l-muzabi
- 28/6 Muḥaribe: mesacid we quşurin
 Temaşîle: heykelin we şuwerin
- 28/7 We cifanin: cefni şifrê xwarinê
 Ke`l-cewabi weke ḥewzî xwarinê
- 28/8 We qudûrin rasiyatin: `ezîmin
 Mînseet ye`nî `eşa we gopalin
- 28/9 Ekelin xemtîn ey şîmarin murrin
 Eşlin ey şecerin bila şîmarîn
- 28/10 Enna lehum ye`nî min eyne lehum
 Ettenaweş eyi` r-rec`etu lehum

29. Sûretê Faṭîr

- 29/1 Yebûru: yuhleku fi` l-axireti
 Mîn qîtmîrin: min qîşrin li` n-nuwati
- 29/2 Cudedun: xettu` t-terîqi li` l-cebel
 Ğerabîbu: şedîd. Sewadu` l-cebel
- 29/3 Neşeb: te` bun `enaun, meşeqqetun
 Luğûbun ey kelelun futûretun
- 29/4 Yeşterîxûne fiha: yesteğîşûne
 La yehîqu: la yecîbu, la yuḥîtûn

30. Sûretê Yâsîn

- 30/1 Muqmeḥûne: rafi` un ruûsuhum
 Lil eglali` l-letî fi e` naqihim
- 30/2 Ke` l-`urcûni` l-qedimî ey kel` ûdi
 El-yabisi mine` l-`ûdil `unqûdi
- 30/3 Wek darikî weşyî xurma hişk bo wî
 Fulki` l-meşḥûn: gemiya tijî bûyî

30/4 Mine`l-eccaşi ye`nî mine`l-qurûr
Merqedina: menamina fi`l-qubûr

30/5 Zacilti zecren: yesûqu`s-sehab
Duħuren: qezfen we remyen bi`ş-şihab

r. 69.

30/6 Efenedrib: netruku we nu`rið
Şefhen ye`nî i`raden we nurið

30/7 Muqrinîne: muţîqîne malikîn
Asefûna: egdebûna gaðibîn

30/8 Ebremû ermen ey ehkemû mekren
Mubrimûne: muħkimûn fihim mekren

31. Sûretê Duxan

31/1 Rehwen ye`nî meftuħen wasi`eten
Mewlen `en mewlen ye`nî qerabeten

31/2 Kel muhli: ke`z-zeyti we`ş-şifri`l-muzab
Fe`tilûhu: xuz bi qehrin li`l-`ezab

31/3 Hûrun: cem`un li`l-ħewra`: şedîdetun
Sewadu`l-`eyn beyadun şedîdetun

31/4 `Inun cem`un li`l-`eyna`: `ezîmetun
`Eynuhunne innahunne zewcatun

32. Sûretê Ehqaf

32/1 Te`fikena ye`nî li teşrifena
`Ariðun ey seħabun muħtiruna

32/2 Tudemmiru: tuhleku we te`ezzeb
Welem ye`ye: lem yu`ciz welem yet`eb

32/3 Ûlû`l-`ezmi: zû`l-yeqîni we`l-cezmi
Ûlû`l-`ezmi zewi`l-ciddi we`l-ħezmi

32/4 Şaħibu`ş-şebri`l-cemîli we`ş-şebat
We`t-teblig û we`l-cihadi we şerî`et

33. Sûretê Qital

- 33/1 Esxentumû: egleztum fi qetlihim
Feşuddu`l-weşaqe ey fe`sirûhum
- 33/2 Muteqelleb: e`malekum fi`d-dunya
We meşwakum: menzilekum fi`l-uxra
- 33/3 Sewwele: zeyyene, sehhele lehum
We emla ye`nî medde emalehum
- 33/4 Len yetire: yenquşe e`malekum
Edğanekum: `edawet we buğdekum
- 33/5 Feyuħfikum: yuchidkum yeđurrukum
In sâelû ekşere emwalekum

r. 70.

- 33/6 Zacireti zecren: yesûqu şehab
Duhûren fezfen: we remyen bi`ş-şihab
- 33/7 Min tiynin lazibin ye`nî laşiqun
Medinûne: mecziyyun muħasebûn
- 33/8 La legwun: ğailetun we đererun
Yunzifûne: yunfidûne yuskirun
- 33/9 Leturdîni: nuhlîkunî bilîxwa`
Le şewben ey le şeraben mînel maa`
- 33/10 Tellehu: eđce`ehu `ele`l-erđi
Li`l-cebin: canibi`l-cebhe li`l-erđi
- 33/11 Mudheđine: meğlûbin bila delîl
Bi`l-`erâi: bi`ş-şehrâi bi saħil

34. Sûretê Şad

- 34/1 Şafinat: hespê rehwal, xeylu`l-`irab
El-ciyad: hespê kiħêl, ye`nî el-cewad
- 34/2 Urkuđ: idrib bi riclike `ele`l-erđ
Điğşen ey qebđeten min nebati`l-erđ

- 34/3 La teħneş ey la te'sem bi`l-yemini
Ĝessaqun: maul qurûhi we`z-zanî

35. Sûretê Zumer

- 35/1 Yehîcu: yeteĝeyyeru we yeybes
Teqşe'irre: idtirabu şe'ri`r-re's
- 35/2 Mesaniye: meşna meşna ayetun
We'dun we'îd, emrun nehyun reħmetun
- 35/3 Şurekâu muteşakis: seyyiun
Seyyiun exlaquhum. Hum musûn
- 35/4 Îşmeezzet: nefferet inqebeđet
Xewwelna : e'teyna. Beddelna e'teyt

36. Sûretê Ğafir

- 36/1 Inni 'uztu e'ûzu mine`l-hilak
Mişle de'bi: 'adetihim fi`l-helak
- 36/2 Yewme`t-tenad: yewme`n-nida we`l-firar
Fî tebabin: fi hilakin we xesar
- 36/3 La cereme: la meħalete lehum
We ħaqe ey nezele eşabehum
r. 71.

37. Sûretê İnna Feteħna

- 37/1 Dairetu`s-sui: 'aqibetu`s-su'
Tu'ezzirû: tenşurûhu 'ela`s-su'
- 37/2 Nekeşe ey neqeđe 'uhûdena
Zerûna nettebi'kum: utrukûna
- 37/3 Me'kufen: meħbusen, memnu'en bi zulum
Me'erretun: đererun bi ĝeyri 'ilm
- 37/4 Tezeyyelû: temeyyezû 'en be'din
Ĥemiyyeten: tekebburen 'en buĝđin
r. 72.
- 37/5 Şeťenu: firaxehu, furû'ehu

Azerehu: qewwahu, e‘anehu

38. Sûretê Hucurat

- 38/1 Tefîû: terci‘e li emrillahi
Fein faet: rece‘et ilellahi
- 38/2 La tu‘ibû exakum: la telmizû
Bi`l-elqabi`s-sui: la tenabezû
- 38/3 La yelitkum: la yenquş sewabekum
Elete ye’litu ey yenquşukum

39. Sûretê Qāf

- 39/1 Merîcin: ixtilafîn we ðelalin
Min furûcin: ‘uyûbin we xelelin
- 39/2 Behîcin: hesenin zate behcetin
Hebbe`l-hesîd: mehsudin ke hinçetin
- 39/3 Têl’in neçid: semerin muctemi‘in
Fe‘eyina: e‘ecizna ‘en cem‘in
- 39/4 Reqîbun: men yerqubu we hafîzun
‘Efidun: muheyye‘un we haðirun

40. Sûretê Zariyat

- 40/1 Zariyati zerwen: yefruqu`s-sehab
Wiqren ey şeqilen bi`l-mai sehab
- 40/2 Cariyat ye‘nî fulkin sefînetin
Zati`l-hubuk ey husnin çerîçetin
- 40/3 Yu’feku ey yusrefu ‘eni`l-îman
Fi geyretin gefletin mine`l-îman
- 40/4 Qutille`l-xerrasune ey kazibûne
Ma yehce‘une ey qelilen yenamûne
- 40/5 Fî şerretin ey şeyhetin we selehet
Feşekket wecheha ey federebet

41. Sûretê Tur

- 41/1 Fî reqqin menşûrin ey şehîfetin
Temûru ey tedûru fî dewretin
- 41/2 ‘Ezabe`s-semûmi: kerrihi`l-hari
Reybe`l-menûn ey hewadise`d-dehri
r. 73.
- 41/3 Teqewwele ey qale min ‘indihi
Ixteleqe: kezzebe ‘ellassi
- 41/4 Museytîrûn: galibûne fî`l-umur
Yesteğnûne minellahi fî`l-umur
- 41/5 Min meğremin: min ğurmin ğerametin
Merkumin: muctemi‘in we qiţ`etin

42. Sûretê Necm

- 42/1 İza hewa: iza ğerebe we ğabe
Wema ğewa: welem yuxti’ fî`s-sewab
- 42/2 Zumirretin: zû quwwetin şedidin
Zû menzerin hesenin we heyetin
- 42/3 Fetedella ey fezade fî`l-qurbi
Qabe qewseyn: qede qewsi`l-‘erebi
- 42/4 Ey miqdare mesafete qewseyni
We qile mesafete zira‘eynî
- 42/5 Nezleten uxra: merreten saniyeh
Qismetun điza teqsîmun zalimeh
- 42/6 Ellemem ye‘nî zunûbun seğîrun
Ecinnetun: cem‘un cenin: seğîrun
- 42/7 We ekda ey qeţe’e infaqehu
We eqna ey efqere ‘ibadehu
- 42/8 Mu’tefikeh: qeryatun munxesifat
Ehwa: hewet minessema saqîtat
- 42/9 Tetemarra: tucahidu tekzibûn

43. Sûretê Qemer

- 43/1 Ma fiha muzdecerûn: nehyun zecrun
We maun munhemizun ey kesîrun
- 43/2 Zatu`l-elwah xeşebu`s-sefîneti
We dusurin: mismaru`s-sefîneti
- 43/3 Şerşeren: rihen bariđen şedîden
Munqe'ir: min eslihi munqeți'en
- 43/4 Yewmi nehsin yewmi şu'min erbi'a'
We su'urin: we cunûnin we 'ena'
- 43/5 Keheşîmi`l-muhtezir: ke`l-yabisi
Mine`ş-şewki we şeceri`l yabisi
r. 74.
- 43/6 Edha: e'zem helaken dahiyeten
We emerru eşeddu merareten
- 43/7 Rawedûhû: eradû we qeşedû
Eşya'ekum: emsalekum fesedû

44. Sûretê Er-Rehman

- 44/1 Şeşşalin; tînin yabîsin, herya hişk
Kelfexxari: kelxezefi wek qafik
- 44/2 Min maricin: min narin bila duxan
Min lehebi`n-nari`s-safi xelqu`l-can
- 44/3 Şuwazun ey xalişu lehebi`n-nar
We nuhasun ey şifrun muzabun har
- 44/4 Wirdeten: zehreten mulewweneten
Keddihani: lewni`d-duhni humreten
- 44/5 Lem yetmis hunne ey lem yucami'hunn
Ebkarun lem yezel bukuretuhunn
- 44/6 Mudhammetun: xuđretun şedidetun
Neđaxetun: bi`l-mâi fewwaretun

44/7 Refrefin: bisâţetin reqîfetin
‘Ebqerî: bisâţetin ğelîzetin

45. Sûretê Waqî‘e

- 45/1 Busseti`l-cibalu beşsen: qulli‘et
Munbessen ey ğubaren teferreţet
- 45/2 Sulletun ey ummetun cema‘etun
Mewđunetun ye‘nî muzeyyenetun
- 45/3 Min me‘înin: min ‘eynin cariyetin
Wela te’sîmin ey şetmin ğîbetin
- 45/4 Fî sidrin mexđudin: şewkuhi quţi‘
We ţelĥin menđudin: muzin muctemi‘
- 45/5 ‘Urban: ‘eruben muteĥebbibat
Etraben ey fi`l-xelqi mustewiyat
- 45/6 We mâin meskubin: yecri ebeda
Min yehmumin: min duxanin eswede
- 45/7 Mutrefîne: mun‘emîne musrifîn
Qeble zalik: fi`d-dunya me‘e`d-dālîn
- 45/8 ‘Ele`l-hinsil ‘ezîmi: zenbil ‘ezîm
Inkaru`l-be’si we`l- ĥeşri we`l-cehîm
r. 75.
- 45/9 Şurebe`l-himi: eyke şurbi`l-ibili
Ma tumnûne: min meniyyin li`n-nesli
- 45/10 Tefekkehûn: fesirtum te‘e`c-cebûn
Mine`l-muzni: min sehabin munzilûn
- 45/11 Nare`l-leti: tûrûne: tûqidûne
Li`l-muqwîne: musafir muĥtacûne
- 45/12 Fî kitabın meknûnin ey mesûnin
Meknûnin ye‘nî fi lewhin mehfûzin
- 45/13 Mudhinûne: tehawunen mukzibûn
Medinûne: mucazûn muhasebûn

46. Sûretê Ĥedîd

- 46/1 Neqtebis min nûrikum: nesteḍiyu
Elem ye'nî: elem ye'tî yeciu
- 46/2 Hûṭamen: şare yabisen zer'uha
Min qebli en nebre'e: nexluqeha
- 46/3 Effeyna ey erselna we etbe'na
Kifleyni: ḍi'feyni min reḥmetina

47. Sûretê Mucadele

- 47/1 Teḥawur: mukalemeḥ muxawereḥ
Wezûren ey kezîben we munkeren
- 47/2 Yuḥaddûnellâhe ey yuḥadidûne
Yuxalifûnellâhe we yu'addûne
- 47/3 Kubitû: 'uzzibû mutezellin
Fenşuzû: qûmû wenheḍû musri'in
- 47/4 Cunneten ey sutreten wiqayeten
Ezellin: cem'u zelil ey zilleten

Sûretê Heşr

- 48/1 Ewwelu`l-ḥeşri ey ixracu`l-ewwel
Li`l-yehûdi haza iclâu`l-ewwel
- 48/2 Ma efaellahu ey ce'elehu
Feyen lehu xaşşeten ey e'tahu
- 48/3 Min linetin: nexletin kerîmetin
Duleten ey qîsmeten ke dewletin
- 48/4 Tebewwe'u: temekkenû wettenû
Dare`l-hicre li`l-lezîne amenû
- 48/5 We men yûqe: hema be'ude bu'den
Ġillen ey buġden ḥeseden we hiqden
r. 76.
- 48/6 We bale emrihim: sûe emrihim
Sûe zenbe 'aqîbete emrihim
- 48/7 Muteseddi'en: inşeqqe wenkeser

Quddûsun: munezzehun mutetehher

48/8 Muheyminun: şehîdun ‘ele`l-‘ibad
Reqibun we hafizun ‘ele`l-‘ibad

48/9 Bi ‘isemi: bi ‘eqdi`l-kewafiri
Bi ‘isemi: bi nikahi`l-kafiri

49. Sûretê Cumu‘e

49/1 Ze‘eme ey zenne zenna kaziben
In ze‘emtum: in zenentum kaziben

49/2 Fes‘ew: femşû bi ‘ezmin we cehdikum
Wezerû ey wetrukû buyû‘ekum

49/3 La tulhikum: la tuşgil emwalekum
La yekun sebeben li gefletikum

49/4 Se‘et: za‘et we malet ‘eni`l-ħeqqi
Nesuhen ey xalisen me‘e`ş-şidqi

50. Sûretê Mulk

50/1 Min tefawutin ey min ixtilafin
Min futûrin: min ‘uyubin şuqûqin

50/2 Xasien ey seğaren we zezîlen
Ĥesîren ey mut’îben we zelîlen

50/3 Şehîqen: şewţen ke şewti`l-himari
Hiye tefûru ey te`lî fi`n-nari

50/4 Fe suhqen ey fe bu‘den we helaken
Haşiyen ey hesbaae hicareten

50/5 Seffatin: basîţati`l-ecniheti
Yeqbidne: qabidati`l-ecniheti

50/6 Zulfeten: lemmare āhu qerîben
Ĝewren: ĝairen fi`l-erđi zahiben

51. Sûretê Nûn

51/1 Lew tudhinu: ey telinu ileyhim

Tesennu‘en fi`l-kelami me‘ehum

- 51/2 Yudhinûne: yelinûne ileyke
Yuṭabiqûneke yuṭî‘ûneke
r. 77.
- 51/3 Hemmazin ey te‘‘anin we le‘‘anin
Mu‘tedin ey zelûmin fi ‘udwanin
- 51/4 ‘Utulîn: şedîdî`l-xeşmi we`l-kezib
Zenîmin: mine`z-zina la yentesib
- 51/5 Senesimu ey nekwi we neḍribu
‘Ele`l-xurṭûm: ‘ele`l-enfi neḍribu
- 51/6 Yeşrimunne: yeṣte‘û semereha
Ṭafe ṭaifun: cāe ‘ezabûha
- 51/7 Kesserîmî ey kel-leylîl eswadi
Ke`s-serîmi: ke`r-remadi`l-eswedi
- 51/8 Sarimîne: qatî‘îne qaşidîn
‘Ela ḥerdîn: ‘ela men‘i`l-mesakîn
- 51/9 Terhequhum zilletun ey teğşahum
Mekzûmun ey memlûun ğeyzen minhum
- 51/10 Yuzliqûnek ey le yusri ‘ûneke
Yusîbûneke bi`l-‘eyni qetelûke

52. Sûretê el-Ḥaqqeh

- 52/1 El-ḥaqqetu: el-weq‘etul wacibu
Min ḥeqqe yehiqqu ye‘nî yecibu
- 52/2 ‘Atiyetin: şedîdetin ‘eleyhim
Ḥusumen: la yenqeti‘u ‘eleyhim
- 52/3 Ser‘a cem‘u serîhin: mesrû‘îne
Ser‘a ey halikîne metrûhîne
- 52/4 Exzeten rabiyeten ey şedîdeh
Wahiyeten: saqîţeten de‘îfeh
- 52/5 ‘Ela ercaiha: cewani biha
Qutûfuha ey qet‘u simariha

- 52/6 Feğulûhu: qeyyidû bi`l-eglali
Sellûhu ey udxulûhu fi`n-nari
- 52/7 Min gislînin: min xesli ehli`n-nar
Zâdetu`n-nuni qeyhu ehli`n-nar
- 52/8 Minhu`l-wetîn ey `irqu qelbi`l-insan
Hacizîne: mani`în mine`l-insan

53. Sûretê Me`aric

- 53/1 Leza: narun zatu leheb tehrûqu
Nezza`eten: teqte`u we tehrûqu
- 53/2 Nezza`eten li`ş-şewa: cildi`l-wechi
Fe ew`a: ce`ele fi wi`aihi
r. 78.
- 53/3 Helû`en: `ele`ş-şerri la yesbiru
Helû`en: `ele`l-xeyri la yeşkuru
- 53/4 `Izzine: ey fireqen cema`eten
Nesuben ey `elemen we rayeten
- 53/5 Yûfidûne: yemşûne yenteliqûn
Yûfidûne: yusri`un yestebiqûn
- 53/6 Westegşew ey tegette`w wucûhehum
Ğette`w ruûsehum bi siyabihim
- 53/7 Etwaren: tewren hâlen be`de hâlin
Etwaren: hey`eten fi teşekkulin
- 53/8 Deyyaren ey waħiden we eħeden
Tebaren ey xesaren we helaken

54. Sûretê Cin

- 54/1 Cedde: mulku `ezemtu rebbina
Şeţeten: keziben `ela rebbina
- 54/2 Ye`ûzûne: e`ûzu isti`azen
Reheqen ey ğeyyen, şerren, fesaden
- 54/3 Şihaben reseĊen ey munteziren

Ṭeraiqe qideden: muxtelifen

54/4 La yexafu beksen: fi`l-ecri neqsen
Xedeqen: kesîren rizqen wasi`en

54/5 Libeden: yectemi`ûne `eleyhi
Bi izdihamin li hirsihim `eyehi

54/6 Se`eden ey şaqen we meşeqqeten
Reşeden ey harişen hefezetan

Sûretê Muzemmil

55/1 Muzemmil: mutezemmilun bi`l-libas
Ewê ku li xwe wergirtiye wî libas

55/2 Rettîlî`l-Qurane: beyyin we fessil
Ḥurûfehû bi`t-tecwidi we`t-tertil

55/3 Naşiete`l-leyli: qiyame`l-leyli
Sebhen: ey iştigalen fi`n-nehari

55/4 Weţ en ey neşaten `ele`r-reculi
Weţ en: şāqqen siqlen `ele`r-reculi

55/5 We tebettel ey teferreğ wenqeti`
Ileyhi bi ixlaşin la yefqeti`

55/6 Enkalen ey quyûden we eglalen
Kesîben: turaben mehîlen: remlen
r. 79.

55/7 Zağusetin: yumsiku fi helqihim
Exzen webîlen: şedîden `eleyhim

56. Sûretê Mudessir

56/1 Mudessir: mutedessirun bi`l-liḥaf
Ewî ku li xwe wergerandî wî liḥaf

56/2 Nuqire fi`n-naqûri ey nefexe
Israfilu fi`ş-şûri we nefexe

56/3 Seurhiqu: ukellifu `eleyhi
Şe`ûden: `ezaben şaqen `eleyhi

- 56/4 Lewwaḥetun li`l-beşeri: musweddun
Muhriqun li cildi`n-nasi musweddun
- 56/5 Mustenfirun ey nafirun şaridun
Qesweretun ey qahirun esedun

57. Sûretê Qiyamet

- 57/1 La wezere: la melcee mine`l-be`s
Basiretun: teğeyyeret mine`l-ye`s
- 57/2 Faqiretun: emrun şedidun `ezîm
Yuksiru feqarez-zehri min esîm
- 57/3 Teraqî ey e`la `ezmu şedrihi
Men raqîn. Hel min teḃîbin yerqihi
- 57/4 Yetemetta ey tekebbere kîbren
Tebextere fil meşyî tekebburen

58. Sûretê İnsan

- 58/1 Min nuḫfetin emşacin: muxteliṭin
Min meniyyin ez-zewceyni muxteliṭin
- 58/2 Mizacuha: exṭeletu kafûren
Musteṭîren: ṭewîlen munteşiren
- 58/3 `Ebûsen ey qabiḏen li`l-cebheti
Qemṭerîren: şedîde`l-`ebûseti
- 58/4 Zencebîlen ey kerîhi`z-zencebîl
Selsebîlen: mâu `eyni selsebîl
- 58/5 We şededna esrehum ey xelqehum
Şededne`l-e`ḏâe bi e`şabihim
r. 80.

59. Sûretê Murselat

- 59/1 Murselati: ellezîne ursilû
`Urfen: bi emri`l-me`rûfi ursilû
- 59/2 `Aşifati `eşfen ey riḫun şedîd
Yecrî `ezaben `ela qewmin `enîd

- 59/3 Naşirati neşren ey leyyinetun
Yunzilu`l-metere huwe rehmetun
- 59/4 `Uzren: key la yebqa li`l-xelqi `uzren
Nezren: munziren li`n-nasi neziren
- 59/5 Tumiset: dewu`n-nucumi zehebet
Furicet ey inşeqqet we futiḥet
- 59/6 Nusifet: min mekaniha quli`et
Uqqitet: ize`r-rusulu cumi`et
- 59/7 Kifaten: erden kafiye cami`en
Li ehyakum we mewtakum cemi`en
- 59/8 Rewasiye şamixatin: cibalin
Kebîrin murtefi`in we teşwîlin

60. Sûretê Nebe'

- 60/1 `Emme: `en ma: eyye şeyin yes elu
`En nebein `en xeberin yes elu
- 60/2 Mihaden: ke`l-firaşi`l-mumehhedî
Ewtaden ey kel `ûdî we`l-`emûdî
- 60/3 Subaten: raḥeten li ebda nikum
Me`aşen: me`işeten rizqen lekum
- 60/4 Mu`şirat ey seḥabun li`l-metêri
Māen seccacen ey keşîren yecrî
- 60/5 Elfafen: multeffeten bi`ş-şeceri
Mîqaten: weqten we`den li`l-beşeri
- 60/6 Mirşaden: mekanu`l-lezi yerşudu
Yenteziru `eduwwehu`r-raşidu
- 60/7 Eḥqaben cem`u ḥuqbin ey duhûren
Duhûren be`de duhûrin `usûren
- 60/8 Kewa`ibe cem`u ka`ib: murtefi`
Xerece sedyehûnne ey murtefi`
r. 81.

61. Sûretê Nazi`at

- 61/1 Nazi‘at ey ŷenzi‘u erwaḥehum
Ġerqen ey nez‘en ŷedīden ‘eleyhim
- 61/2 Naŷītat ey tuxricu erwaḥehum
Neŷten ey sehlen we rifqen ‘eleyhim
- 61/3 Sabīḥat ey yenzilu bi emrillah
Subḥen ey musri‘īne li emrillah
- 61/4 Tercufu`r-racifetu: nefxu`l-ūla
Tetbe`u`r-radifetu: nefxu`l-uxra
- 61/5 Fī`l-ḥafīreh ey kelḥaleti`l-ūla
Enureddu be`de`l-mewti fī`l-uxra
- 61/6 Wacifeten: zailen xaifeten
‘Izamen nexireten: baliyeten
- 61/7 Izahum bi`s-sahireh ey ‘ele`l-erḍ
‘Ela erḍin mustewin li yewmi`l-‘erḍ
- 61/8 Ṭuyen: ismun li`l-wadi li xeyriha
Semkeha: semke`s-semāi: seqfeha
- 61/9 Eḡṭeŷe ye`nī ezleme leyleha
Deḥaha: liyeskunū beseṭeḥa
- 61/10 Deḥaha ey ce‘eleha deḥiyyeh
Tusemma beyḍu`n-ne‘ami udḥiyyeh
- 61/12 Ṭammetu`l-kubra: el-emru`l-ekberu
E‘zemu we eŷeddu we exṭeru
- 61/13 ‘Eŷiyyeten: axire`l-yewmi ‘eŷren
Ew ḍuḥaha: ewwelu`l-yewmi zuhren

62. Sūretê ‘Ebese

- 62/1 ‘Ebese: inqebeḍe bi wechihi
Telehha: teŷteḡilu bi ġeyrihi
- 62/2 ŷebebna ŷebben: enzelna inzalen
Qeḍben: ma yu`kelu retben buqūlen

- 62/3 Ğulben: ‘ezîmen şecerem tıyilen
We ebben ey li`d-dewabi keleen
- 62/4 Wucûhun musfîretun: muđfîetun
‘Eleyha ğubarun ey ğeberetun
r. 82.
- 62/5 Terhequha: te‘lûha we teĝşaha
Qeteretun: sewadun li wechiha

63. Sûretê Tekwîr

- 63/1 Kuwwîret: luffeti`ş-şemsu uzîmet
İnkederet nucûmun tesaqetet
- 63/2 El-‘işaru: cem‘u ‘eşre’ naqetun
Ĥamîletun eşhuruha ‘eşretun
- 63/3 Zuwwîcet ey qurînet bi misliha
Facîret bi`l-facîr salîh bi misliha
- 63/4 El-mewûdeh: bîntu`l-leti dufînet
Kuşîtet ey uzîlet we nuzî‘et
- 63/5 Bi`l-xunnesî: bi`n-nucûmî yexnisu
Ey yextefî bi`n-nehari: yexnisu
- 63/6 El-cewari`l-kunnesî ey yecrine
Fî felekin yesbehune yuxfine
- 63/7 ‘Es‘ese: eqbele bizelamihi
Denînin: bexîlin fî teblîĝihi

64. Sûretê İnfiţar

- 64/1 İnfeţeret: ize`s-sema in-şeqqet
İnteseret: seqetet teferreţet
- 64/2 El-bîharu fuccîret: uxţulîtet
Bu`sîret ey buĥîset we bu`îset

65. Sûretê Muţeffîfîn

- 65/1 Muţeffîf: men yusîu fî keylihi
Yuxsîru we yunqîşu fî weznîhi

- 65/2 Lefi siccin: fî kitabın kebîrin
Cami'in li zenbi kuli facirin
- 65/3 Merqumun: mextumun reqîmun mektûb
Erranu: sewadu qelbin min zunûb

66. Sûretê İnşîqaq

- 66/1 We huqqet ey heqqun lehu ta'etun
We texellet: feşare xaliyeten
r. 83.
- 66/2 Kadihun ey 'amilun we cahidun
Cehden we se'yen kebîren cahidun
- 66/3 Len yeħure: len yub'ese yerci'e
Ma weseqe: ma demme we ceme'e
- 66/4 Itteseqe: icteme'e nûruhu
Sare bedren tekamele dew`ûhu
- 66/5 Bimayû'ûne: bima yecme'ûne
Bima fî şudûrihim yuđmirûne

67. Sûretê Burûc

- 67/1 We şahidin: el-cumû'e Muħemmed
We kullu men kane bi'l-ħeqqî yeşhed
- 67/2 We şahidin: hum cim'ul enbiya'
We meşhûdin: hum umemu`l enbiya'
- 67/3 Neqemu: inteqemu we te'enû
We 'ezzebû. Li ennehum amenû
- 67/4 Inne beşse: intiqame rebbike
Inne exze we 'ezabe rebbike
- 67/5 El-wedûdu: muħibbun li`l-mu'minîn
El-wedûdu: meħbûbun li`l-mu'minîn

68. Sûretê Tariq

- 68/1 Eţ-tariq: necmun saqibun bi`l-leyli
Ey muđiun we munîrun bi`l-leyli

- 68/2 Min māin dafiqin: mutedeffiqin
Min meniyyin munşebin we medfuqin
- 68/3 Et-terāib: ‘ezmu şedri`l-mer eti
Etterāib qîle ‘ezmu`l-‘aneti
- 68/4 Zati`r-rec‘i ye‘nî zati`l-meteri
Zati`s-sed‘i: tenşeqqu bi`ş-şeceri
- 68/5 Ruweyde ey yesîren we qelîlen
Ismu fi‘lin ey emhilhum qelîlen

69. Sûretê E‘la

- 69/1 Ğusaen ey yabîsen we baliyen
Eḥwa: şeyyere eswede baliyen
r. 84.

70. Sûretê Ğaşiye

- 70/1 El-ğaşiyeḥ ey teğşa we te‘ummu
Cemi‘el xelqi xewfuhu e‘zemu
- 70/2 ‘Amiletun: ye‘melûne bi cehdin
Nasibetun: bi te‘bin meşeqqetin
- 70/3 Min ‘eynin aniyetin ey ḥarretin
Lağiyeten min leğwin we gîbetin
- 70/4 Min derf‘in: min nebatin za şewkin
We yabisin la ye’kulu min şewkin
- 70/5 We ekwabun ey eqdahun kebîrun
Cem‘u kûbin ey qedeḥun kebîrun
- 70/6 Nemariqu: we saidu mutteke’
Zerabiyy: bisaṭun faxir muḥeyye’
- 70/7 Museyṭirin: qahirin tucbiruhum
Ileyna iyabehum: rucû‘uhum

71. Sûretê We`l-fecr

- 71/1 Iza yesri: yecri we yemdi`l-leylu
Lizî ḥicrin: lizî ‘eqlin ye‘qilu

- 71/2 Ireme: ehli irem zati`l-`imad
Zate bunyanin reff`in bi`l-`imad
- 71/3 Cabû`ş-şexre ey neqqebû`l-cebele
Qette`û we tenhitûne`l-cibale
- 71/4 Zi`l-ewtadi ey şahibi`l-ewtadi
Litte`zîbi we xiyami`l-cunûdi
- 71/5 Sebbe: enzele serî`en `eleyhim
Sewte ey new`en şedîden `eleyhim
- 71/6 Et-turasu eyi`l-mîrasu we`l-mal
Lemmen: za lemmin we cem`in la yubal
- 71/7 Hıbben cemmen ey herişen kesîren
Dekken dekken ey zilzalen kebîren

72. Sûretê Beled

- 72/1 Ente hillun ey nazilun fi`l-beled
Hillun leke ma turîdu fi`l-beled
r. 85.
- 72/2 Qîle hum yuherrimû qetle`ş-şeydi
Yestehillû qetleke fi`l-beledi
- 72/3 Fî kebedin: fi te`bin meşeqqetin
Xelquhu heyatuhu fi şiddetin
- 72/4 Lubeden: malen `ezîmen kesîren
Necdeyni: sebîleyni xeyren şerren
- 72/5 Iqteheme: teşe``ede wertefe`
`Eqebah: teriqu`l-cebel murtefe`
- 72/6 Fekku: `itqu reqebetin: li `ebdin
Mesgebetin: yawmi cu`in we feqdin
- 72/7 Meqrebetin: qerîb za qerabetin
Metrebetin: laşîqun bi turbetin

73. Sûretê We`ş-şems

- 73/1 Telaha: tebi`eha etbe`eha
Ma benaha: men bena xeleqeha

- 73/2 Ma teḥaha ey we men beseteḥa
Xabe: xesire dessaha: eḡwaha
- 73/3 Bi teḡwaha: li ecli tuḡyaniha
Fedemdeme: zelzele, ehlekeha
- 73/4 La yexafu ‘uqbaha ey se’reha
‘Uqbaha: ‘aqibete ihlakiha

74. Sûretê We`l-leyl

- 74/1 Leşetta: muxtelifun e‘malukum
Telezza: tetelehhebu ‘eleykum
- 74/2 Lil yusra ey li ṭeriqi`l-cenneti
Li`l-‘usra: li`n-nari we`l-meşeqeti
- 74/3 Ibtigāe: ṭelebe wechillahi
Li ecli`r-riḡwani merḡatillahi

75. Sûretê We`d-ḡuḡa

- 75/1 Iza seca: sekene eşwatu`n-nas
Seca: iswedde, uzlime ‘ele`n-nas
- 75/2 Ma wedde‘e: ma tereke rebbuke
Ma qela: ma ebḡeḡeke rebbuke
r. 86.

76. Sûretê We`t-tîn

- 76/1 Ṭûri seynāe we ṭûrî sînîne
Ṭûr: cebelun. Me‘e`ş-şecer: sînîne
- 76/2 Fî eḡseni teqwîmin ey şuretin
We ‘eqlin we lisanin we hey etin
- 76/3 Esfele safilîn: mine`n-nari
Ila esfe`l-derekatin fi`n-nari
- 76/4 Ğeyre memnun: Ğeyru meḡtu‘ daimen
Bi`d-dîni: bi`l-hisab bi`l-ceza yewmen

77. Sûretê Iqra’

- 77/1 Er-ruc'a: er-rucû'u we'l-merci'u
Lenesfe'en: lene'xuzen nesfe'u
- 77/2 We ne'xuzu bi'unfin we şiddetin
Meqdeme şe'ri'r-re'si: naşiyetin
- 77/3 Felyed'u nadiyahu ey qewmehu
Meclisehu we ehle nadiyahu

78. Sûretê Beyyine

- 78/1 Kutubun: mektubun fiha eħkamun
Qeyyimetun ey'edlun musteqîmun
- 78/2 Hünefâe: cem'u henîf: mailin
Ile'l-ħeqqi'en edyanin bařilin
- 78/3 Dine'l-qeyyimetri: dinu'l-qeyyimi
Dinu'l-ħeqqi we'l-'edli'l-musteqimi
- 78/4 Şerru'l-beriyeti: hum şerru'l-xelqi
Xeyru'l-beriyeti hum xeyru'l-xelqi

79. Sûretê Zilzal

- 79/1 Eşqaleha: ma fiha mine'l-emwat
Yeşduru'n-nasu: yerci'u be'de'l-mewt
- 79/2 Eştaten: muxtelifen e'maluhum
Fî'n-nari we fî'l-cenneti be'đuhum

80. Sûretê 'Adiyat

- r. 87.
- 80/1 'Adiyat: xeyru'l-ğuzati tusri'u
Đebħen: şewtu enfasiha yusme'u
- 80/2 Mûriyat: fa'ilun min era yuri
Qedħen: şereren mine'l-ħewafiri
- 80/3 Muğirat: xeylu'l-hucûmi musri'en
Şubħen fî weqti's-sebaħi cumû'en
- 80/4 Fe eşerne eşeren min be'di hinn
Neq'en: turaben ğubaren be'dehunn

80/5 Lekenûdun: lekefûrun lecehûd
Qelilu`l-xeyrî mine`l-erđi`l-kenûd

81. Sûretê Qari'e

81/1 El-qari'eh: eş-şewtu bi şiddetin
Teđribu`l-qelbe bi xewfin şiddetin

81/2 Ke`l-feraşi ile`n-nari yeŧıru
El-mebşûşi: yeŧıribu yenteşiru

81/3 Kel`ihni`l-menfûşi ye'nî ke`ş-şûfi
Muteferriqi`l-eczâi`l-mendufi

81/4 Fe ummuhu: me'wau meskenuhu
Hawiyetun: şedîdetun ħerruhu

82. Sûretê Humeze

82/1 Humezetin: hemmazin ey yeġtabu
Bi`l-lisani ye'ıbu we yeġtabu

82/2 Lumezetin: lemmazin yelmizuhum
Bi`l-'eyni we`l-ħacibi yusxiruhum

82/3 Fu'eletun weznuhu li'tiyadin
Kane lehum haza min teġbî'etin

82/4 Fî`l-ħuŧemeh: fî narin teġŧimuhum
Te'kulu lehmehum we 'izamehum

82/5 Mûqûdetu: ûqide bi emrillah
Mu'şedetun: muġliqun bi emrillah

83. Sûretê Fîl

83/1 Keydehum ey mekrehum we se'yehum
Fî teđlîlin ey fî xusranın lehum
r. 88.

83/2 Ebabile: cema'atin cema'at
ŧeyren te'tî feriqen mutetabi'at

- 83/3 Min siccîlin: ðîynin muteheccecin
Min wehlin meþbuxin misle acurin
- 83/4 Ke ‘eşfn ey kewereqi`l-ħinteti
Me’kulin: ukilet mine`n-nebati
- 83/5 Li ilafi ey li ecli`l-ulfeti
We teshilillahi mine`r-riħleti

84. Sûretê Ma’ûn

- 84/1 Yedu`u`l-yetîme ey yemne`uhu
Min malihi. La yu`ðîhi heqqehu
- 84/2 La yeħudðu: la yeħuşşu teħrîden
‘Ela ið`ami`l-miskîn welew qewlen
- 84/3 Yemne`ûne`l-ma`ûne: elme`rûfe
Yemne`ûne menafi`el xeffe
- 84/4 Ma yeħtacu`l-cîranu min ibretin
We fe`sin we milhin we `ariyetin

85. Sûretê Kewser

- 85/1 Înne şānieke ey mubgîðeke
Ebter: mehrûmun min xeyri rebbike

86. Sûretê Tebbet

- 86/1 Tebbet yeda: heleket we xesiret
Efwacen ey cema`atin cema`at
- 86/2 We tebbe ey heleke we xesire
Seyeşla naren: seyedxulu`n-nare
- 86/3 Fîcîdiha ħeblun fî `unuqiha
Min mesedin: min lîfin leffe fetha

87. Sûretê Ixlaş

- 87/1 Eş-şemed: el-ğeniyyu, la yeħtacu
We kullu`l-xelqi ileyhi yeħtacu

- 87/2 Eş-şemed: el-meṭlûbu we`l-meqsûdu
Min şemede ileyhi ey yeqşidu
r. 89.
- 87/3 Kufuwen ey yumaşilu fi`z-zati
Kufuwen: yumaşilu fi`ş-şifati

88. Sûretê Feleq

- 88/1 Birebbi`l-feleq: birebbi`ş-şubḥi
Billezî inşeqeq dewe subḥi
- 88/2 Min şerri ğasiqin: zulmeti`l-leyli
Weqebe: dexelex zulmete`l-leyli
- 88/3 Min şerri`n-nefeşati ey nafxat
Fi`l-`uqedi: me`e`r-riqi saḥirat

89. Sûretê Nas

- 89/1 Maliki`n-nas: malikun ḥakimuhum
Ilahi`n-nas: me`bûdun xaliquhum
- 89/2 El-xennas: men yextefî we yezḥebu
`Inde zikrillahi yezkuru`l-qelbu
- 89/3 Yerci`u `inde`l-ġefleti li`l-qelbi
Yuweswisu fi`ş-şedri we fi`l-qelbi
- 89/4 Min şeytani`l-cinneti: mine`l-cinni
Rebbena wehfezna mine`ş-şeytani

§§§ §§§

- 90/1 Hemden lillahi `ela in`amihi
We şelatullahi me` selamihi
- 90/2 Li ḥebibillahi xeyril xelqihi
Muḥemmedin alihi we şehbihi
r. 90.
- 90/3 Mecmu`etu`l-tefasîr ji tefsîrê
Eşle`j bona nûbehar û tefsîrê

90/4 Hetta ti xilas nekî kitêbekî
Ti nikarî bikî i‘tirazekî

90/5 Çarşed û bîst û sê piştî hezar
Ji hicretê bû tarîxa nûbihar

***

ÇAVKANÎ

Adak, Abdurrahman: *Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasîk*, weş. Nûbihar, ç. 1., Stenbol, 2013.

Akın, Salih., “*Kürtçe Sözlük Yazarlığı*”, edt. Vecdî Erbay, *Înatçı Bir Bahar* (Kürtçe ve Kürtçe Edebiyat), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.

Aksan, Doğan., *Her Yönüyle Dil*, Türk Dil Kurumları Yayınları, Ankara, 1990.

Aykaç, Seyfettin., “Hevpeyvîna bi Mela Mehmûd re”, 20.05.2015, Gundê Kanîspî-Qoser.

Bingöl, Zekerîya., *Sözlük ve Sözlük Üzerine Bir Araştırma*, turkoloji. cu. edu. tr/ DILBILIM/
zekerîya_bingol_sozlukculuk_uzerine. Pdf. 15.07.2015

- Ceviz, Nurettin & Gündüzöz, Soner., “Osmanlı Medrese Kültüründe Manzum İlmi Eser Geleneğinin Güzel Bir Örneği: Lügat-i Yûsuf”, Ekev Akademi Dergisi, Yıl: 10, Sayı 29 (Güz 2006)-211
- Cizîrî, Dilbikulê., *Nûbehara Mezinan*, weşanên Nûbihar, Setenbol, 2015.
- Devellioğlu, Ferit: *Osmanlıca–Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, weş. Aydın Kitapevi, Ankara 1997.
- Dilçin, Cem., *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, weş. TDK, İstanbul, 2013.
- Êsî, M. Huseyn & Girdarî, M. Se‘îd & Bêrkevanî, M. Muhemmed: *Wergera Qurana Pîroz Bi Zimanê Kurdî*, weş. Nûbihar, Stenbol 2008.
- Farqînî, Zana: *Ferhenga Kurdî – Tirkî*, weş. Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Stenbol 2005.
- _____ : *Türkçe – Kürtçe Sözlük*, weş. Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, İstanbul 2000.
- Gündüz, Şinasi: *Din ve İnanç Sözlüğü*, weş. Vadi, Ankara, 1998.
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6zl%C3%BCkbilim>
- Îzolî, D.: *Ferheng Kurdî – Tirkî, Tirkî – Kurdî*, weş. Deng, Stenbol, 2013.
- Kanar, Mehmet: *Farsça Türkçe Büyük Sözlük*, weş. Birim, İstanbul, 1998.
- Kılıç, Atabey., *Klasik Türk Edebiyatında Manzum Sözlük Yazma Geleneği ve Türkçe-Arapça Sözlüklerimizden Sübha-i Sıbyan*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi sayı: 20 Yıl: 2006/1 (65-77)
- Qurana Pîroz.
- Ölker, Gökhan., *Sözlük Türleri ve Kelime Sıklığı Sözlüğü Üzerine*, www. dilarastirmalari. com/ files/ Dil_Arastirmalari_9_Ölker_45_60. Pdf. 20.07. 2015.
- Ölker, Perihan., *Klasik Edebiyatımızda Manzum Lügat geleneği ve Mahmudiye*, www. turkishstudies. net/DergiPdf, 11.08.2015.
- Öz, Yusuf., *Tarih Boyunca Türkçe-Farsça Sözlükler*, Ankara Üniversitesi SBE(Teza Doktorayê ya li ber çapê)
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, weşanên Kapı, İstanbul, 2012.
- Pertev, Ramazan., *Mîrsadul Etfal (Şahrahê Kudekan) -Ferhenga Menzum a Kurdî-Farîsî*
- Saraç, M. A. Yekta., *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, weşanên Gökkuşbe, İstanbul, 2014.
- Savi, Saime İnal., “Yusuf Ziyaeddin Paşa’nın “El-Hediyetü’l-Hamidiyye”sinde Osmanlıca-Türkçe Taraması”, Ankara, 1993.
- [www.tdk.gov.tr.](http://www.tdk.gov.tr), *Büyük Türkçe Sözlük*, di demên muxtelîf de pêwendî hat kirin.
- Xanî, Ehmedê., *Nûbihara Biçûkan*,
- Yıldırım, Kadri., **Ehmedê Xanî Külliyyatı -Nûbehara Biçûkan**, weşanên Avesta, 2008.

جمیہ: لاشرق زبور مؤمنانہ . رحمان عامر رحیم خاص مؤمنانہ

سورہ - ۱

بِنَاقِ وَيَا خُدَايَ كُوْرَحْمَانَا: خُدَايَ عَالَمِ يَا بِي رَبِّ الْعَالَمِيْنَ
 عِبَادَتِي مَهْ زَبُونَاتَه بَتَه نَبِيَه
 نَسْتَعِيْنُ هَرَزِيْتَه اَمْرِيْ خَوَازِيْنُ
 مَه هَدَايَتِكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيْمًا
 اَوْ نَبِيِّيْ وَهَمْ صِدِّيْقُ وَشَهِيْدِيْ
 نَه رِيَا مَغْضُوْبُوْ وَيَهُودِ لَعِيْنًا
 مَعْنِيَا اَمِيْنِ اَقَه هَر تَكَرَّرَكَ:

لِدُنْيَايَ . رَحْمِيْ اَللّٰهُ اِنَّا
 خُدَايَ اٰخِرَةً مَالِكِ هَر تَقُوْمِ الدِّيْنِ
 حَضْرُوْقَضْرَانَعُدُّ اِيَّاكَ يَه
 اِرْكَارِيْ هَر زِيْتَه نَه بَكْسِيْ دِيْنِ
 اِيْمَانَه نِعْمَه كِر: اَنْعَمْتَ عَلَيْنِهِمْ
 صَالِحِيْنَ وَاَوْتَمَّامُ خَوْشِ رَفِيْقِيْ
 نَه رِيَا وَاَفْلِيْهِ اِضَالِيْ مُضْلِيْنَ
 يَا اَللّٰهُ فِيْ دِعَا ءِ قَبُوْلَتِكَ

سورتي بقرة

اَوْ حُرُوْفِيْ سَرِيْ سُوْرَتِيْ قُرْآنُ
 غَيْرِ خُوْبِيْ كُوْ خَاصِّيْ عَلِيْهِ وَيَه نَه
 بِيْ شَكُّ وَيَه شُبُهَه يَه لَارِيْبِ فِيْه
 بِيْ طِرْسِيْ نَه جِزِيْ نَه طِرْسِيْ
 حَتْمِ اللّٰهُ: مَهْر كَرِيْ قَلْبِ اَوْ اَنْ
 دِيْخَايِيْنِ مُؤْمِنِيْ بِيْ اَلْحَيٰوَةِ
 اَللّٰهُ اِنْ سَوَقَدَ بِيْخِيْ نَارًا
 صَمُّ وُ هَمْ بَكْمُ وَهَمْ زِيْ عَمِيْ
 بَرَقِ بَرَسْنِكَ . صَوَاعِقُ اَكْرِيْ
 وَاللّٰهُ مُحِيْطٌ لِيْسَرِ تِمِّ كَاوَرَا

- وَالْفِتْنَةُ: ظَلَمٌ وَسَرْدَسْتِي وَجَلْبِي ٢١٧ شِرْكٌ وَبَلِيٌّ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ
- أَوْلَيْكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ: ٢١٧ بَطَلَانٌ بُوَقْبُولٌ نَابٌ أَعْمَالُهُمْ
- مَا ذَابِحًا وَابُفِقُونَ خَيْرًا بَكْرًا ٢١٩ قُلِ الْعَفْوَ: تَشْتَبِي زَيْدِي خَوْبِدِنُ
- قُلْ تَبِ بِيْرُ إِصْلَاحٍ خَيْرٌ لَهُمْ: ٢٢٠ إِصْلَاحًا مَالٌ يَتِيْمٌ زَيْرَةٌ خَيْرٌ
- يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ: ٢٢٠ مُفْسِدٌ مَالٌ يَتِيْمٌ زَيْرٌ مُصْلِحٌ
- وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ: ٢٢١ مَشَقَّةٌ وَتَنَكُّبٌ نَهْ كَرِ زَيْكُمُ
- وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ: ٢٢٢ سَأَلِ ذَكَرٌ زَيْجَاعًا فِي الْمَحِيضِ
- هُوَ أَذَى فَاغْتَرِلُوا النِّسَاءَ: ٢٢٢ أَوْ أَذِيَةٌ هُوْنَ خَوْدُورِكُنْ زَيْنِسَاءُ
- فَاتَّوَهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ: ٢٢٣ هَرِيْنٌ جَمُوعًا بَوَجْهِ حَلَالِي لَكُمْ
- زَيْنٌ عَرْدَمُهَا جَانِدِنِي جَرِيْتٌ لَكُمْ ٢٢٣ فَاتَّوُوا أَنِي شَيْئَتُمْ: كَيْفَ شَيْئَتُمْ
- نَأْفِي خُدِي نَهْ كُنْ زَيْخُورَهُ عَرَضَةٌ ٢٢٤ لِي تَرْبُونَا: أَيْمَانِكُمْ فَرِيصَةٌ
- نَهْ كُنْ سَبَبٌ كَوْمَنْعَا خَيْرِي بَكْرًا ٢٢٤ أَنْ تَبْرُوا: كَوهُونٌ خَيْرِي بَكْرًا
- لَا يَأْخِذْكُمْ اللَّهُ بِاللَّغْوِ: ٢٢٥ خُدِي لَوَهُ نَأْغَرِي بَوَا صَوْلِي لَغْوٌ
- أَوْ كَوَا إِيْلَاءٌ كَرِيْنَهُ يُؤُولُونَ ٢٢٦ تَرْبِيصٌ: زَيْرَةٌ هَمِيَهْ بِسَكْنَهْ
- فَاْمَسَاكٌ: أَنْ مَا يِنَا بِخَوْشِي ٢٢٩ أَوْ تَسْرِيحٌ: أَنْ بَرْدَانَا بِقَنْجِي

٤١	مَوْلَىٰ عَنِ مَوْلَىٰ يَعْنِي قَرَابَةً	٢٤	رَهْوًا يَعْنِي مَفْتُوحًا وَاسِعَةً
٤٧	فَاعْتَلَوْهُ: خَذُّ بَقْمِهِ لِلْعَذَابِ	٤٥	كَالْمَهْلِكِ: كَالزَّيْتِ وَالصِّفْرِ الْمَذَابِ
	سَوَادُ الْعَيْنِ: بَيَاضٌ شَدِيدَةٌ	٥٤	حُورٌ: جَمْعٌ لِلْحَوَارِءِ: شَدِيدَةٌ
	عَيْنُهُنَّ: أَنْهِنَّ زَوْجَاتُ	٥٤	عَيْنٌ جَمْعٌ لِلْعَيْنَاءِ: عَظِيمَةٌ

سورتي احقاف

٢٤	عَارِضٌ أَيُّ سَحَابٌ مُمْطِرُنَا	٢٢	تَأْفِكُنَا يَعْنِي لِتَضْرِبَنَا
٣٣	وَلَمْ يَعْمِي: لَمْ يَنْجِزْ وَلَمْ يَنْعَبْ	٢٥	تُدْمَرُ: تَهْلِكُ وَتُعْدَبُ
	أَوَّلُو الْعَزْمِ: ذُو الْجَدِّ وَالْجَزْمِ	٣٥	أَوَّلُو الْعَزْمِ: ذُو الْيَقِينِ وَالْجَزْمِ
	وَالْتَبْلِيغِ وَالْجِهَادِ وَالشَّرِيعَةِ		صَلِحُ الصَّبْرِ الْجَمِيلِ وَالثَّبَاتِ

سورتي قتال

٤	فَشُدُّوا الوَثَاقَ أَيُّ فَاسِرُوهُمْ	٤	اتَّخَنَتُمُوا: اغْلَظْتُمْ فِي قَتْلِهِمْ
١٦	وَمَثْوَاكُمْ: مَنْزِلُكُمْ فِي الْآخِرَةِ	١٦	مَثْقَلٌ: أَعْمَالُكُمْ فِي الدُّنْيَا
٢٥	وَأَمَلِي يَعْنِي مَدًّا أَمَالَهُمْ	٢٥	سَوَّلَ: زَيَّنَ، سَهَّلَ لَهُمْ
٣٧	أَضْغَانَكُمْ: عَدَاوَتٌ وَبُغْضُكُمْ	٣٥	لَنْ يَبْرَأَ: يَنْقُصُ أَعْمَالَكُمْ
	إِنْ سَأَلُوا أَكْثَرَ أَمْوَالِكُمْ	٣٧	فَيُخَفِّكُمْ: يُجْهِدُكُمْ، يُضْرِّكُمْ

سورتي انا فتحنا

٩	تُعْزِرُوا: تَنْصُرُوهُ عَلَى السُّوءِ	٦	دَائِرَةُ السُّوءِ: عَاقِبَةُ السُّوءِ
١٥	ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ: ائْتَرِكُونَا	١٠	نَكْتٌ أَيُّ نَقْضٌ عَنْهُ وَدَنَا
٢٥	مَعْرَةٌ: ضَرَرٌ يَغْتَرِ عَلَيْهِمْ	٢٥	مَعْكُوفًا: مَخْبُوسًا، مَمْنُوعًا يَظْلَمُ
٢٦	حَمِيَّةٌ: تَكْبَرٌ عَنْ بُغْضِ	٢٥	تَزِيلُوا: تَمَيِّزُوا عَنْ بُغْضِ